

TAMPEREEN YLIOPISTO

Laura Hyvönen

”Mitä vahvempi linnake, sitä leppoisammin
siellä voi majoilla”

**Oikeutuksen diskurssit kulttuuripoliittisessa
mediakeskustelussa vuonna 2015**

Mediakulttuurin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta

HYVÖNEN, LAURA: ”Mitä vahvempi linnake, sitä leppoisammin siellä voi majailla”. Oikeutuksen diskurssit kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa vuonna 2015

Pro gradu -tutkielma, 97 sivua, liite 5 sivua

Mediakulttuuri

Toukokuu 2017

TIIVISTELMÄ

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, minkälaisen oikeutuksen diskursiivisten strategioiden avulla kulttuuripoliittisen mediakeskustelun toimijat puolustavat tai vastustavat kulttuuripoliittisia toimia ja rakenteita. Kysyn: Miten vuoden 2015 kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa oikeutetaan kulttuurin olemassaoloa ja toisaalta siitä karsimista? Apukysymyksinä ovat: Ketkä puhuvat ja ketkä eivät? Mitä taustaoletuksia ja -asetelmia kyseiseen keskusteluun sisältyy? Tutkielma linkittyy tiiviisti eduskuntavaalivuoden 2015 kulttuuripoliittisiin puheenaiheisiin, kuten kärkihankkeisiin ja budjettileikkauksiin.

Tutkielman menetelmänä ja teoreettisena viitekehyksenä on kriittinen diskurssianalyysi, erityisesti Faircloughin, van Dijkin, Pietikäisen ja Mäntysen teoriat kielestä ja kriittisestä diskurssintutkimuksesta. Tutkielman kantava teoreettinen käsite on oikeutus. Oikeutuksen keinojen nimeämisessä käytän erityisesti Reyesin ja van Leeuwenin luomia teoreettisia strategioita. Tutkielman yhteiskunnallinen konteksti sijoittuu kulttuurin, talouden ja politiikan monimuotoisiin suhteisiin.

Tutkielma on kvalitatiivinen ja aineistolähtöinen. Aineisto koostuu yhteensä 54 tekstistä. Aineisto jakautuu kolmeen lähteeseen: Helsingin Sanomien kulttuuri- ja mielipidesivuihin, taidealan Taide- ja Taku-lehtiin sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteisiin. 38 tekstiä on Helsingin Sanomista, yhdeksän opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteista ja seitsemän Taide- ja Taku-lehdistä. Julkaisualustojen erilaisuutta käsittelen tekstilajiteorian näkökulmasta.

Tutkielman tuloksena olen nimennyt neljä oikeutuksen diskurssia, joissa korostuvat kamppailut suomalaisen kulttuuripolitiikan muutoksesta ja yhteiskunnalliset ristiriitaisuudet hyvinvointivalttiollisen ja kilpailukykyä korostavan politiikan välillä. Lisäksi olen eritellyt mediakeskustelusta viisi eri toimijaryhmää, jotka käyttävät oikeutuksen diskursseja osallistuaan mediakeskusteluun.

Tulosten perusteella voi sanoa, että suomalainen kulttuuripolitiikka taistelee muutoksen ja jämähtämisen välissä. Tässä kamppailussa erilaiset toimijat aktiivisesti määrittelevät kulttuurin tehtäviä ja toimintaa yhteiskunnassa. Valta, auktoriteetti ja näiden mahdollistamat oikeutuksen tavat ovat keskeisiä tässä keskustelussa, jolle media tarjoaa julkisen alustan.

Asiasanat: diskurssi, oikeutus, kulttuuripolitiikka, kulttuuri, talous, yhteiskunta, media

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen sosiokulttuurinen relevanssi	3
1.2 Aiempi tutkimus	4
1.3 Tutkimusongelma ja tutkimuksen esittely	5
2 YHTEISKUNNALLINEN KONTEKSTI.....	7
2.1 Kulttuuri, talous ja yhteiskunta myllerryksessä.....	7
2.1.1 Monimerkityksinen kulttuuri.....	9
2.1.2 Hyvinvoinnista kilpailukykyyn	11
2.1.3 Uusliberalismin aika.....	16
2.2 Kulttuuripolitiikka Suomessa	19
2.2.1 Suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkät linjat	20
2.2.2 Kulttuurin rahoitusmallit Suomessa	22
2.3 Media yhteiskunnan julkisuustilana	23
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	26
3.1 Diskurssianalyysin hyödyntäminen menetelmänä ja teoreettisena viitekehyksenä.....	26
3.1.1 Kriittinen diskurssianalyysi menetelmänä.....	27
3.1.2 Diskurssi	29
3.1.3 Konteksti	30
3.1.4 Valta kielessä: hegemonia, ideologia ja luonnollistuminen	32
3.2 Oikeutuksen käsite ja suhde valtaan.....	34
4 AINEISTO JA MENETELMÄ.....	38
4.1 Kolmen tason aineisto tekstilajiteorian näkökulmasta	38
4.1.1 Helsingin Sanomat	39
4.1.2 Taide- ja Taku-lehdet	40
4.1.3 Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet.....	40
4.2 Aineiston rajaamisen prosessi	41
4.3 Havainnoista diskursseiksi – analyysin kulku	44
5 TULOKSET	51
5.1 Toimijat	51
5.1.1 Kriittiset kyseenalaistajat.....	52
5.1.2 Siilipuolustajat.....	52
5.1.3 Kaunopuheiset	53
5.1.4 Kasvoton leikkuri	54

5.1.5 Hiljainen kansa	55
5.2 Taustaoletukset ja kamppailut	56
5.3 Oikeutuksen diskurssit	58
5.3.1 Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus.....	61
5.3.2 Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi	63
5.3.3 Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi	68
5.3.4 Ketterän muutoksen väistämättömyys.....	72
5.4 Tulosten yhteenvetoa.....	75
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	78
LÄHTEET.....	88
LIITE.....	

1 JOHDANTO

Everything is art. Everything is politics.

Ai Weiwei

Stuart Hall (1992, 63) kirjoittaa, että ”kriittisessä intellektuaalisessa työssä ei ole absoluuttisia alkuja”. Maisterintutkielmani pääteemojen, kulttuurin, talouden ja politiikan kohdalla absoluuttisia määritelmiä ja aloituksia on lähes mahdotonta tehdä, mutta pienemmässä, yhden maisteriopiskelijan mittakaavassa tämän työn alku oli kuopiolaisessa kulttuuritoimituksessa kesällä 2015. *Helsingin Sanomat* aktivoitui kirjoittamaan kotimaisen kulttuuripolitiikan suunnista ja poliittisista toimista, kun huhtikuussa 2015 käytiin eduskuntavaalit, toukokuun lopulla julkaistiin pääministeri Sipilän hallitusohjelma ja elokuussa valtiovarainministeriön budjettiarvio. Kyseisen eduskuntavaalivuoden aikana Sipilän hallitus myös julisti yhdeksi kärkihankkeeseen taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantamisen. Käytännön toimenpiteiksi nimettiin taiteen perusopetuksen ja lastenkulttuurin saavutettavuuden kehittäminen ympäri maata sekä prosenttitaideperiaatteen laajentaminen. Kärkihankkeen tavoitteissa mainittiin myös kulttuurin hyvinvointimahdollisuuksien tarkempi tunnistaminen. (Minedu.fi.) Valtiovarainministeriön elokuuisessa budjettiarviossa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvaan taiteen ja kulttuurin rahoitukseen kohdistettiin kuitenkin yli 15 miljoonan euron leikkaukset (Budjetti.vm.fi). Käytännössä valtiovallan äänitorvena joutui toimimaan tuore opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen. Hän ei suoraan ottanut kantaa leikkauspolitiikkaan, mutta sen sijaan kertoi esimerkiksi työhuoneensa seinälle päätyvästä kuvataiteesta, kuten jutussa *Uusi kulttuuriministeri Grahn-Laasonen HS-haastattelussa: Tukekaa taidetta ostamalla sitä* (Helsingin Sanomat 3.6.2015).

Poliittisen kentän tilannemuutos, erityisesti taloudellisesti entistä kipeämpään suuntaan, aktivoi myös suomalaisen kulttuurialan toimijat kannanottoihin. Kulttuuripolitiikka ei ollut kuulunut valtamedian jokapäiväisiin aiheisiin aiemmin vuonna 2015, mutta hetkellisesti sähköistynyt poliittinen keskustelu avasi monia sellaisia pohjavireitä, jotka olivat kyteneet taidekentän sisällä kuluvalle vuosikymmenellä ja joiltakin osin jopa vuosikymmenien ajan. Kantaa ottivat niin kulttuuri- ja taidealan ammattilehti *Taku* kuin myös taidekriittikkiin painottunut *Taide*-lehti. Kulttuurialan toimijat sekä alaan tavalla tai toisella kietoutuneet, mutta positionsa takia sävyiltään objektiivisemmat ja neutraalit asiantuntijat valjastettiin myös kommentaatto-

reiksi *Helsingin Sanomien* analyysijuttuihin ja uutisiin. Näin oli esimerkiksi koko kulttuuripolitiikan tilaa kartoittaneessa jutussa *Kuinka kulttuurin miljardi jaetaan?* (*Helsingin Sanomat* 27.9.2015). Tämän kiinnostavan mediakeskustelun pohjalta maisterintutkielmani tutkimusongelma ja -aihe muotoutuivat tavalla, joka kietoutui omaan opintohistoriaani ja kiinnostuksen kohteisiini. Yhdistän tutkielmassa kulttuurintutkimuksen teorioita ja käsitteitä kotimaiseen kulttuuripolitiikan historiaan ja analyysiin. Otan huomioon myös median roolin vallankäyttäjänä ja puheenvuorojen jakajana. Sosiokulttuurisen kontekstin aiheelleni rakentavat erityisesti suomalaisen yhteiskunnan ja politiikan kehityslinjat suunnitteluvaltiosta kilpailuvaltioksi, ja tähän kehityskulkuun sisältyvät ristiriidat ja merkityskamppailut. Käytän empiirisenä aineistonani tekstimateriaalia *Helsingin Sanomista*, *Taide-* ja *Taku-*lehdistä sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteista vuodelta 2015. Akateemisella kentällä tutkimukseni sijoittuu varsin selkeästi kulttuurintutkimuksen ja mediatutkimuksen alueelle. Analyysitasolla nojaan yhteiskuntatieteiden ja kielitieteiden risteymään, diskurssintutkimukseen. Tutkimukseni keskeinen käsite on oikeutus, jonka sidon vallan, demokratian ja median lisäksi empiiriseen diskurssi-analyysiin.

Länsimaisen taiteen ja vallan suhde ulottuu pitkälle historiaan, ja taiteella on aina ollut poliittinen ulottuvuutensa ja funktionsa. Platon totesi teoksessaan *Valtio*, että taiteen tulisi olla sillä tavoin oikeanlaista, että se rakentaa perusteet hyvin järjestetylle valtiolle. Runoissa ei tule pilkata jumalia tai hyviä miehiä. Taiteessa on siis valtaa, sillä se kasvattaa vallalle mieluisia subjekteja. (Ojakangas 2016.) Modernissa ajassa kulttuuria ei pyri ohjailemaan vain perinteinen hallinto poliittisine vaateineen, vaan kulttuuria koskeviin määrittelykamppailuihin osallistuu myös markkinatalous. Käsittelen talouden vaikutuksia valtioon ja kilpailukyky-yhteiskunnan syntyyn tarkemmin luvussa 2.1. Osana laajempaa kehitystä myös pienellä poliittisen päätöksenteon sektorilla, kulttuuripolitiikassa, on tutkijoiden mukaan (mm. Saukkonen 2014) lisääntynyt vaikuttavuuspuhe. Tässä puheessa kulttuuri ja taide eivät ole olemassa vain itseään varten, vaan esimerkiksi taloudellista hyötyä tai kansakunnan hyvinvointia varten. Talousdiskurssista poimittu panos-tuotos-vaatimus saa kuitenkin pohjoismaiseen hyvinvointimalliin sijoitettuna helposti negatiivisen kaiun. Niinpä monet kulttuuripolitiikan tutkijat tunnistavat hiljattaisen siirtymän talouden puhetavoista kohti sosiaalisia vaikutuksia korostavaa puhetta, jossa taiteen ja kulttuurin hyvinvointia lisäävä ulottuvuus korostuu. Tätä siirtymää ja mahdollisen kulttuuripolitiikan neljännen linjan syntymää sivuan myös tutkimukseni tuloksissa.

1.1 Tutkimuksen sosiokulttuurinen relevanssi

Työtäni kuvailevia avainsanoja ovat kulttuuripolitiikka, oikeutus, diskurssi ja media. Näihin käsitteisiin kytken myös vallan ja hegemonian teoriaa. Tutkimusaiheessani ovat läsnä suomalaisen yhteiskunnan ja politiikan linjoissa tapahtuneet muutokset ja niihin sisältyvät ristiriidat. Aiemmin voimakkaasti hyvinvointivaltion periaatteille rakentunut Suomi on muiden länsimaiden tavoin kohdannut talouden markkinalogiikan ja kilpailukyvyn tavoittelun vaikutukset lähes kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Siksi erilaisten poliittisten ja aatteellisten intressien kamppailut ovat läsnä myös omassa tutkimusnäkökulmassani. Peilaan ja erittelen näitä kamppailuja suomalaisen kulttuuripolitiikan toimialalla ja sen ympärillä käydyssä mediakeskustelussa. Pyrkimyksiä määritellä kulttuuria ja sen tehtäviä on monia. David Throsby (2001, 148–149) yhdistää kulttuuripolitiikan talouteen todeten, että kulttuurin tuottama taloudellinen arvo on vallitsevana aikana tärkeä poliittinen teema. Kulttuurin kenttä voi hankkia poliittista oikeutusta korostamalla tuotettavia taloudellisia hyötyjä. Nick Couldry (2010, 5–6) kutsuu näitä kehityssuuntia laajemmin uusliberalismin kulttuuriksi ja liittää käsitteen Antonio Gramscin ajatuksiin vallitsevasta hegemoniasta. Kuten Stuart Hall (1992, 42) toteaa, ei hegemonia ollut käsitteen isälle Gramscille vain ideologinen ilmiö, vaan siihen kuuluu oleellisesti ”ratkaiseva taloudellinen ydin”.

Tutkimukseni toisena tärkeänä lähtökohtana on media ja sen rooli. Couldry (2010, 73) toteaa, että media voi normalisoida uusliberalismille tärkeitä mekanismeja ja arvoja antamalla äänen tällaisille toimijoille. Näkökulma kytkeytyy tiiviisti valitsemaani diskurssintutkimukselliseen otteeseen: kielellisillä valinnoilla on valtaa ja vaikutusta kamppailuissa, joissa rakennetaan ja määritellään todellisuutta. Median ja lehdistön asemaa neljäntenä valtiomahtina vallan kolmijako-opin rinnalla on käsitelty jo 1700-luvulta lähtien. Seppänen ja Väliaverron (2012, 170–171) määrittelevät, että median käyttämaa valtaa on muun muassa synnyttää ja määritellä yhteiskunnallisia puheenaiheita sekä tarjota resursseja esimerkiksi kuviteltujen yhteisön luomiseen. Median valtaa ei voi pitää vain mediaan rajautuvana asiana, sillä koko yhteiskunta on verkostoitunut mediaan ja vastaavasti media on verkostoitunut yhteiskuntaan. Tämän perustana eivät ole niinkään yksittäiset tekstit ja niiden tuottama todellisuus, vaan se, että media on pysyvästi läsnä kansalaisten arjessa (Emt. 188).

Tutkimusongelmaani läpi työn kantava käsite on *oikeutus*, joka liittyy oleellisesti valtaan ja sen käyttöön. David Beetham (1991, 5) määrittelee, että filosofisesta näkökulmasta oikeutus on valtasuhteiden moraalista perustelemista. Sosiaalitieteissä oikeutus on moraalisten kysy-

mysten sijaan empiiristen seurausten identifiointia: tapoja organisoida erilaista vallankäyttöä ja hankkia tukea. Max Weberin ajatuksia käyttäen Beetham (1991, 8) tiivistää, että valta on oikeutettua, kun sen piiriin kuuluvat uskovat sen olevan oikeutettua. Valta käyttää oikeutuksessa hyödykseen ulos sulkemisen, sisään pääsyn ja normatiivisuuden voimaa (Emt. 56). Tämä linkittää oikeutuksen ja vallan kriittisen diskurssianalyysin teoriaan: edellä mainittuja keinoja pyritään erittelemään diskursseja tutkimalla. Mikro- ja makrotasojen analysoinnin kannalta huomionarvoista on Beethamin (Emt. 60) toteamus siitä, että valtasuhteet kykenevät tuottamaan tarvitsemaansa näyttöä itsensä oikeuttamiseksi. Käsittelen luvussa 3.2 tarkemmin oikeutuksen käsitettä suhteessa tekstintutkimukseen, valtaan ja demokratiaan.

1.2 Aiempi tutkimus

Kulttuurin ja talouden muuttuvista suhteista on tehty kattavasti aiempaa tutkimusta varsinkin kansainvälisesti. Yhtenä pioneerina on mainittava David Throsby ja hänen teoksensa, kuten *Economics and Culture* (2001) sekä *Economics of cultural policy* (2010). Kotimaisista julkaisuista kattavimpia on tässäkin tutkimuksessa käyttämäni Mikko Lehtosen, Katja Valaskiven ja Hanna Kuuselan toimittama *Tehtävä kulttuurille* (2014). Suomalaista kulttuurikenttää koskevia selvityksiä tuottavat aktiivisesti esimerkiksi Suomen Kulttuurirahasto ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissektori Cupore. Lähteinäni käytän tuoreita tutkimuksia, kuten *Rahan kosketus* (2015) ja *Taiteen ja kulttuurin barometri 2015* (2015). Cuporen tuottamista tutkimuksista aiheelleni merkittävin on Pasi Saukkosen selvitys *Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripoliitiikan viimeaikainen kehitys* (2014). Lisäksi käytän Ilkka Heiskasen, Pertti Ahosen ja Lasse Oulasvirran selvitystä *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot* (2005).

Väitöskirjatasolla läheisimmin omaan aiheeseeni liittyvä tutkimus on Esa Pirneksen *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripoliitiikka* (2008). Tampereen yliopiston pro gradu -töistä mainitsen tässä yhteydessä Terhi Varosen tutkimuksen *Ministerin valinta* (2013), jossa hän analysoi Musiikkitalon avajaisiin liittynyttä mediakeskustelua. Lisäksi otan huomioon Kaisa Murtoniemen tutkimuksen *Talous on voittanut taas?* (2016), joka perehtyy kulttuurin ja talouden niveltymiin Save Radio Helsinki- ja Pelastetaan Maxim -kampanjoissa. Tutkimusaiheessani on otettava huomioon myös suomalaisen kulttuuripoliitiikan tutkimus. Se tarjoaa ymmärrystä maamme hallinnolliseen kulttuuripoliitiikkaan ja siihen, kuinka harjoitettu politiikka heijastuu taidekentän sisäiseen jakoon, taiteen rahoitukseen ja toivottuihin (ja kenties vaadittuihin) yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Tässä tutkimuksessa käytän Anita Kankaan ja Juha Virkin toi-

mittamaa teosta *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet* (1999), joka tarjoaa perspektiiviä kulttuuripolitiikan tilaan viime vuosituhannen lopussa. Teoreettisemmin kulttuuripolitiikkaa lähestyy esimerkiksi Pirkkoliisa Ahposen teos *Kulttuurin pesäpaikka: yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuriteoriaan* (2001).

1.3 Tutkimusongelma ja tutkimuksen esittely

Kvalitatiivisen ja aineistolähtöisen tutkielmani pääasiallisena tavoitteena on eritellä, nimetä ja analysoida suomalaisessa kulttuuripoliittisessa keskustelussa vallitsevia oikeutuksen puheta-
poja eli diskursseja. Oleellisia käsitteitä tutkimusaiheessani ovat diskurssi, oikeutus, media ja kulttuuripolitiikka. Tutkin diskursiivisia oikeutuksen strategioita keskustelussa, jota käydään valitsemissani media-alustoissa. Nämä alustat ovat tutkimuksessa valtakunnallisen sanomalehden kulttuurisivut, kulttuurialan erikoisjulkaisut ja virkamiesten tiedotteet. Valittu tekstiaineisto rajautuu määrittelemälleni ajanjaksolle eduskuntavaalivuonna 2015. Yhteiskuntatieteisiin, kulttuurintutkimukseen ja osittain lingvistiseen tutkimukseen pohjaten pyrin tavoittamaan oikeutuksen diskurssien lisäksi ajankohtaisen mediakeskustelun taustaoletuksia ja kielellisen vallankäytön keinoja. Faircloughin (2003, 40) mukaan teksteihin sisältyy näkymättömiä oletuksia. Tekstissä sanottu sanotaan aina vasten sitä taustaa, mitä *ei sanota*, vaan mitä otetaan annettuna. Ideologioita analysoitaessa ajallisesti tärkeitä ovat alkuoletukset, eli ne asiat, jotka on jo ennen tekstiä sanottu. Nämä ovat implisiittisiä merkityksiä. (Fairclough 1997, 142–143.) Pyrin tutkimusmenetelmäni, kriittisen diskurssianalyysin, avulla pureutumaan tutkielmassani nimenomaan näihin piilotettuihin teemoihin.

Konteksti, jossa sovellan diskurssianalyttistä teoriataustaa, on suomalainen kulttuuripolitiikka ja laajemmin määriteltynä kulttuurin, talouden ja (hyvinvointivaltioillisen) politiikanteon kohtaamispinnat Suomessa. Median rooli tällaisten kohtaamisten ja valtakamppailuiden areenana on merkittävä. Tutkimukselle hahmottelemaani tavoitteeseen päästäkseni olen määritellyt tutkimusongelmakseni:

Miten vuoden 2015 kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa oikeutetaan kulttuurin olemassaoloa ja toisaalta siitä karsimista?

Apukysymyksinä ovat: *Ketkä puhuvat ja ketkä eivät? Mitä taustaoletuksia ja -asetelmia kyseiseen keskusteluun sisältyy?*

Aloitan tutkimusongelmani ratkomisen avaamalla yhteiskunnallista kontekstia luvussa kaksi. Ensimmäisen alaluvun aloitan kulttuurin monimerkityksellisellä käsitteellä, joka on myös tutkimusongelmani yksi ydinkäsite. Tämän jälkeen syvennyn näkökulmani kannalta oleelliseen taustakontekstiin – siihen, kuinka suomalainen yhteiskuntajärjestys muovautui toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta 2010-luvulle. Tätä kehitystä selvennän erityisesti suunnitteluvaltion, kilpailuvaltion ja niihin liittyvien kamppailuiden kautta. Kolmannessa alaluvussa siirryn uusliberalismin käsitteeseen ja sen kulttuuriin kohdistuviin vaikutuksiin. Toisessa alaluvussa 2.2 käänän katseeni kotimaahan ja käsittelen kulttuuripolitiikkaa käsitteenä ja politiikanteon alana Suomessa. Avaan myös suomalaisia kulttuurin rahoitusmalleja ja -tapoja. Kolmannessa alaluvussa perehdyn mediaan julkisen vallankäytön ja oikeutuksen tilana. Luvussa kolme siirryn valitsemaani analyysimenetelmään ja tutkimukseni teoreettiseen viitekehukseen, kriittiseen diskurssianalyysiin. Esittelen metodin ja tutkimuksessani käyttämäni diskurssin, kontekstin ja hegemonian käsitteet. Nostan esiin oikeutuksen käsitteen, jonka ymmärtäminen on ratkaisevaa koko tutkimukseni sisällön ja pyrkimysten kannalta. Neljännessä luvussa esittelen ja perustelen kolmitasoisien aineistovalintani, *Helsingin Sanomat*, *Taku*- ja *Taide*-lehdet sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet. Tämän jälkeen käyn vaihe vaiheelta läpi analyysiprosessini kulun. Luvussa viisi esittelen tutkimukseni tulokset eli aineistosta löytämäni toimijat, taustaoletukset sekä oikeutuksen diskurssit. Luvussa kuusi puin vielä analyysini tuloksia, kulttuuripolitiikkaa koskevia oikeutuksen tapoja, ja luon myös katseeni tulevaisuuteen.

2 YHTEISKUNNALLINEN KONTEKSTI

Tässä luvussa asetan tutkimusongelmani yhteiskunnalliseen kontekstiinsa ja määrittelen samalla yhden tutkimukseni ydinkäsitteistä. Tutkimusongelmani sijoittuu politiikan, talouden ja kulttuurin alueille, ja siksi aloitan luvun esittelemällä teoreettisen lähestymiskulmani näiden kolmen suhteeseen. Määrittelen kulttuurin käsitteen, joka sijoittuu tutkimuksessani osaksi sosiokulttuurista kuvaa: suomalaisen yhteiskunnan kamppailuihin hyvinvointivaltiollisen suunnittelutalouden ja globaalistumisen ohjaileman kilpailukykytalouden välillä. Tästä käynnän katsettani uusliberalistiseen politiikkaan, joka ei ole toteutunut nyky-yhteiskunnassamme yksiselitteisesti. Osana tutkimukseni yhteiskunnallista kontekstia määrittelen myös tutkimukseni ydinkäsitteen kulttuuripolitiikka ja esittelen suomalaista kulttuuripolitiikkaa ja käytännön rahoitusmalleja. Päätän luvun käsittelemällä mediaa modernin yhteiskunnan julkisuus- ja oikeutustilana.

2.1 Kulttuuri, talous ja yhteiskunta myllerryksessä

Tutkimukseni lähtökohdat rakentuvat pitkälti kolmen kulttuuriteorioiden peruspalikan varaan. Kulttuurin, talouden ja politiikan käsitteet on historiassa usein lohkottu toisistaan erillisiksi sfääreiksi, yhteiskunnan kolmeksi osaksi. Lehtonen (2014b, 286) erittelee sfäärijakoon liittyviä ongelmia toteamalla, että se vaikeuttaa politiikan, kulttuurin ja talouden ulottuvuuksien välisen linkittymisen ymmärtämistä. Sfääriajatuksen taustalla on käsitys symbolisen ja materiaalisuuden erillisyydestä. Tästä seuraa kuvitelma, jossa kulttuuri, talous ja politiikka ovat homogeenisia, selvärajaisia ja stabiileja tiloja. Sfääreihin nojaten voi herkästi ajatella, että talous muodostaa jonkinlaisen ihmislaajan olemassaolon peruskiven. Politiikka on tapa säädellä tätä perustaa, ja kulttuurin tehtäväksi jää ihmiselämän ilahduttaminen ikään kuin ylimääräisenä bonuksena. (Emt. 287.)

Ajatusmallille on syntynyt kulttuurintutkimuksen parissa vastateorioita ja -ajatuksia. Koska käsittelen omassa tutkimuksessani taloutta, kulttuuria, politiikkaa ja näiden käsitteiden muodostamia yhteiskäsitteitä, kuten kulttuuripolitiikkaa, lähestyn tutkimusongelmaani joustavasta näkökulmasta. Stuart Hall (1997, 226) toteaa, että kulttuuri, politiikka ja talous ovat toisilleen oleellisia, sillä kaikilla sosiaalisilla käytännöillä on kulttuurinen tai diskursiivinen olemassaolon muotonsa. Kulttuuriteoreettisesti muotoiltuna Hall puhuu artikulaation käsitteestä, jota pidän myös oman tutkimukseni pohjana. Lawrence Grossberg (1995, 250) avaa käsitettä ku-

vaamalla, miten artikulaatiossa käytännöt kytkeytyvät vaikutuksiin, tekstit merkityksiin, merkitykset todellisuuteen ja kokemukset politiikkaan. Artikulaation avulla on siis mahdollista tarkkailla syntyviä merkityksiä yhtä aikaa niiden yleisellä ja erityisellä tasolla. Artikulaatiot ovat enemmän prosessinomaisia, muovautuvia yhteyksiä, kuin jähmeitä tai kankeita suhteita. (Lehtonen 1996, 216.) Koska merkitysten muodostuminen on myös osa tutkimuksessa käyttämäni kriittisen diskurssianalyysin kenttää, pidän artikulaation kaltaista joustavaa ja niveltuvää lähestymistapaa talouden, kulttuurin ja politiikan suhteisiin tutkimusongelmani kannalta hyödyllisenä.

Merkitykset, käsitteet ja yhteiskunnalliset kehityskulut eivät kuitenkaan vain nivelly toisiinsa, vaan ne ovat myös ajassa ja paikassa erilaisessa rytmissä liikkuvia ilmiöitä. Yhden teoreettisen hahmottelun tällaisista liikkeistä tarjoaa Raymond Williams (1977, 139–145) vallitsevan, jäänteellisen ja orastavan käsitteillään. Jäänteellinen on menneisyydessä muotoutunut, mutta toimii nykyisyydessä aktiivisena elementtinä ja vaikuttaa kulttuurisessa prosessissa. Jäänteellisessä voi olla vallitsevalle kulttuurille vastakohtaisia tai vaihtoehtoisia puolia, jotka nojaavat menneeseen, mutta myös aktiivinen puoli, joka on yhteydessä vallitsevaan kulttuuriin. Orastava taas viittaa siihen, kuinka uusia arvoja, suhteita, merkityksiä ja käytäntöjä syntyy jatkuvasti. On kuitenkin erotettava vallitsevan kulttuurin uudet elementit sille vastakohtaisista tai vaihtoehtoisista elementeistä. Jälkimmäiset ovat uutuutensa lisäksi sitä, mitä Williams tarkalleen tarkoittaa orastavan käsitteellä. Sekä orastava että jäänteellinen tulevat määritellyiksi suhteessa vallitsevan kulttuurin koko merkitykseen. Sijainniltaan jäänteellisen tunnistaminen on orastavaa helpompaa, sillä iso osa sitä on jo olemassa aiemmissa vaiheissa.

Mitä vallitsevaan ja hallitsevaan kulttuuriin tulee, ulottuu se huomattavasti syvemmälle yhteiskuntaan kuin koskaan aiemmin. Tämä johtuu kommunikaation, työn ja päätöksenteon yhteiskunnallisen luonteen muutoksesta. Näin hallitseva ulottuu ja tunkeutuu aiempaa laajemmin sellaisten käytäntöjen, kokemusten ja merkitysten alueelle, joka aiemmin on ollut suljettu. (Williams 1977, 139–145.) Hallitsevan alueen laajenemisesta ja suljettujen tilojen saavuttamisesta esittelen konkreettisen, suomalaiseen yhteiskuntaan sovelletun esimerkin alaluvussa 2.1.2, jossa avaan suomalaisen valtiojärjestyksen muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Toinen laaja esimerkki siitä, kuinka yhteiskunnan marginaalissa piileksinyt orastava tuodaan vallitsevaksi aatteeksi, on luvussa 2.1.3, jossa käsittelen uusliberalismin monimutkaisen käsitteen historiaa ja nykyisyyttä.

2.1.1 Monimerkityksinen kulttuuri

Kulttuuri on käsitteenä hyvin monimerkityksinen, ja se on määritelty historiansa aikana lukuisilla tavoilla. Väitöskirjassaan laajoja kulttuurikäsitteitä analysoiva Esa Pirnes (2009, 103–104) toteaa, että kulttuurin käsitteen varhaisimmat, ihmisen maailmasuhteeseen nojaavat merkitykset pohjustavat myöhempiä tulkintoja. Varhaisissa vaiheissa kulttuuri viittasi elämismailmaan ja toiminnan tarkoituksellisuuteen, ja käsite oli yhtä aikaa liikkumaton ja prosessinomainen. Sittemmin tämä kaksoismerkitys on koskenut enemmän yksilöiden ja yhteisöjen kasvamisen henkistä toimintaa. Pirnes linjaa, että tärkeimpien aikakausien vaihtuessa myös kulttuurin käsitteeseen tulee ”erityisiä kiertymäkohtia”. Ensimmäinen tällainen kiertymä sijoittuu modernin aikakauden syntyyn ja varhaiskehitykseen. Tässä vaiheessa kulttuurin käsite syntyi uudelleen ja vastasi kyseisen ajan ongelmiin ja olemukseen. Siten voidaan puhua erityisesti modernin kulttuurikäsitteestä, jonka synnyn Pirnes määrittelee Zygmunt Baumanin ajatuksia käyttäen ”ihmisen itsensä toteuttamisen ja järjestyksen luomisen tarpeen välisenä jännitteenä”. Modernilla ajalla kulttuuri on kaikkialla ja pitää sisällään kaikkea, minkä takia kulttuurin käsite ja kulttuuri toimenpiteiden kohteena haihtuu konkreettisesta enemmänkin abstraktiksi aiheeksi (Kangas & Virkki 1999, 6). Kuten John Frow (1995, 10) ilmaisee, jos kulttuurin käsite on kaikkea, se ei käytännössä ole mitään. Olen päätenyt rajaamaan kulttuurin käsitteen määrittelymahdollisuuksien viidakkoon, ja käytän Raymond Williamsin (1981, 11) ajatusta kulttuurin merkityksistä kolmella tasolla: mielen kehityksen tasolla, tämän kehityksen prosesseina sekä prosessin tuotteina, kuten taiteena ja taideteoksina. Williamsin mukaan viimeinen merkitys on nykyaikana yleisimmin vakiintunut, ja se on laajentunut koskemaan tietynlaista elämäntapaa. Toisella tavoin muotoiltuna kulttuuri informoi sielua ja muodostaa kokonaisen sosiaalisen järjestyksen (Emt. 13).

Postmoderniin aikaan sovellettuna Eagleton (2000, 30) määrittelee, että sosiaalisen elämän kanssa lähentynyt kulttuuri pitää sisällään kulutuksen, tuotteistuksen ja speaktaakkelin kaltaiset modernit ilmiöt. Lehtonen (2014a, 23) toteaa, että toisen maailmansodan jälkeen syntyneille kulttuurikäsitteille oleellista on ajatus kulttuurista arvona itsessään. Kuten aiemmin totesin, modernissa yhteiskunnassa kulttuuri on talouden tavoin ollut tapana määritellä itsenäiseksi sfääriksi (Emt. 30). Toisaalta molempia voi pitää inhimillisen toiminnan ulottuvuuksina eli aspekteina, jotka määrittelevät toinen toisiaan ja saavat erilaisia merkityksiä ja identiteettejä erilaisissa tuotannon ja kerronnan ympäristöissä (Emt. 32–33). Modernin ajan kulttuurikäsitteissä myös kulttuuria ja yhteiskuntaa on usein pidetty toisilleen vastakkaisina. Todellisuus-

nessa yhteiskunta ja valtio tarvitsevat (vallitsevaa) kulttuuria kansalaisuuden synnyttämisen moninaiseen työhön. (Lehtonen 2014b, 310–311). Lehtonen (Emt.) kutsuukin kulttuuria ”modernien yhteiskuntien maalliseksi uskonnoksi”, jossa on ”piilevää universaaliala subjektuutta”. Terry Eagletonin ajatusten pohjalta kulttuurin voi nimetä myös moderniksi moraaliteknologiaksi. Käytännössä moraaliteknologiat ovat yhteiskunnan rakenteiden tukipalikoita, jotka yksilön kokemuksellisuuteen ja emotioihin vedoten toimivat lopulta vallanpitoon liittyvien funktioiden hyväksi. (Lehtonen 2001, 58.)

Kulttuurin käsitteeseen, erityisesti kun sillä viitataan taiteeseen, on aina liittynyt pyrkimys arvottaa ja käsitellä korkeaa ja matalaa (tai populaaria) kulttuuria toisistaan eroteltavina alueina. Turunen (1995, 18) toteaa, että pyrkimykset määritellä korkea tai matala taide sekä laajemmin koko kulttuuri ovat tiiviisti kiinni institutionaalisessa toiminnassa ja sen tehtävissä. Kulttuurialan ammattilaisten muodostama ydinjoukko, johon kuuluu ammattitaiteilijoita, kulttuurialan toimijoita, tutkijoita ja kriitikoita, on ottanut tehtäväkseen pitää yllä alan instituutioiden sisäistä kontrollia. Samalla he ovat myös ottaneet oikeuden määritellä hyvää ja suositeltavaa taidetta sekä tehdä erotteluja matalaan ja korkeaan. Tähän liittyy oleellisesti käsite autonomiaestetiikka, jossa taiteen ajatellaan olevan oma sfäärinsä ”henkisille” tai ”esteettisille” arvoille (Koistinen, Sevänen & Turunen 1995, 9). Ajatus taiteesta politiikan, kaupan ja arjen yläpuolelle nousevana sfäärinä vallitsi 1800-luvun Euroopassa, mutta 1900-luvun taiteessa taiteen maailmassa keskityttiin korostamaan itseisarvoisuutta. Autonomiaestetiikka tarjosi kuitenkin länsimaiselle taiteentutkimukselle kriteereitä taiteen ja ”ei-taiteen” erotteluun. Suomessa eivät korostuneet vain esteettiset vaateet, vaan artistisen tason lisäksi taiteen tuli olla osa snellmanilaista kansallisen identiteetin rakentamista. (Emt.) Taiteen määrittelyyn liitettiin tietynlaisia laatuun ja kauneuteen liittyviä vaatimuksia, jotka sittemmin osoittautuivat, ongelmallista kyllä, liian suppeiksi ja epäuniversaaleiksi toimimaan koko kulttuurin ja taiteen kentän mittareina (Lehtonen 2014b, 315).

Samaan aikaan länsimainen kulturalisoitumiskehitys on tehnyt kaupallisuudesta ja tuotteistamisesta arkea myös taidekentällä, eikä ”massakulttuuria” voi tarkoin vedoin erotella elitistiseksi koetusta korkeakulttuurista (Lehtonen 2014b, 314–315). Nykykäytössä kulttuurin käsitteestä on haihtunut voimakkain arvottavuus, jonka on korvannut kuvaileva sävy: kulttuuri sopii liitteeksi lähes mihin tahansa uskomukseen tai ilmiöön (Lehtonen & Koivunen 2011, 19). Kulttuuria ei tarkastella enää vain esteettisin kriteerein, vaan myös antropologisella otteella elämäntapoina (Lehtonen 2014b, 316). Tästä käsitteen laajentamisesta kohti inhimillistä, omaehtoista toimintaa on käytetty myös termiä kulttuuridemokratia (Liikkanen 2014, 153).

Käsite kuvaa paitsi kulttuurin saatavuuden ja harrastusmahdollisuuksien parantumista myös laajemmin sitä valtiollisen kulttuuripolitiikan suunnanmuutosta, jonka eurooppalaiset kulttuuristrategiat omaksuivat noin 1960-luvulla. Populaarikulttuuri kaupallisena ja ei-kaupallisena ilmiönä pääsi osaksi valtion tukea. (Koistinen, Sevänen & Turunen 1995, 14.) Tiivistäen voi sanoa, että kulttuuri on arkistunut (Lehtonen 2014b, 311). Kulttuurintutkimuksen traditiossa kiinnostus suuntautuu kulttuurin käsitteen sijaan enemmänkin siihen, mihin kaikkeen muuhun kulttuuri liittyy. Tutkimusperinteen lähestymistapa näihin yhteyksiin on nojannut erityisesti Stuart Hallin ajatuksiin konjunktuurien ja artikulaatioiden avaamisesta (mm. Lehtonen 2016, 71). Myös tässä tutkimuksessa fokus on kulttuurin määrittelykamppailuiden lisäksi siinä, mitä sosiokulttuurisia ilmiöitä kulttuuriin liittyy sekä liitetään.

2.1.2 Hyvinvoinnista kilpailukykyyn

Ymmärtääksemme, mikä on tuonut suomalaisen kulttuuripolitiikan ja päätöksenteon siihen pisteeseen, jossa se tutkimusaineistossani vuonna 2015 on, on välttämätöntä kartoittaa suomalaista valtionhallintoa ja ristiriitaisia merkityskamppailuja viimeisten vuosikymmenten aikana. Suomen itsenäisyyden ajan Suomessa on noudatettu politiikkaa, joka pyrkii muovaamaan ja kehittämään valtiota aikansa mukaiseksi (Moisio 2012, 9). Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana ”valtion ja kansakunnan selviytymisen nimissä” toteutettu politiikka on kokenut laadullisen muutoksen, jonka motivaattorina on toiminut globaalistuminen. Merkittävä käsite tässä muutoksessa on kilpailukyky, joka on löytänyt tiensä perinteisen yhteiskuntapolitiikan ytimeen. (Moisio 2012, 10.)

Ajatuksen suunnittelutalouden muutoksesta kilpailutaloudeksi esitteli Pertti Alasuutari teoksessaan *Toinen tasavalta* (1996). Jako ensimmäiseen ja toiseen tasavalltaan tarkoittaa erityisesti poliittisen kulttuurin ja ulkopolitiikan muutoksia. Ensimmäinen tasavalta sijoittuu Suomen itsenäisyyden ajan alkupuolelle, kansalaissodan jälkeisten vastakkainasetteluiden jaksoon. Toinen maailmansota lievenytti näitä vastakkaisuuksia, ja alkoi demokratian voittokulku sekä vahva hyvinvointivaltion rakentamisen kausi, jota kutsutaan toiseksi tasavallaksi. Tämä kausi päättyi ajanjaksoon, jolloin Neuvostoliitto hajosi ja Suomi liittyi Euroopan Unioniin. (Emt. 11–12.) Toisesta tasavallasta voi Alasuutarin (Emt. 104–105) mukaan erotella kolme kulttuurista kautta: moraali-, suunnittelu- ja kilpailutalous. Oleellinen ero suunnittelu- ja kilpailutalouden välillä on käsitys siitä, millä keinoilla yhteiskunnan toiminta parhaiten järjestyisi. Suunnittelutalouden ytimessä oli vahva usko parempaan, tieteelliseen suunnitteluun ja organisoinnin voimaan. (Emt. 108–110.) Kilpailutalouden aika korosti yksilöä ja markkinoita, ja

kansalaisesta tuli palveluita käyttävä asiakas. Tausta-ajatuksena oli, että valinnanvapaus karsii lopulta huonot tai tarkoituksettomat palvelut pois, ja näin järjestelmä kehittyi. (Emt. 112.)

Toisen tasavallan hyvinvointivalttiolla oli oma puheavaruutensa, jolle Alasuutari (2006, 116) nimeää kolme oleellista elementtiä. Ensimmäinen elementti on lähtökohta, jonka mukaan yhteiskunnalla on moraalisia velvollisuuksia kansalaisiaan kohtaan. Tämä voi toteutua esimerkiksi julkisesti rahoitetulla perusopetuksella. Toinen elementti on ”kansantalouden kantokyky” sekä sitä ehdollistava ”kansainvälinen kilpailukyky”. Viimeinen elementti on ajatus, että yhteiskunnalta saatavat tuet eivät saisi kannustaa ”passiivisuuteen, laiskuuteen tai väärinkäytöksiin”. (Emt.) Tämä puheavaruus elementteineen on hyvin tunnistettavissa myös tutkimusajankohtani poliittisessa keskustelussa. Kilpailukyky, ajatus tiettyjen valtion tarjoamien palveluiden ilmaisuudesta ja tasapuolisuudesta (kuten peruskoulu) ja vaatimus siitä, että julkiset tuet ja sosiaalietuudet aktivoivat ja kannustavat työhön ovat samalla tavoin läsnä vuonna 2016 kuin toisen tasavallan aikana. On syytä muistaa, että talousjärjestelmä on aina myös kulttuuri-nen muodostuma, jolla on käsityksensä oikeasta ja väärästä sekä käsitteitä, joilla se luo identiteettiään ja arvioi itseään (Emt. 121). Siirtymä suunnittelutaloudesta kilpailukyky-yhteiskuntaan oli sekä arvoihin liittyvä muutos että eri elämänalueilla havaittava diskursiivinen muutos, jossa tapa tulkita todellisuutta heilahti erilaiseen asentoon. Kyseessä oli siis ennen kaikkea suuntautumistavan muutos, jossa käsitys asioiden kulusta vaihtui. (Heiskala 2006, 36.) On tarpeen korostaa, että muutosprosessi oli kaikkinsa hyvin monisyinen ja -ulotteinen. Sittenkin olennaisiksi todetut hallinnon muutokset eivät kuuluneet ainakaan tiedossa olleeseen ”suureen suunnitelmaan”, vaan erilaisten ja erillisten muutosten dominoefekti kasasi ne lopulta yhteen. Edelleen käynnissä oleva prosessi on myös tarvinnut kaikissa vaiheissaan taakseen riittävän määrän kannatusta. (Alasuutari 2006, 62–63.)

Moisio (2012, 36) puhuu maantieteeseen pohjaten valtioiden uudelleenskaalautumisesta, jossa aiemmasta keynesiläisestä suunnitteluvaltiosta skaalaudutaan erilaiseen tilalliseen muotoon. Taustalla on liberalisointikehitys, jossa on pyritty synnyttämään uusia, markkinavetoiseen hallintaan nojaavia tiloja. Suomalaisessa politiikassa vallitsi 1980-luvun lopulta kuluvan vuosituhannen alkuun moniaikaisuus, jossa uusliberaalit reformit ja valtiosääntelylliset toimintamallit vuorottelivat. Pyrkimys valtion uudistamiseen rationaalisten uusliberalismin oppien pohjalta on kuitenkin jatkuvasti lisääntynyt 1990-luvun laman jälkeen. Voi sanoa, että Suomessa vallitsee omanlaisensa muunnelma kilpailuvalltion mallista. Kilpailukyky-ajatus on joutunut tässä kohtaamaan valtiosääntelyyn ja alueiden demokratiaan perustuvan tulonsiirtopolitiikan. Tämä näkyy hallintotasolla myös valtiovarainministeriön korostuneessa valta-asemassa

suhteessa muihin ministeriöihin. (Emt. 164.) Kantola (2010, 99) toteaa, että kilpailukyky on esimerkki siitä, miten poliittista hallintaa toteutetaan talouden avulla.

Kuvaillussa aatteiden ja tilojen kamppailussa oleellinen murroskohta on juuri 1990-luvun lama. Vuosikymmenen alun vallitseva tulkinta laman perisyystä oli poliittisen järjestelmän epäonnistuminen (engl. *government failure*) (Moisio 2012, 165). Poliittiselle eliitille lama oli merkki vanhan ja tehottoman suunnitteluvaltion kuolemasta, jonka pohjalta voisi nousta uusi, epäonnistuneesta hyvinvointivaltiosta vapaa valtio (Kantola 2002, 124–127). Yhteiskunnan toimintamallien muutos vaati käynnistyäkseen kriisin, mutta kriisiytyminen ei itsessään tuo muutosta, vaan kaaoksen. Kaaoksesta eteneminen puolestaan vaatii edellisen, kriisiytyneen mallin korvaamista uudella. Uuden mallin voi joko luoda tyhjästä, mikä on hankalampi vaihtoehto, tai löytää odottelemasta yhteiskunnan marginaalista. Malli on alkanut muovautua jo ennen kriisiä jollakin muulla yhteiskunnan sektorilla. (Heiskala 2006, 14.) Tässä tapauksessa marginaalissa oli odotellut kilpailua korostava ajatusmalli. Muissa olosuhteissa tuolloin toteutetut muutokset olisivat todennäköisesti synnyttäneet suurempaa vastustusta, mutta laman rajuus mahdollisti tapahtuneet muutokset (Emt. 30). Tärkeä etu kilpailuvaltion ja markkina-
 aatteen kehitykselle oli myös samaan aikaikkunaan osunut Neuvostoliiton hajoaminen, joka Moisio (2012, 168) mukaan osoitti, ettei yksilön ja markkinoiden vapauten perustuvalla mallille ollut uskottavaa vaihtoehtoa.

Käsitteellisellä tasolla kehitys kilpailuvaltioksi tarkoittaa, että valtio päästää kilpailua sellaisille yhteiskunnan sektoreille, jotka aiemmin ovat olleet markkinoilta suljettuja. Näin valtio pyrkii parantamaan omaa houkuttavuuttaan taloudellisen toiminnan ja pääoman sijaintipaikkana. (Moisio 2012, 167.) Globaalistuminen on vienyt pääomalta kansalliset rajat, jolloin tarvetta isänmaallisuuteen ei enää ole (Heiskala & Luhtakallio 2006, 7). Vähitellen yhteiskuntapolitiikassa omaksutaan käsitys, jossa hyvinvointia kannattaa järkevästi tuottaa vain, jos se parantaa kilpailukykyä. Kyse ei ole poissulkevasta tai hyvinvointia täysin toiseuttavasta kehityksestä, vaan siitä, että kilpailuvetoisuus on ottanut enemmän tilaa yhteiskuntapolitiikassa. (Moisio 2012, 167–168.) Kilpailuvaltio on voimakkaasti kansallinen käsite, sillä kilpailukyvyllä tuodaan kansalle turvallisuutta ja kokemuksia yhteisyydestä (Kantola 2010, 116). Kilpailukyky nousi siis oleelliseksi arvioinnin mittariksi, mutta tämä ei tarkoita, että yhteiskunnan sektorit kuten talous, politiikka ja media tai kansan pohjimmainen arvomaailma olisivat muuttuneet kilpailullisiksi (Heiskala & Luhtakallio 2006, 10). Suomessa muutos suunnittelusta kohti kilpailua vaikutti kuitenkin hyvin läpitunkevalta, mikä johtui silloisesta harvinaisen vahvasta valtiokeskeisyydestä ja kattavasta julkisesta sektorista (Alasuutari 2006, 64).

Markkinavetoisen ajatusmallin sisäänajo muutti myös hallinnon moraalia, eli tapahtui moraalijärjestyksen siirtymä (Kantola 2002, 148). Suomalaisen hyvinvointivaltion tapauksessa moraalitaloudellinen ajattelu sai juurensa sodan jälkeisestä kansan yhtenäisyyttä ja yhteisvastuuta korostaneesta perustelusta. Näiltä moraalisilta pohjilta syntyivät 1960-luvulla hyvinvointivaltion järjestelmät, joissa oikeudenmukaisuus oli tulopolitiikan ytimessä. Seuraava kehitysvaihe sijoittuu 1980-luvulle, jolloin kilpailutalouden myötä korostui yksilö kuluttajana. (Alasuutari 1996, 245–247.) Uusliberalismi kyseenalaistaakin juuri oikeudenmukaisen jakamisen aatteen ja penää uusia vapauksia, mikä tekee vanhasta järjestelmästä moraalisesti epäilyttävän (Kantola 2002, 149). Kaj Ilmonen (1998, 16) kutsuu tätä tilaa arvotyhjiöksi tai moraaliseksi välitilaksi. Ratkaisu syntyy, kun markkinoista tulee yhteiskunnan uusi oikeudenmukaisuuden mekanismi (Kantola 2002, 149).

Kilpailukykypuhe hallitsi käytännössä 1990-lukua, mutta 2000-luvulle saavuttaessa puhetapaa alettiin myös kritikoida. Kritiikki koski suunnittelutalouden sosiaalisen vastuun yhdistämistä taloudellisen tehokkuuden pyrkimykseen. (Heiskala 2006, 42.) Heiskala arvioi kymmenen vuotta sitten, että ristiriita olisi mahdollista purkaa tilanteessa, jossa ”sekä kilpailukyvyyn diskurssin tilanneanalyysi että sosiaalisen vastuun diskurssin yhteiskuntapoliittiset tavoitteet yhdistyvät” (Emt. 40). Arvioita vuonna 2017 pohtiessa voi havaita merkkejä Heiskalan (Emt.) maalaamasta skenaariosta, jossa tavoitteiden ristiriidat estävät kauaskantoisen politiikan ja tarjoavat siten tilaa populistiselle protestiliikhdinnälle. Tuloksena on yhteiskuntapoliittinen päättämättömyys. Lehtonen (2016, 72) puhuu tähän liittyen suomalaisesta paradoksista, jossa Suomen kansalaiset kyllä kannattavat hyvinvointivaltion perinteisiä arvoja, mutta ovat kääntäneet selkänsä kyseisiä arvoja ajaneelle vasemmistolle ja suuntaavat vaaleissa ääniään yhä enenevässä määrin uusliberaaleille globalistajille tai populistisille uusnationalisteille. John Ralston Saul (1993, 22–25) erittelee tähän liittyen modernin yhteiskunnan kaksi vallankäyttäjätyyppiä. Toisaalla on teknokraatti, teknologioiden ja organisaatioiden asiantuntija, joka perustelee päätökset aina logiikalla. Teknokraatti uskoo ymmärtävänsä järjestelmän logiikan ja käyttää mielestään oikeita välineitä lopputuloksiin pääsemiseksi. Tämän vastakohdaksi nousee suoraan kansalle puhuva sankari, joka ryhtyy puhumaan politiikasta uudella tavalla. Kantola (2002, 321) kuvaa tilannetta teknokraattisesta politiikasta syntyneeksi tyhjiöksi, joka täytetään karismalla ja tunteisiin vetoamisella.

Kantola (2002, 292) toteaa, että taloudenhoidosta on tullut oleellinen osa modernia poliittista hallintaa. Taloudenhoito ja siihen liittyvät kriisit ovat olleet vahvassa asemassa jo 1970-luvulta lähtien, kun öljykriisin seurauksena myös Suomessa julistettiin kansallinen hätätila.

Varsinkin toisen maailmansodan jälkeen taloudellisen tehokkuuden ja taloudenhoidon nimissä on voitu vaatia esimerkiksi kurinalaisuutta, sääntillisyyttä ja omien toimintojen alistamista kansantaloudelle. Näin ollen markkinavoimat saavat otteen poliittisesta asialistasta ja pääsevät tuottamaan jatkuvan vaaran ja kriisin signaaleja (Emt. 316). Koska taloudenhoidossa pyritään käytännössä tavoittamattomaan tilaan, ilmaantuu ainainen tarve poikkeustoimenpiteille ja moraalikurille. Tästä voi syntyä *jatkuvan kriisin politiikka*. (Emt.) Kantola puhuu teoksessaan 1990-luvun talouskriisistä ja ajasta ennen vuosina 2008–2009 eskaloitunutta globaalia talouskriisiä, mutta jatkuvan kriisin politiikka soveltuu käsitteenä myös tutkimukseni ajankohtaan. Globaalin kriisin aiheuttamat haasteet kotimaiselle taloudelle ovat osoittautuneet vaikeiksi taltutettaviksi, ja Suomen viennin elpyminen oli vielä tätä kirjoitettaessa varovaisten ennusteiden tasolla. Talouskriisi on ollut jo vuosia suomalaisen hallituspolitiikan ja sen päätösten ja painotusten moottori.

Pertti Alasuutari kuvaili jo teoksessaan *Toinen tasavalta 1970–1980-luvuilla täydellistynyttä yhteiskuntajärjestystä Oy Suomi Ab:ksi*. Kyseessä oli ”kattava, omintakeisia mekanismeja noudattava järjestelmä”, jossa määriteltiin väestöryhmien toimeentulon ehtoja sekä vaikutettiin heidän toimintatapoihinsa (Alasuutari 2006, 47). Kuvaus on hyvin tunnistettava Suomen tasavallasta 2010-luvulla. Erityisesti alla oleva lainaus muistuttaa vallitsevaa Sipilän hallituksen aikaa:

Suomi toimi kuin patriarkaalisia johtamisperiaatteita noudattava suuryritys, joka pyrki parhaansa mukaan menestymään maailmanmarkkinoilla, tasaamaan kohtuuttomia varallisuuseroja, takaamaan toimeentulon myös kaikille yrityksen laajalla alueella asuville sekä vielä kouluttamaan uudet sukupolvet yrityksen ammattitaitoisiksi ja sen yrityskulttuuriin uskoviksi työntekijöiksi. (Emt.)

Käsite Oy Suomi Ab sai jälleen uuden käyttötarkoituksen juuri eduskuntavaalien 2015 myötä, kun pääministeriksi oli nousemassa keskustalainen diplomi-insinööri Juha Sipilä. Jo tuolloin, ministerinimitysten ollessa epävirallisia, oli mediassa vallalla näkemys Sipilän tavasta tehdä politiikkaa: maan hallitus muistuttaa yrityksen johtoryhmää ja hallituksen muodostaminen strategiaprosessia. (mm. Kalliokoski 2015.) Kuten Kuusela ja Ylönen (2013, 51) asian muotoilevat, on tapahtumassa siirtymä edunvalvonnallisesta demokratiasta kohti konsulttidemokratiaa. Demokratia ja edustuksellisuus ovat hitaita, synnyttävät kuluja ja tuottavat tehottomuutta, mikä estää järjestelmän ketteryyttä. Aitoon demokraattiseen keskusteluun kuuluu kitka, mutta yritysmaailmasta omaksutulla strategisella ajattelulla pyritään nimenomaan vähentämään hankauksia ja yhdenmukaistamaan toimintaa. (Emt. 156.)

2.1.3 Uusliberalismin aika

Kuten edellisessä alaluvussa viittasin, on monisyyseen kilpailukykykehitykseen kytkeytynyt uusliberalismin käsite. Vallitsevan taloustieteellisen näkemyksen mukaan elämme markkinatalouden aikaa. Nick Couldry (2010, 24) lainaa David Harveyta uusliberalismin määritelmää, jonka mukaan kyseessä on talouspoliittisten käytäntöjen teoria, jossa ihmisten hyvinvointi syntyy vapauttamalla yksilöiden yrittämisen vapaus ja taidot. Tässä käytetään yksityisöistämisen oikeuksiin, vapaisiin markkinoihin sekä vapaaseen kauppaan pohjautuvaa institutionaalista mallia. Valtion tehtäväksi jää mahdollistaa näiden käytäntöjen toteutuminen, ja jos markkinat puuttuvat, ne täytyy luoda. Muilta osin valtion ei tule markkinoihin puuttua. (Emt.) Ajankohtainen, suomalaisen yhteiskunnan oma esimerkki tällaisesta valtion yksityisiä markkinoita palvelevasta toiminnasta on julkisten sosiaali- ja terveystalouden yksityistäminen, jossa pyritään toteuttamaan asiakkaan valinnanvapautta. Uusliberalismi ei ole mainituista ominaispiirteistään huolimatta tarkasti rajattava muodostelma, joten sen analyyttisempi tarkastelu vaatii monitasoisuutta (Lehtonen 2014b, 268). Tutkijakentällä uusliberalismin käsite ei nauti täyttä luottamusta, sillä sitä pidetään turhan yleisluontoisena ja kaikkea sisältävänä, jotta siitä olisi varsinaiseen analyyttisyyteen (Emt. 270). ”Puhtaasti” uusliberalistisia, kehittyviä käytänteitä on vaikea tunnistaa, koska uusliberalistien näkemykset ovat merkittävästi ristiriitaisia (Harvey 2005, 30).

Uusliberalismin käsitteen ja ideologian synty on eritelty historiassa selkeästi. Käytännössä kehitys ei kuitenkaan ole ollut yksiselitteistä eikä tasapainoista. Uusliberalismin ihanteiden osuus arkiajattelussa on vaihdellut maantieteellisesti usein sen mukaan, kuinka voimakkaasti maassa uskotaan sosiaaliseen solidaarisuuteen, sosiaaliseen vastuuseen ja kaikista huolehtimiseen (Harvey 2005, 144). Kuten edellisen luvun katsaus suomalaisen yhteiskunnan murrokseen toi ilmi, on uusliberalismilla aina ollut, ja on edelleen, haastajansa. Mikko Lehtonen (2016, 73) erittelee Suomen epätasaista uusliberalisoitumiskehitystä todeten, että perinteiset sosioekonomisen tasapainon pyrkimykset (sekä alueiden että väestöryhmien välillä) ovat olleet vastakkain voimakkaan uusliberalisoinnin kanssa. Pienistä mukautuksista huolimatta kyseinen aatemaailma on saanut vähitellen jalansijaa kotimaan politiikassa, erityisesti 1990-luvun laman jälkeen. Politiikassa yksi hallitseva pyrkimys on ollut parantaa maan houkuttelevuutta, jotta se kannustaisi taloudellisesti menestyksekkääseen yrittäjyyteen ja tämä tila säilyisi (Emt. 74). Harvey (2005, 145) kutsuu tätä ”yritysmyönteiseksi ilmapiiriksi”.

Norman Fairclough (2000, 148) puhuu uusliberalismin globaalista järjestyksestä, joka tarvitsee diskurssien symbolista voimaa edetäkseen. Osa tätä puhetapaa on esimerkiksi kehityksen narratiivi ja tapa, jolla joustavuuden käsite on omaksuttu erilaisille yhteiskunnan ja elämän aloille. On kuitenkin otettava huomioon, että uusliberalismin diskursseissa ei ole kyse vain uusliberaaleista puhetavoista, vaan erilaisuuden rakentamisesta. Tästä esimerkkinä joustavuuden käsitteestä voi nimetä myös ”toisen”, tässä tapauksessa epävarmuuden diskurssin. Uusliberalismin järjestyksestä voi siis Faircloughin mukaan eritellä myös vastarintaa ja muutoksen mahdollisuuksia. Uusliberalismiin kuuluvat tiiviisti käsitteet kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta, jotka viittaavat yritteliääseen yksilöön ja valtion ulkopuolella järjestäytyvään yhteiseen toimintaan ilman muodollista demokratiaa ja hallitusvaltaa (Kantola 2002, 323). Uusliberalismin talouspoliittinen filosofia pohjaa viime kädessä yksilön ja yhteisön täydelliseen vapauteen, erityisesti vapauteen valtion ohjauksesta. Lehtonen (2014b, 227) huomauttaa kuitenkin, että tähän vapaususkoon sisältyy perustuvanlaatuinen ristiriita: kuvitelma omasta riippumattomuudesta mahdollistuu, kun todellisuudessa yksilö on kokonaisuudessaan kiinni erilaisissa ympäröivissä järjestelmissä. Yksilöllisyyden kokemus tapahtuu sosiaalisissa suhteissa, mutta näiden suhteiden rutiininomaisuus hämärtyy ja jättää yksilön pitämään itseään riippumattomana. Stuart Hall (1997, 230) toteaa, että yhteiskuntajärjestelmän tasolla suurin virhe on luulla, että sääntely ja vapaus olisivat kaksi vastakkaista vaihtoehtoa. Todellisuudessa valinta tapahtuu erilaisten sääntelyn muotojen välillä. Vapautta korostavan markkina-aatteen mukainen sääntely jakaa resursseja ja innovaatioita, rankaisee tehottomuudesta sekä ennen kaikkea luo voittajia ja häviäjiä (Emt. 229).

Uusliberalismin taika ei kuitenkaan ole loputon. John Clarken (2010, 339) mukaan vuosina 2008–2009 käynnistynyt globaali talouskriisi oli muistutus siitä, ettei kapitalismin logiikka ole aukoton eivätkä pääomaan liittyvät unelmat ole sama kuin todellisuus. Myös suomalaisen yhteiskunnan uusliberalisoitumisen projekti kärsi viimeisimmästä talouskriisistä, mutta mitään vakavasti otettavaa vaihtoehtoa ei ole ainakaan vielä ilmaantunut haastamaan vallitsevaa tilannetta (Lehtonen 2016, 74). Kriisissä ei kuitenkaan ole vain uusliberaali usko, vaan myös johtajuus ja hegemonia (Clarke 2010, 348). Uusliberaali hegemoninen työ tarvitsee valtamedian instituutioita äänitorvekseen. Vallitsevat poliittiset diskurssit kiertävät uutisissa ja viihhteellinen sisältö korostaa hyperkilpailullista individualismia. (Emt. 350.)

Entä mitä kaikella edellä kuvailulla on tekemistä kulttuurin kanssa? Markkinavetoisuuden lisääntyminen politiikassa näkyy myös tavassa puhua kulttuurista (Liikkanen 2014, 165). Taustana talouden ja kulttuurin kohtaamisille voi käyttää Rautiainen-Keskustalon (2014, 86)

ajatusta siitä, että rahan luonteen muututtua kulttuurille ei tahdota antaa sellaisia resursseja, jotka pitäisivät vallitsevia rakenteita yllä, vaan rahan tehtävä on tuottaa lisää rahaa. Tässä on kyse taiteen linjaamisesta palveluksi. Kuten Throsby (2001, 137) toteaa, on talousajattelun dominoiva vaikutus aiheuttanut varsinkin demokraattisissa politiikan prosesseissa julkisen politiikan muutoksen talouspolitiikan synonyymiksi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten tehokkuuden ja kannattavuuden käsitteet ovat rantautuneet julkisen sektorin politiikkaan. Kulttuurin kohdalla uskotaan, että kaivattuja talouden 'kovia lukuja' esittelemällä ja muilla yhteiskuntapolitiikan alueilla käytettyjä mittareita soveltamalla kulttuuri saavuttaisi uskottavan ja täysivaltaisen aseman muussa politiikassa (Liikkanen 2014, 164). Grossberg (2010, 112) puhuu talouden retoriikasta, jossa talouden lait luonnollistetaan ja totuus sekä auktoriteetti rakentuvat diskursiivisesti. Hallitsevissa näkemyksissä kuitenkin unohtuu, että kulttuurialan käytäntöihin ja toimintaan liittyy muitakin motiiveja kuin taloudellisen edun tavoittelu (Kuusela 2014, 115).

Nykykehityksessä kulttuuri lasketaan siis yhä useammin osaksi taloutta, ja vastaavasti kulttuuripolitiikka osaksi talouspolitiikkaa (Liikkanen 2014, 148). Vallitsevassa poliittisessa tilanteessa kulttuurin varaan on langetettu haaveita uudesta kasvusta ja uudesta taloudesta. Jälkimmäisen puitteissa kulttuurista puhutaankin enenevässä määrin osana luovaa taloutta. (Emt. 148.) Kulttuurin käsitteen matka uuden ajan talous- ja kulttuuripolitiikan paineissa on muovautunut kulttuuriteollisuuden (engl. *cultural industries*) ja luovan teollisuuden (engl. *creative industries*) kautta nykyiseen luovaan talouteen (engl. *creative economy*), jonka ovat omaksuneet niin poliittiset kuin tieteellisetkin toimijat (Emt. 155). Ensimmäinen kulttuurin jonkinlaista kaupallistumista kuvaava käsite, kulttuuriteollisuus, on perujaan Frankfurtin koulukunnasta ja Adornon ja Horkheimerin huolesta, että ylevä ”korkeakulttuuri” muuttuu myytäväksi ja ostettavaksi tuotteeksi (Hesmondhalgh 2007, 15–16). Tutkimuskentällä on vakiintunut myös tutkimussuunta kulttuuritalous, joka voi viitata kulttuurin tuotteiden parissa työskenteleeseen, kulutuskulttuuriin tai taloustieteen retoriikkaan. Kulttuuritalous kuitenkin lähestyy kulttuuria yhtenä talouden normeille alistettuna sektorina, jossa oletukset ja tavat tulevat perinteisestä talouspolitiikasta. (Grossberg 2010, 112.) Omassa tutkimusaineistossani taloudellistuvan kulttuurin käsiterypäs ei erotu kovinkaan selkeästi, joten käsittelen luovaa taloutta suhteellisen lyhyesti. Kulttuurin ja talouden yhteistä matkaa ei voi käsitellä suomalaisessa kontekstissa ilman politiikan sekoittumista mukaan. Hyvinvointivaltio on läsnä kulttuurissa ja taloudessa ja esittää kysymyksen: miksi kulttuuria ja taidetta pitäisi tukea? Tähän syvennyn seuraavassa kulttuuripolitiikkaa käsittelevässä luvussa.

2.2 Kulttuuripolitiikka Suomessa

Kulttuuripolitiikan käsitettä voi käyttää erilaisiin historiallisiin ajanjaksoihin liitettynä, mutta se on vahvimmin eurooppalainen käsite ja vakiintunut käyttöön toisen maailmansodan jälkeen (Bennett 1999, 14). Yleiseurooppalaisesta näkökulmasta tarkasteltuna kulttuuripolitiikassa on säilynyt melko ennallaan sen sisältö ja välineellisyys. Kulttuuripolitiikalle kulttuuri on ollut sisällöltään pitkälti taiteellista kulttuuria, vaikka keskusteluja taiteen rajoista on käyty lukuisia kertoja. (Emt. 15.) Julkishallinnon näkökulmasta kulttuuripolitiikka edistää kolmea välineellistä teemaa: moraalista kehitystä, taloudellista hyötyä sekä kansallista identiteettiä. Näitä voi myös kutsua todistettaviksi sosiaalisiksi hyödyiksi, jotka oikeuttavat julkisten varojen käyttöön. (Emt. 16–19.) Kulttuuripolitiikan käsitteen yksi erityispiirre on, että lähes kaikki kulttuuripolitiikan tekijät uskovat olevansa positiivisella asialla ja ajattelevat, että mikä tahansa toimi kulttuurin valokeilaan nostamiseksi vaikuttaa positiivisesti kulttuurin asemaan. Kulttuuripolitiikassa on ollut taipumuksena, että uudet aatteet ja tavoitteet lisätään edellisten näkemysten päälle. (Liikkanen 2014, 164.)

Pirnes (2008, 32–33) määrittelee, että kulttuuripolitiikka operoi sen vastuulla olevalla sosiaalisesti tuotetun todellisuuden alueella. Kulttuuripolitiikan käsitys kulttuurista on tuotettu ja vakiintunut, mutta toisaalta muutettavissa. Kentällä toimii erilaisia intressitahoja, joilla on myös omat tulkintansa niistä tehtävistä, joita kulttuuripolitiikan tulisi hoitaa. Näistä ristiriidoista rakentuu vallitseva, institutionaalinen kulttuurikäsitys. Sekä kansainvälisellä kentällä että Suomessa on pyritty integroimaan kulttuuripolitiikka muun yhteiskuntapolitiikan osaksi (Liikkanen 2014, 152). Kotimaiselle kulttuuripolitiikalle tyypillistä ovat institutionaalisuus ja oikeudellinen säättely, jotka ovat säilyneet järjestelmän keskeisinä piirteinä jo 50 vuotta. Toisaalta tämä tekee kulttuuripoliittisesta järjestelmästä tukevan poliittisia heilahteluja vastaan. (Saukkonen 2014, 45.) Yksi suomalaisen kulttuuripolitiikan keskeisistä tavoitteista on taata kulttuuripalveluiden saatavuuden tasa-arvo lähtökohdista riippumatta, mutta käytännössä alueelliset erot kaupunkien ja syrjäseutujen välillä ovat merkittäviä (Emt. 21).

Yleisen kulttuuripolitiikan alueelta voi eritellä vallitsevia diskursseja. Jim McGuigan (2004, 35–60) listaa tällaisiksi valtakansalliseksi valtiolähtöisen, markkinalähtöisen ja kansalaislähtöisen/viestinnällisen kulttuuripolitiikan. Jokaiseen diskurssiin kuuluu myös subjekti: valtiollisessa veronmaksaja, markkinavetoisessa osakkeenomistaja sekä viestinnällisessä asiakas tai kansalainen. Nämä diskurssit ovat ristiriitaisessa suhteessa toisiinsa.

2.2.1 Suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkät linjat

Suomalaisen kulttuuripolitiikan historiaa voi hahmottaa kolmen pitkän linjan pohjalta. Kaikki kietoutuvat tiiviisti hyvinvointivaltion malliin, minkä takia suomalaisesta kulttuuripolitiikasta puhutaan usein hyvinvointivaltiollisena kulttuuripolitiikkana. Ensimmäinen pitkä linja oli suomalaisen kulttuuripolitiikan luomisaika 1960-luvulle saakka. Tässä korostuivat Bennettin mainitsema kansallisen identiteetin rakentaminen ja taidepolitiikan ja taiteen tukemisen perusteiden luominen (Kangas 1999, 161). Sivistystä pidettiin kyseisen ajan tärkeänä määreenä. Kulttuuripoliittisen järjestelmän rakentaminen toi mukanaan inklusion ja eksklusion kysymykset siitä, kuka saa määritellä taidetta, kuulua taideyhteisöön tai ylipäättään aitoon suomalaiseen kansaan ja puhua sen äänellä. Valtion alkoi tukea kulttuurilaitoksia ja lahjakkaimpia ammattilaisia tänä aikana. (Emt. 162.)

Toinen pitkä linja alkoi 1960-luvulta ja kesti 1990-luvulle. Sevänen (1998, 351) toteaa, että tällä hyvinvointivaltiollisella kaudella kulttuuriala oli pitkälti valtion ja kuntien hallinnoima julkisen palvelusektorin osa. Tällä kaudella syntyi ajatus, että politiikalla voi tuottaa etukäteen päätettyjä, haluttuja vaikutuksia. Lähes kaikki julkisen kulttuuripolitiikan elementit, kuten taiteilija-apuraha, syntyivät hyvinvointivaltiollisen vaiheen aikana. (Kangas 1999, 163.) Toisaalta tällaiset rakenteet synnyttivät vaatimuksia valtion tukemalle taiteelle. Taidekenttä ei halunnut ottaa vastaan tehtäviä ulkopuolelta, vaan näki sen yhteiskunnalliseksi tehtäväksi olla taidetta. (Emt. 164.) Tästä siirryttiin kolmanteen pitkään linjaan, jossa modernit ilmiöt, kuten teollistuminen, teknologistuminen ja kansainvälistyminen, muuttivat kotimaisen kulttuuripolitiikan suuntaa. Uusliberalismi ja sen suhde kulttuuriin on hallitseva tema kolmannessa linjassa. Kankeaa hallintoa kritisoi ja markkinoihin pohjaava ajatusmaailma pyrki hivuttautumaan myös osaksi kulttuuripolitiikkaa. (Kangas 1999, 167.)

Kangas ja Virkki (1999,6) kirjoittivat jo ennen vuosituhaten vaihdetta, että perinteistä kulttuuripolitiikkaa voi kritisoida siihen sisäänkirjoitetusta rationaalisesta harhasta, jonka mukaan poliittisilla toimilla voisi tuottaa haluttuja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Samaten Pekka Gronow (1976, 106) toteaa, että mikäli kulttuuripolitiikan avulla pyritään kehittämään yhteiskunnasta nykyistä parempaa, on otettava huomioon, etteivät näkemykset ja määritelmät paremman yhteiskunnan luonteesta ole yhteneväisiä. Saukkonen (2014, 4) kirjoittaa Cuporelle tekemässään selvityksessä, että kotimaisen kulttuuripolitiikan kehitystä viimeisimmän vuosikymmenen aikana voi kuvata käsitteellä stagnaatio, järjestelmän paikallaan pysyminen. Tämän pohjalta voi olla tarpeen kyseenalaistaa, palveleeko nykyinen kulttuuripolitiikan malli

enää taidekenttää tai ympäröivää yhteiskuntaa (Emt.). Yleisesti ottaen kulttuuripolitiikan kolmannen pitkän linjan nähdään jatkuvan edelleen, mutta käynnissä on myös keskustelu uuden, neljännen linjan synnystä. Omassa tutkimusaineistossani keskustelun pohjakehikko on tiiviisti edellä kuvatuissa rakenteissa, mutta otan huomioon analyysissäni myös pinnan alla olevan uuden suunnan potentiaalin. Tanskalaista kulttuuripolitiikkaa tutkinut Anne Scott Sørensen (2014, 5) on hahmotellut hyvinvointivaltion ja kilpailukyvyn jatkoksi noin 2000-luvun puolivälistä alkaen uutta kautta, jonka ydinkäsitteet ovat sosiaalinen vaikutus ja lisätty arvo (engl. *social impact & added value*). Näihin liittyy oleellisesti osallistuminen sosiaalisen muutoksen päämääränä. Siihen, millä tavoin osallistuminen sijoittuisi kulttuuripoliittiseen käytäntöön, on Sørensenin mukaan vaikeata vastata, sillä pohjoismainen kulttuuripolitiikka on perinteisesti kompromissien tulos.

Entä mitkä ovat valtiovallan kulttuuripoliittiset lähtökohdat 2010-luvun puolivälissä? Yksi suuntaa antava linjapaperi on tuolloisen opetusministeriön vuonna 2009 julkaisema *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*, joka käsittelee esimerkiksi ”kulttuuripolitiikan toimintaympäristömuutoksia” sekä ”kulttuuripolitiikan kehittämisen tavoitetilaa”. Kappaleessa ”Kulttuurihallinnolta odotetaan vaikuttavuutta” tiivistyy melko selkeästi, mitä Suomen ylin johto odottaa kulttuurisektorilta:

Eri hallinnonalueilta odotetaan tietoon perustuvia näyttöjä toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta yhteiskuntakehitykseen. Näytöt vaikuttavat enenevässä määrin hallinnonalojen asemaan ja resursseihin. Toisaalta on tärkeää, että kulttuurinen näkökulma vahvistuu koko yhteiskuntapolitiikassa. (Opetusministeriö 2009, 20.)

Hallinto siis odottaa kulttuurikentältä erilaisia mitattuja tuloksia, jotka todistavat, että valtion rahat on käytetty yhteiskunnan hyödyksi. Nämä tulokset määrittävät myös kasvavassa määrin kulttuurin hallinnonalan taloudellisia resursseja ja suosiota valtion toimialana. Tutkimusksyymykseni kannalta kiinnostava huomio on, että heti näiden lauseiden jälkeen näkökulma kääntyy ja muistuttaa kulttuurisen näkökulman tärkeydestä, mitä se sitten käytännön poliittisissa toiminna tarkoittaakaan. Ahti Lassila (2014, 125) kutsuu politiikan ja kulttuurin puheta-
pojen kohtaamista dynaamiseksi prosessiksi. Tästä seuraa taloudellisten ja kulttuuristen lähestymistapojen vaihtelu, josta Lassila johtaa ajatuksen kulttuuripoliittisesta luovuuspuheesta. Kulttuuripoliittisissa selvityksissä korostuu toisaalta kulttuurin autonomia ja toisaalta päämäärä kasvattaa suomalaista kilpailukykyä (Emt. 137). Linjauksien perusteella myös taidekentän dynamiikka muuttuu. Yhteinen kulttuuripoliittinen uhka toisaalta tiivistää kentän yhtenäisyyt-

tä, mutta toisaalta lisää myös alalajien keskinäisiä jännitteitä – erityisesti taiteenlajien erilaisen vakiintuneiden määrärahojen puitteissa. (Emt. 126.)

2.2.2 Kulttuurin rahoitusmallit Suomessa

Kulttuuripolitiikka on tiiviisti kytköksissä siihen, kuinka suomalaista kulttuuria ja taidetta rahoitetaan. Vallitsevasta alan kokonaisrahoituksesta ei kuitenkaan ole olemassa tarkkaa tietoa. Tämä liittyy epäselvyyteen siitä, paljonko yksityiseltä sektorilta, kuten yrityksiltä ja kotitalouksilta, siirtyy rahallista tukea kulttuurille. (Saukkonen 2014, 10.) Ylivoimaisesti suurin osa rahoituskanavista on julkista tukea, mikä tarkoittaa kuntia, valtiota erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön osalta sekä veikkausvoittovarojen käyttöä taiteen ja kulttuurin tukemiseen. Muita rahoittajia ovat yksityiset säätiöt (esimerkiksi Suomen Kulttuurirahasto), erilaiset tekijänoikeusjärjestöjen kautta kanavoituvat tekijänoikeusmaksut sekä Euroopan unionin tukirakenteet ja kehitysohjelmat. (Emt. 10–11.)

Suomalaisen kulttuuripolitiikan rahoitusmallien peruskivi on siis valettu julkishallinnon ja erilaisten rahoituskanavien byrokraattisesta sekoituksesta. Sen järjestäminen uudelleen on ollut edellisten hallitusten tavoitelistalla – tuloksetta. Suomen Kulttuurirahaston *Rahan kosketus* -selvityksessä (2015, 9–10) todetaan, että suomalaiselle julkiselle taiteen rahoitusjärjestelmälle on leimallista lakiperusteisuus. Tämä on osaltaan johtanut taidekentän jakautumiseen, jossa toisaalla ovat pysyvää rahoitusta saavat ja toisaalla niin kutsuttu vapaa kenttä. Vuonna 1980 kuntien kulttuuritoiminnasta säädetty laki loi tätä jakoa nykypäivään saakka vahvistaneen valtionosuusjärjestelmän eli vosin. Sitä voi pitää taiteen tukijärjestelmistä kankeimpana, sillä sen perusrakenteet ovat säilyneet samanlaisina 1990-luvun alusta saakka (Saukkonen 2014, 27). Huomioitavaa julkisen tuen luonteessa on sen laitosperteisuus. Museot, teatterit ja orkesterit saivat erillislainsäädännön kautta erilliset valtionosuuden laskentaperusteet. Taiteelle maksettavat julkiset tuet ovat apurahojen tapaan joko suoria tai apurahojen verottomuuden tapaan välillisiä tukia. (Suomen Kulttuurirahasto 2015, 12.) Koko julkisen kulttuurituen historian ajan pääasiallisena perusteena on ollut kulttuurin saatavuuden parantaminen läpi sosiaaliluokkien ja maantieteellisten alueiden. Tästä käytetään myös nimitystä kulttuurin demokratisointipyrkimys.

Hallintojärjestelmän kokonaiskuvaan sisältyy lomittaisuutta, kun osa toimijoista vastaa toiminnastaan kunnille ja osa valtiolle. Joissakin kohdin valtio ja kunnat kantavat yhdessä vastuuta. (Suomen Kulttuurirahasto 2015, 21.) Instituutiovetoisuus on yksi suomalaisen taiteen

kentän hallinnon ominaisuus, joka heijastuu myös esittävän taiteen pysyvien taidelaitosten, kuten teattereiden ja orkestereiden, lakisääteiseen asemaan (Emt. 25). Heiskanen, Ahonen ja Oulasvirta (2005, 286) linjaavat suomalaisen kulttuuripolitiikan ongelmiksi kulttuurin rahoitusjärjestelmien jatkuvasti tiivistyvän suhteen yleiseen talous- ja finanssipolitiikkaan sekä institutionaalisten sektorien vajavaisen yhteistyön. Tämän seurauksena järjestelmällä on huono kyky muuttua, mihin liittyy liiallinen kulttuurialan itsesäätelyn kunnioitus. Tämä on kausalisuhteen tavoin johtanut siihen, että julkista tukea nauttivat toimijat puolustavat jo ansaittuja etuja ja näin vaikeuttavat tarpeellista rahoitus- ja ohjausmallien muuttamista. (Emt.) Staattisten rahoituslakien kääntöpuolena vapaa kenttä on laajentunut ja monipuolistunut. Myös kulttuuripoliittiset toimijat ovat kiinnittäneet tarkemmin huomiota vapaaseen kenttään. (Saukkonen 2014, 27.) Julkinen valta on herännyt muutoksiin, ja erilaiset harkinnanvaraiset muodot ovat määrällisesti lisääntyneet ja saaneet enemmän korvamerkittyä rahaa käyttöönsä. Tämä kehityskulku on kuitenkin epävakaa, sillä talouden laskusuhdanteet näkyvät leikkauksina ensin harkinnanvaraisissa tukimuodoissa. Kynnys koskea lakisääteisiin rahoitusjärjestelmiin on korkea. (Emt. 28.)

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen ja Taiteen edistämiskeskus Taiken *Taide- ja kulttuuribarometrissa* (2015, 16) selvitettiin suomalaisten taiteen rahoituksesta päättävien toimijoiden vertaisarvioinnilla, minkälaisia taiteen tehtäviä toimijat pitävät rahoituksen näkökulmasta erityisen tärkeinä. Tärkeimpinä vastaajat pitivät taiteen laatua, tasoa ja roolia uusien näkökulmien avaajana. Vähiten myönteisiä arvioita saivat taidetta välineellistävät tehtävät, kuten taiteen markkinaehtoisuus ja taiteen asema luovan talouden edistäjänä. Tässä kohdassa taiteen rooli terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä sai huomiota, mikä kytkeytyy esimerkiksi Rautiainen-Keskustalon mainitsemaan ajatukseen taiteesta palveluna.

2.3 Media yhteiskunnan julkisuustilana

Olen kahdessa edellisessä alaluvussa avannut tutkimukseni kannalta oleellisia kulttuurin, talouden ja kulttuuripolitiikan käsitteitä sekä näiden yhteenliittymiä. Koska etsin tutkimusongelmani mukaisia oikeutuksen diskursseja media-aineistosta, on syytä perehtyä vielä lyhyesti yhteen yhteiskunnalliseen mahtiin, mediaan. Media-alustat ja niiden tarjoama julkisuuden tila ovat tässä tapauksessa keskusteluareenoita, joissa tutkimusongelmani mukaiset oikeutuksen diskurssit syntyvät yhdessä toimijapositoiden ja taustaoletusten kanssa.

Mediajulkisuus on modernissa ajassa näyttämö, jossa valta- ja vastahegemonia tapaavat toisensa (Herkman 2011, 42). Voi puhua diskursiivisesta julkisuudesta, jota media pitää yllä ja tuottaa. Diskursiivinen julkisuus tuottaa kulttuurisia esityksiä massamedian välityksellä. Koska nämä esitykset tavoittavat potentiaalisesti kaikki, vaikuttaa myös siltä, että ne koskettaisivat kaikkia. (Ridell 2006, 240–241.) Seppänen ja Väliaverronen (2012, 72) käyvät läpi julkisuusteorian perusteita Habermasin teokseen *Julkisuuden rakennemuutos* (2004) pohjaten ja toteavat, että Habermasille julkisuus on koko demokraattisen järjestelmän edellytys. Tämä julkisuus on paitsi avoin keskustelun, mielipiteiden ja päätöksenteon tila myös periaate, jonka mukaan yhteiskunnan päätökset täytyy tehdä avoimuuteen ja keskusteluyhteyteen perustuen. Habermasin teorioissa keskeisessä asemassa on yleisö, joka muodostaa yksityisen ja julkisen välissä olevan kansalaisyhteiskunnan alueen. Julkisuus sisältää poliittisen järjestelmän ja yhteiskunnan lisäksi myös kulttuurin, jota kutsuttiin aikanaan myös kirjalliseksi julkisuudeksi. Myös sanomalehdet luokiteltiin tähän julkisuuden kategoriaan. (Seppänen & Väliaverronen 2002, 73.) Omassa tutkimusaineistossani yleisö on päätenyt, mielenkiintoista kyllä, enemmänkin statistin rooliin. Ridell (2006, 241) toteaa tähän liittyen, että modernissa diskursiivisessa julkisuudessa yleisö ei osallistu julkisuuden muotoutumiseen, sillä mediatilaa ja sen tapahtumia seurataan mediatilasta erillään.

Yhteiskunnan modernisaation myötä on kehittynyt julkisuuden sektori, jonka kanssakäymistä säätelevät joukkoviestimet, niin perinteinen lehdistö, radio ja televisio kuin Internet. Tällainen julkisuus rakentaa paitsi sosiaalista vuorovaikutusta myös laajemmin yhteiskunnan symbolista todellisuutta ja toimintaa. (Seppänen & Väliaverronen 2012, 72.) Herkman (2011, 55) määrittelee mediajulkisuuden kolmen oleellisen tehtävän olevan: 1) tarjota kanava poliitikkojen ja kansan välille ja samalla parantaa kansan ymmärrystä politiikasta monipuolisella informaatiolla, 2) toimia klassisena vallan vahtikoirana, eli pitää poliitikkoja kriittisesti silmällä ja 3) antaa puhujarooli myös vähemmistöille ja ylipäättään erityyppisille yhteiskunnallisille toimijoille. Poliitiikan ja mediajulkisuuden lähentynyttä suhdetta kutsutaan politiikan medioitumiseksi (Emt. 22). Modernit julkisuustilat ja mediajulkisuus liittyvät oleellisesti myös tutkimukseeni avainkäsitteeseen oikeutukseen. Porttikivi (2016, 25) kutsuu tätä yhteyttä ”median erityiseksi rooliksi legitimaation julkisena näyttämönä”. Legitimaatiota voi kutsua viestinnälliseksi prosessiksi, jossa toimintaa oikeutetaan. Tätä prosessia välittää modernissa ajassa juuri media. Bitektine (2011, 155) toteaa Ingramin ja Raon ajatuksia käyttäen, että media luo tärkeän ”taistelukentän”, jossa neuvotellaan yhteiskunnan säännöistä ja normeista. Tällä kentällä voi pyrkiä delegitimoimaan esimerkiksi instituutioiden asemaa. Mediatekstejä voi myös käyttää jon-

kin organisaation yleisen legitimitetin mittaamiseen. Tässä on taustalla ajatus, että valtansa ja laajan tavoittavuutensa takia media on suureen yleisöön vaikuttava oikeutuksen areena. (Deephouse 1996.) Medialla on oikeutuksen prosesseissa käytännössä kaksoisrooli. Se indikoi oikeutusta koko yhteiskunnan tasolla, ja toimii samalla itse oikeutuksen lähteenä. Erityisen vahva tällainen kaksoisrooli on arvostetuissa uutismedioissa. (Deephouse & Suchman 2008, 56.)

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimusaiheeni kannalta tärkeimmät käsitteet ovat jo esitellyn kulttuuripolitiikan lisäksi *diskurssi* ja *oikeutus*. Pohjaan tutkimukseni menetelmäteoreettisesti diskurssintutkimukseen ja sen yhteen suuntaukseen, kriittiseen diskurssianalyysiin. Valintani perustuu tutkimusongelmassani asetettuun pyrkimykseen identifoida aineistostani oikeutuksen diskursseja. Tähän tavoitteeseen diskurssintutkimus antaa hyödyllisen pohjan. Lisäksi pyrin tavoittamaan sekä erittelemään diskursseihin liittyvää vallankäyttöä. Tähän ideologioista ja tekstin implisiittisistä merkityksistä kiinnostunut kriittinen diskurssianalyysi eli CDA tarjoaa tutkimussuuntauksena sopivan työkalupaketin. Esittelen luvun lopuksi myös oikeutuksen käsitteen, joka on yksi tutkimukseni empiirisen osan ydinkäsite.

3.1 Diskurssianalyysin hyödyntäminen menetelmänä ja teoreettisena viitekehystenä

Käytän tutkimukseni analyysimenetelmänä kriittistä diskurssianalyysiä. Kyseessä ei ole varsinainen tarkkarajainen tutkimusmetodi, vaan enemmänkin laaja teoreettinen viitekehys, joka ohjaa tutkimukseni teoreettisia pääsuuntia. Menetelmävalintani perustuu tutkimusongelmaani ja sen tuomaan tarpeeseen päästä kiinni vallankäyttöön ja tekstin syvempiin merkityksiin ilmi-merkitysten sijaan. Lisäksi kriittinen diskurssianalyysi mahdollistaa tutkimuskysymykseeni oleellisesti liittyvän puhujaposition erittelyn. Seuraavaksi esittelen diskurssintutkimusta kattoteorianä sekä kriittistä diskurssianalyysia analyysimenetelmänä.

Diskurssintutkimus perustuu ajatukselle kielenkäytöstä sosiaalisena ja kielellisenä toimintana. Käytettävät kielelliset keinot ovat yhtä aikaa sosiaalisia ja kulttuurisia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13.) Tieteenfilosofisena lähtökohtana on, että kieli konstruoi vallitsevaa sosiaalista todellisuutta, minkä takia kielen resursseissa, tässä tapauksessa diskurssissa, on voimaa (Emt. 53). Diskurssintutkimuksen laajaksi teoreettiseksi viitekehykseksi muotoutuu sosiaalinen konstruktivismi, jota käytetään myös yleisenä nimityksenä sosiaalisesta todellisuudesta ja merkitysten rakentumisesta kiinnostuneille tutkimussuunnille. Sosiaalisen konstruktivismin vahvistumista kutsutaan kielelliseksi käänneeksi (myös lingvistinen käänne), jossa määrällisen tutkimuksen sivuutti ”semioottisten merkkijärjestelmien käyttäminen merkitysten luomisessa, yhteisöllisyyden ja identiteettien rakentamisessa ja toimintatapojen järjestymisessä”. (Emt. 12.) Kielellinen käänne tarjosi tutkimukselle näkökulmia, jotka korostivat kielen monimerkityksisyyttä, tilannesidonnaisuutta ja kielellisten valintojen yhteyttä siihen, kuinka maailmaa

hahmotetaan. Kieli on erilaiset valinnat mahdollistava merkitysjärjestelmä, ja tehdyt valinnat liittyvät kysymyksiin siitä, kuka ja missä sosiokulttuurisessa kontekstissa käyttää kieltä. Näin ollen kielelliseen käänteeseen nojaavan tutkimuksen tavoitteena ei ole paljastaa, mikä merkityksellistämisen tapa on lähimpänä ”totuutta”, vaan kuinka erilaiset tavat painottuvat erilaisissa tilanteissa. (Kuortti, Mäntynen & Pietikäinen 2008, 28.) Kielestä on tullut poliittinen alueena yhteiskunnan toimijoille ja erilaisille tapahtumille (Pietikäinen 2000, 191). Valtion ja hallinnan tutkiminen on hedelmällistä diskursiivisella kentällä. Tutkimalla poliittisia diskursseja voi valottaa niitä ajattelu- ja toimintatapoja, joita vallankäyttäjät määrittelevät ja toteuttavat. (Miller & Rose 2010, 86.)

Tutkimusaiheeni kannalta oleellista on erottaa diskurssin ja diskurssien käsitteet. *Diskurssi* (engl. *discourse*) viittaa koko tutkimusalan lähtökohtaan, jonka mukaan kieli on sosiaalista toimintaa. *Diskurssit* (engl. *a discourse*) taas ovat ”kieliyhteisön jäsenten tunnistamia, kiteytyneitä merkityksellistämisen tapoja”. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 27.) Tähän liittyy kielen mikro- ja makrotasojen erottelu: kielelliset valinnat ja käyttörepertuaari yhdistyvät aina laajan yhteiskunnallisen ja institutionaalisen kontekstin kanssa (Emt. 49). Kuten Pekka Pälli (2003, 23) toteaa, tulee diskurssintutkijan yhdistää sosiaalisen vuorovaikutuksen lingvistisen osan eli tekstin analyysi tutkimuksen fokuksessa oleviin sosiaalisiin tasoihin. Toisin sanoen tekstiä tutkitaan diskurssina, yhteiskunnallisena ilmiönä. (Emt.) Omassa tutkimuksessani etsin aineistostani oikeutuksen diskursseja eli käytän tutkimuskentän käsitteistöstä nimenomaan substantiivimuotoista *diskurssin* (engl. *a discourse*) käsitettä. Oleellista eri diskurssien kamppailussa on diskurssijärjestys. Diskurssien erilaiset järjestykset, suosinta ja poissulkeminen tuottavat diskursiivista valtaa, joka arvottaa myös konteksteja ja kielenkäyttäjiä. Järjestykset eivät synny kielellisistä piirteistä vaan yhteiskunnallisista käytännöistä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 59.) Diskurssien luonteeseen sisältyvä valtaulottuvuus on oleellinen lähtökohta diskurssintutkimuksen kentältä valitsemassani kriittisen diskurssianalyysin metodissa.

3.1.1 Kriittinen diskurssianalyysi menetelmänä

Edellä kuvailtu kielellinen käänne tarkoitti laajemmin humanistisissa ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa koettua murrosta, jonka myötä kielestä tuli keskeinen tutkimuksen kohde sekä kysymystenasetteluiden perusta (Kuortti, Mäntynen & Pietikäinen 2008, 25). Diskursiivinen käänne taas on likeisemmin kriittisen diskurssianalyysin teoriaan liittyvä käsite. Käänne sijoittuu 1980–1990-luvuille, jolloin tutkimuksessa korostuivat tiedon, vallan, identiteetin ja subjektin kysymykset. Keskeiselle paikalle nousi samalla kielen kontekstualisointi. (Emt. 28.)

Diskurssintutkimuksen laajan kentän yksi käytännön haara *kriittinen diskurssianalyysi* eli CDA (engl. *critical discourse analysis*) perustuu menetelmän uranuurtaja Norman Faircloughin (1995, 9) mukaan kolmen tason malliin: tekstiin, diskursiivisiin käytäntöihin sekä sosiokulttuurisiin käytäntöihin. Mainittuja diskursiivisia käytäntöjä analysoidessa huomio kiinnittyy tekstin tuotannon, vastaanoton sekä kulutuksen prosesseihin. Kriittinen diskurssianalyysi yhdistää aiemmin mainittujen tekstin kielellisen mikrotason ja yhteiskunnallisen makrotason analyysin. Se saa kriittisyytensä pyrkimyksestä tuoda analyysin kautta näkyviin ja kritiikin kohteeksi tekstien ja sosiaalisten prosessien piilevät yhteydet. (Emt. 97.)

Kielenkäyttö voi ilmentää, tuottaa ja muokata kolmea laajaa sosiaalisen elämän alaa: tietoa ja uskomuksia, ryhmien välisiä suhteita sekä sosiaalisia identiteettejä (Fairclough 1992, 64). Keskusteluareenalla kilpailevat diskurssit kamppailevat asemastaan. Joku nousee ensin vallitsevaksi diskurssiksi, ja joku toinen diskurssi sitten syrjäyttää sen. Tässä kamppailussa diskurssit osallistuvat meneillään oleviin muutosprosesseihin ja valtasuhteisiin. (Pietikäinen 2000, 199.) Diskurssit eivät kuitenkaan vain representoi maailmaa sellaisena kuin se on tai sellaisena kuin se nähdään, vaan ne voivat olla myös kuvitelmia, jotka representoivat varsinaisesta todellisuudesta poikkeavia mahdollisuuksia. Diskurssit voivat olla kytköksissä pyrkimykseen muuttaa maailmaa haluttuihin suuntiin. (Fairclough 2003, 124.) Diskurssit eivät myöskään yksioikoisesti vaikuta kaikkeen ympärillään, vaan ne voivat voimistaa tai heikentää näkemyksiä yhdessä muiden, esimerkiksi poliittisten tai journalististen, käytänteiden kanssa (Pietikäinen 2000, 198). Kriittisessä diskurssianalyysissä kaikki teksti on yhtä aikaa kontekstinsa muokkaamaa ja sitä uudistavaa (Heikkinen 2012, 89).

Chouliaraki ja Fairclough (1999, 16) pitävät kriittistä diskurssianalyysia sekä menetelmänä että teoriana. Kun sosiaalisia käytäntöjä analysoidaan, tulevat käyttöön ne teoreettiset rakenteet, joihin koko CDA nojaa. Kriittinen diskurssianalyysi voi tuoda parhaimmillaan erilaisia teorioita dialogiin, sillä CDA on pohjimmiltaan tieteidenvälinen kokonaisuus. Yksi kriittiselle diskurssianalyysille läheisimpiä ja käyttökelpoisimpia teorioita on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalinen kieliteoria (SFL), jossa kieli nähdään kerroksittain järjestyneenä semioottisena järjestelmänä (Emt. 139). Erityisesti lingvistisesti orientoituneessa tutkimuksessa systeemis-funktionaalisella teorialla on tärkeä analyysia ohjaava merkitys, mutta koska oma tutkimukseni paikantuu lähemmin kulttuurintutkimuksen kentälle, en syvenny tässä yhteydessä kieliteoriaan tarkemmin. Kriittisen diskurssianalyysin yhteys kielitieteisiin ja sen tuoma tekstiorientoituneisuus on kuitenkin se merkittävä tekijä, joka erottaa CDA:n menetelmänä Michael Foucault'n luonnostelemasta sosiaalitieteellisestä diskurssianalyysista (Emt. 152).

Kuten jo tutkimukseni johdannossa esittelin, on kriittinen diskurssianalyysi kiinnostunut erityisesti siitä, mitä otetaan annettuna, mitä ennen tekstiä on sanottu, ja mitkä ovat tekstin piilevät eli implisiittiset merkitykset (mm. Fairclough 1997, 2003). Kriittisen diskurssianalyysin fokuksessa on tiivistettynä vallan ilmeneminen diskurssissa ja diskurssin valta (Pietikäinen 2000, 201).

Diskurssianalyysin toinen klassikkoteoreetikko Teun van Dijk (1993, 253) toteaa, että kriittinen diskurssianalyysi on yksi haasteellisimpia tutkimusmenetelmiä, sillä se vaatii poikkeusteollista tekstin, puheen, vallan, yhteiskunnan ja kulttuurin suhteiden tuntemusta. Fairclough on esitellyt tuotannossaan kriittisen diskurssianalyysin käytännön etenemistä esimerkein. Lähtökohtana on sosiaalisen elämän jollekin osa-alueelle sijoittuva ongelma, joka liittyy diskurssiin tavalla tai toisella (Chouliaraki & Fairclough 1999, 60). Kriittinen diskurssianalyysi ei myöskään ole ongelmaton tai kritiikitön tutkimusmenetelmä. Sara Mills (2004, 140) toteaa, että CDA:ssa laajalti käytetty malli, joka rakentaa suhteen vallan ja tekstuaalisuuden välille, on varsin yksinkertaistava. Mallin myötä voi esimerkiksi päätyä yksiselitteisesti olettamaan, että voimakkaimmat osallistujat hallitsevat diskursseja muiden osallistujien yli. Myös kriittiseen diskurssianalyysiin sisältyvässä tavassa yhdistää lingvistisiä muotoja ja niiden funktioita on yksinkertaistuksen riski. Kriittisen diskurssianalyysin potentiaali on siinä, kuinka menetelmä yhdistää laajoja sosiaalisia kysymyksiä kapeamman skaalan analyyttisiin kysymyksiin. Jotta tutkimus saavuttaisi nyansoidun ja kompleksisen analyysin, on oltava varuillaan ja asemoiduttava itsekriittisesti väitettyyn ”totuuteen”. (Emt. 141.)

3.1.2 Diskurssi

Tutkimusongelmani pyrkii selvittämään, minkälaisia *oikeutuksen diskursseja* vuoden 2015 kulttuuripoliittisesta mediakeskustelusta voi löytää. Määrittelin oikeutuksen käsitteen luvussa 2.3.2, mutta analyysin pohjustamiseksi on tarpeen eritellä vielä tarkemmin diskurssia (engl. *a discourse*) monikollisena terminä. Kyseessä on dynaaminen ja monimerkityksinen käsite, jolla voi tilanteesta ja yhteydestä riippuen viitata erilaisiin asioihin (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 22). Termin muotoutumisen taustalla on koko diskurssintutkimuksen synty ja erityisesti tutkimusnäkökulman käänne kielen rakenteista kohti laajaa kielenkäyttöä ja sen tilanteita eli konteksteja. Uuden tutkimussuunnan myötä sen tärkein kiinnostuksen kohde, eli ”lausetta suuremmat kielenkäytön kokonaisuudet kontekstissaan” sai nimen diskurssi. (Emt. 24.) Luonteeltaan diskursseja voi kuvata erilaisissa vuorovaikutustilanteissa käytetyiksi tavoiksi, joilla

kuvataan ja merkityksellistetään esimerkiksi tapahtumia tai ilmiöitä. Diskurssit ovat tunnistettavia ja niillä on omat näkökulmansa asioihin. (Emt. 27.)

Samaa asiaa voi tarkastella useista eri näkökulmista, minkä takia samasta aineistosta voi nousta erilaisia diskursseja (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 50). Diskurssit ovat teoreettis-analyttisiä käsitteitä, jotka auttavat tutkijaa vastaamaan diskurssintutkimuksen perimmäiseen ongelmaan, eli siihen, miten merkitykset rakentuvat (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 50). Koska diskurssin käsite viittaa yleisesti kielenkäyttöön osana sosiaalista toimintaa ja kontekstia, eivät diskurssit välttämättä ole vain kirjoitettua kieltä. Ne voivat olla myös puhuttua, viitottua tai kuvallista materiaalia, jossa on kielellisten merkkien lisäksi muitakin semioottisia merkkejä. (Emt. 25.) Tarkoitan tekstistä puhuessani aina kirjallista aineistoa (eli tutkimusaineistoani) ja diskursseista puhuessani puhun laajemmasta kielenkäytöstä kontekstissaan.

Jokaisen diskurssianalyysin tulokset, tutkimusaineistosta nousseet diskurssit, ovat tutkijan tunnistamia ja nimeämiä. Diskurssintutkimuksen kentällä on myös varsin vakiintuneita yleisdiskursseja. Diskurssit voivat olla monella tasolla: ylädiskursseina, näiden aladiskursseina tai vallitsevina ja vastustavina diskursseina (Uusitalo 2016). Voi puhua esimerkiksi institutionaalista diskursseista (mm. Mayr 2008), uutisdiskursseista (mm. van Dijk 1988) tai uusliberalismin diskursseista (mm. Fairclough 2000). Tulen oman tutkimukseni tuloksissa nimeämään havaintoni aineistoon pohjaten, mutta otan huomioon myös diskurssien sijoittumisen suhteessa laajoihin diskurssiryhmiin. Kun tutkin maan suurinta päivälehteä sekä hallintovaltaa käyttävää ministeriötä, on läsnä eittämättä institutionaalinen diskurssi. Instituutiot ovat diskursiivisesti tuotettuja rakenteita, joita luonnehtii sosiaalisesti rakennettu valta tai kontrolli. Institutionalisoituminen on prosessi, jossa tätä asemaa tuotetaan ja uusinnetaan. Toiminnan lisäksi merkittävässä osassa ovat juuri tekstit ja puhutavat. (Phillips, Lawrence & Hardy 2004, 638.) Myös uutisdiskursseilla on rakenteellinen spesifisyys, joka vaikuttaa sosiokognitiivisella tasolla uutistekstien käyttöön ja ymmärtämiseen (van Dijk 1988, 2). Esimerkiksi sanastollisissa valinnoissa voi piillä kriittisen diskurssianalyysin kiinnostuksen kohteita, ideologioita ja piileviä vaihtoehtoja (Emt. 177). Käsittelen uutistekstejä suomalaisessa kontekstissa luvussa 4.1, jossa esittelen aineistooni valitut *Helsingin Sanomat*, *Taide-* ja *Taku-*lehdet.

3.1.3 Konteksti

Tutkimusaineistoni kannalta diskurssintutkimuksen käsitteistöstä on syytä nostaa esiin konteksti. Yksinkertaisimmillaan konteksti on sitä, että analyysin kohteena olevaa toimintaa käsi-

tellään tietyssä ajassa ja paikassa, johon analyttiset tulkinnot suhteutetaan (Jokinen ym. 2016, 37). Heikkinen (2012, 89) toteaa, että diskurssin käsitteeseen pohjaavalle tutkimukselle konteksti on oleellinen termi. Minkään käsitteen tai diskurssin merkitys ei ole luonteeltaan stabiili, vaan liikkuva ja kontekstisidonnainen (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 28). Diskurssintutkimuksessa kontekstilla tarkoitetaan ”tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksen muodostumiseen sekä mahdollistavat ja rajaavat sen käyttämistä ja tulkitsemista” (Emt. 30). Kirjaimellisesti konteksti tarkoittaa ’tekstin kanssa’, mikä myös viittaa diskurssintutkijalle välttämättömään huomioon kielen ja kontekstin symbioosista. Kielenkäyttötilanteissa on läsnä kerrostuneesti useita erilaisia konteksteja, ja niitä voi analyttisesti erotella mikro- ja makrotasoihin. (Emt.)

Tutkimuksessani analysoitava materiaali on lähtöisin erilaisista julkaisualustoista, ja se on erilaisten toimijoiden tuottamaa, joten yksi oleellinen käsite on tilannekonteksti. Pietikäisen ja Mäntynen (2009, 31–31) mukaan tilannekonteksti on se nimenomainen sosiaalinen tilanne, johon kielenkäyttö kuuluu. Sen tärkeimpiä ominaisuuksia ovat toiminta sosiaalisesti ja kielellisesti, tilanteen toimijaroolit ja fyysinen ympäristö (joka voi tarkoittaa myös ei-materiaalisia ympäristöjä). (Emt.) Tutkimukseni kannalta oleellisia tilannekontekstin tekijöitä ovat painetun ja sähköisen median rajaama ja säätelemä keskustelu-ympäristö ja ne dynaamiset toimijaroolit, joita keskustelussa syntyy. Tilannekontekstin sosiaalinen toiminta tarkoittaa omassa tutkimuksessani pitkälti kirjoitettua suomen kieltä uutis- tai kommenttiteksteissä. Niissä kieli on hyvin tärkeässä osassa, mutta kielen käyttötavat eivät ole täysin vapaita. Kuvaamastani kielen rajoittamisesta voi käyttää myös termiä reunaehdot. Jokinen ym. (2009, 40) kuvaavat reunaehdot yhdenlaiseksi kontekstiksi, joka on vaikuttanut merkittävästi tutkimusaineiston syntyyn ja tuotantoon. Reunaehtojen tutkiminen soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa analysoidaan toimijoiden tapaa nojata vallitseviin faktoihin tai jopa implisiittisiin, mainitsematta jääviin itsestäänselvyyksiin (Emt. 42).

Diskurssintutkimuksessa pienet ja isot asiat ovat aina vuorovaikutuksessa toisiinsa, joten edellä kuvailemani kontekstin mikrotaso liittyy laajoihin makrotasoihin. Laajan yhteiskunnallisen kontekstin rakentamiseksi on käytettävissä mikro- ja makrotason yhdistelmäkäsitteitä, jotka laajentavat näkökulmaa uniikin teksti-tilanteen tasolta lähemmäs sosiokulttuurisen kontekstin tasoa. Diskurssintutkimuksessa näitä kutsutaan diskursiivisiksi käytännöiksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 34–35.) Tutkimusongelmani kannalta sosiokulttuurinen konteksti on tärkeä diskurssintutkimukseni raja. Pietikäisen ja Mäntynen (Emt.) mukaan sosiokulttuurinen konteksti on ”laaja sosiaalinen, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen toimintaympäristö”. On

myös mahdollista puhua yhteisöllisestä tai institutionaalisesta kontekstista, joka viittaa rajattuun yhteisöön tai institutionaaliseen toimijaan (Emt. 36). Tässä tutkimuksessa sosiokulttuurinen konteksti on suomalainen yhteiskunta, jossa operoivat niin valtamedia kuin julkisvallan käyttäjätkin. Aineistossani on havaittavissa yhteisöllinen konteksti suomalaisten taiteilijoiden muodostamassa ammattiryhmässä, ja institutionaalinen konteksti suomalaisessa mediassa ja Suomen hallituksessa.

3.1.4 Valta kielessä: hegemonia, ideologia ja luonnollistuminen

Diskurssien ja vallan kannalta oleellinen käsite on johdannossa mainitsemani *hegemonia*. Tiivistettynä hegemonian voi määritellä ”suostumuksen tuottamiseksi” (Hall 1991, 22). Perinteisin hegemonian määritelmä viittaa poliittiseen hallitsemiseen ja ylivaltaan varsinkin valtioiden välillä. Kulttuuriteorian kannalta tärkeän määritelmän käsite sai Antonio Gramscin tuotannossa (Williams 1977, 125). Nojaan tässä tutkimuksessa gramscilaiseen määrittelyyn, jossa hegemonia on rakenteiltaan monimutkainen prosessi, mutta ei koskaan vain yksi ja sisällöltään homogeeninen saati passiivinen prosessi. Hegemonia saa voimansa siitä faktasta, että se on ”jatkuvasti uusinnettava, luotava uudelleen, sitä on puolustettava ja muokattava” (Emt. 130). Hegemonia ei ole vapaa ulkopuolelta tulevista pakotteista, jotka pyrkivät paitsi muuttamaan hegemoniaa myös kiistämään sen valta-aseman. Tämän takia hegemonian käsitteeseen kuuluvat tiiviisti myös vastahegemonian ja vaihtoehtoisen hegemonian termit. Tällaisen alati läsnä olevan vastarinnan ja kamppailuiden potentiaalin takia hegemonisen prosessin täytyy olla tarkkana omaa valtaansa kyseenalaistavien vaihtoehtojen varalta. (Emt. 130–131.)

Norman Fairclough (1995, 94) määrittelee diskurssin ja hegemonian suhteen kaksijakoisesti. Hegemoniakamppailut saavat muotonsa diskursiivisissa käytännöissä, jotka luonnollistuneiden konventioiden kautta pitävät yllä valtaa ja vallitsevia käsityksiä. Toisaalta diskurssi on myös kulttuurisen hegemonian sfääri. Jonkin ryhmän hegemonia muiden yli on käytännössä valtaa muovailla diskursiivisia käytäntöjä ja diskurssijärjestyksiä. Van Dijk (1993, 255) huomauttaa, että hegemoniaan kytkeytyvät esimerkiksi konsensuksen ja hyväksynnän käsitteet, eikä analysoitavasta tekstistä voi aina piirtää selvärajaista kuvaa vihollisista ja uhreista. Hegemonian perusteena ei ole kaiken halutusta poikkeavan hävittäminen, vaan hegemoniseen asemaan kuuluu nimenomaan kyky linkittää itseensä useita aineksia (Lehtonen & Koivunen 2011, 23).

Fairclough (1989, 51) muistuttaa näkökulman merkityksestä erityisesti mediadiskursseissa: kuka niissä puhuu, ja mistä näkökulmasta puhe esitetään. Media uusintaa usein yhteiskunnan valtaa pitävien tarkoitusperiä, ja tällainen medioitunut valta on implisiittistä, piilotettua valtaa. Fairclough (1997, 242) erittelee poliittisiin mediadiskursseihin osallistuvien yhteiskunnallisten toimijoiden ryhmiä. Näitä ryhmiä on viisi: (politiikan) toimittajat, poliitikot, asiantuntijat, yhteiskunnallisten liikkeiden edustajat ja tavalliset ihmiset. Puheäännet rakentuvat suhteessa toisiinsa, ja analysoitaessa on otettava huomioon, ketkä pääsevät käytännössä tuottamaan diskurssia ja ketkä saavat sanoa viimeisen tai painavimman sanan. Van Dijk (1993, 256) muistuttaa myös diskursiivisen vallan puutteesta. Pääsy diskursseihin ja puhuja-asemiin on rajallinen tai kokonaan kielletty 'tavalliselta kansalta', jolloin heille jää sivustakatsojan rooli suhteessa diskursseja kontrolloiviin virkamiehiin, asiantuntijoihin ja julkista tilaa hallitseviin puhujiin. Tämä van Dijkin näkemys vallan puutteesta korreloi omasta tutkimusaineistostani nousevien havaintojen kanssa. Näistä yhteyksistä enemmän luvussa viisi.

Käytän tässä tutkimuksessa aineistoni puhujaerittelyssä subjektipositoiden käsitettä. Jokinen ym. (2009, 45–46) määrittelevät, että toimijoista voi käyttää identiteetin, subjektiposition tai diskurssin käyttäjän termejä. Näistä kolmesta identiteetti on laaja yläkäsite, ja subjektipositio sopii erityisesti valtasuhteiden ja toiminnan rajoitusten analysoimiseen. Valitsemani tutkimusaineiston kannalta oleellisia diskursseihin ja niiden valtaan liittyviä käsitteitä ovat luonnollistuminen (ja luonnollistaminen) sekä faktuaalistuminen. Ne kuvaavat tapoja, joilla puhuja tuottaa tiedosta ja mielipiteistä totuutta – usein median välityksellä. Juhila (2016, 146–147) määrittelee viranomaispuheelle tyypilliset faktuaalistamisstrategiat vakuuttelun tavoiksi, joissa tiedon totuusarvo kasvaa niin suureksi, että asia alkaa vaikuttaa itsestään selvältä totuudelta. Siksi ei ole yhdentekevää, minkälaista tietoa pyritään vakiinnuttamaan (Emt. 173). Alasuutari, Mikola, Rautalin, Syväterä ja Valkeasuo (2013, 50–51) käsittelevät luonnollistumista jonkin uudistusehdotuksen ja siitä seuraavan polemiikin tasaantumisvaiheena, jossa aiemmin uusilta vaikuttaneet käytännöt muuttuvat kuin vaivihkaa luonteviksi osiksi elämää. Kun vallitseva mielipide mieltää uudet käytännöt tunnistettaviksi ja kansallisiksi, ne muuttuvat symboliseksi pääomaksi ja hyödyttävät osapuolia kenttäkamppailuissa uudistusten puolesta tai niitä vastaan. Paikallisen ja globaalin käytännön rajat hämärtyvät, ja paikallisuutta onnistutaan vaalimaan samalla, kun toiminnot käytännössä ylikansallistuvat ja harmonisoituvat.

Ideologiaa pidetään modernin kriittisen diskurssianalyysin yhtenä peruskäsitteenä, diskurssin ja yhteiskunnan yhteyden rakentajana (Heikkinen 1999, 95). Pietikäinen (2000, 202) määrittelee ideologian olevan diskurssianalyysin näkökulmasta hegemonian kulttuurinen ulottuvuus.

Ideologioista tulee kuitenkin vallitsevia vain luonnollistumisen avulla. Silloin ne soluttautuvat osaksi yhteistä tajuntaa ja yksisuuntaista ajatustapaa. (Heikkinen 1999, 90.) Ideologiat ovat merkityksiä, joista kehittyi itsestään selviä tiettyjen sanavalintojen toisteisuuden, kriittisyyden puutteen tai molempien takia (Emt. 92). Fairclough (1997, 25) pitää ideologioita tekstistä epäsuorasti ilmenevinä väittiminä, jotka sijoittuvat usein alkuoletuksiin ja näin auttavat säilyttämään ja muotoilemaan epätasapainoisia valtasuhteita. Ideologiat eivät sijaitse vain joko rakenteissa tai tapahtumissa, vaan molemmissa (Fairclough 1992, 88). On tärkeää huomata, että *luonnollistuminen* ei tarkoita käsitteenä samaa kuin *luonnollistaminen*. Luonnollistuminen ei ole niinkään yksittäinen kielellinen keino, vaan erilaisia keinoja käyttävä merkitystenantoprosessi. Luonnollistaminen sen sijaan on tiettyjen ilmausten vakiinnuttamispyrkimyksiä, joissa ilmaukset pyritään liittämään merkityksiin, ja merkitykset pyritään tekemään ongelmattomiksi. (Heikkinen 1999, 92–93.) Nämä edellä kuvaillut kielelliset strategiat havaitaan (kriittisen) diskurssianalyysin keinoin.

3.2 Oikeutuksen käsite ja suhde valtaan

Legitimointia ja oikeutusta voi soveltaa moniin tieteenaloihin, mutta otan tässä tapauksessa näkökulmakseni oikeutuksen kielellisenä keinona. Alkuperältään oikeutuksen käsite tulee latinasta (lat. *legitimus*) ja tarkoittaa jonkin laillistamista tai tekemistä lailliseksi (Reyes 2011, 782). Tieteenteoria määrittelee oikeutuksen (tai justifikaation) ”miksi tahansa, jolla puolustetaan tai todistetaan väite tai käytös” (Tieteentermipankki.fi). Tutkimukseni kannalta on hedelmällistä tutustua käsitteen käyttöön demokraattisen vallan yhteydessä. Pierre Rosanvallon (2008, 22) kutsuu legitimeettiä luottamuksen tavoin näkymättömäksi instituutioksi, joka vahvistaa hallitsijoiden ja hallittujen suhdetta. Laajimmillaan legitimeetin voi tulkita pakkovaltan käyttämättömyydeksi, jolloin demokraattisen oikeutuksen tehtävä on synnyttää yhteyksiä vallan ja yhteiskunnan välille. Demokratia edellyttää kansalaisten luottamusta omaan hallintoonsa (Emt. 23). Demokraattisen vallankäytön ydintoimenpide, vaalit, viittaa Rosanvallonin (Emt. 12–13) mukaan implisiittisellä tasolla ajatukseen yleistahdosta ja kansasta, joka kuvastaa yhteiskuntaa. On kuitenkin tarpeen pohtia, vastaako enemmistön yksimielisyys kokonaisuutta.

Mitä tulee oikeutuksen kielenkäyttöön, Theo van Leeuwen (2007, 92) määrittelee Bergeriä ja Luckmannia (1994) lähtökohtanaan käyttäen, että oikeutus antaa institutionaalisen tradition elementeille selityksiä ja perusteluja. Itse van Leeuwen luonnehtii oikeutuksen olevan vastaus lausuttuun tai lausumattomaan miksi-kysymykseen (Emt. 94). Van Lee-

uwen on laatinut oikeutukselle nimenomaan diskurssintutkimuksellisenä käsitteenä neljä yksittäin tai rinnakkain esiintyvää kategoriaa: auktorisoinnin, moraaliset perustelut, rationalisoinnin sekä tarinallistamisen. Auktorisointi perustuu oikeutuksen traditioon, tapaan ja lakiin sekä henkilöihin, jotka ovat saaneet vakaata institutionaalista auktoriteettia. Auktorisoiva oikeutus voi olla henkilökohtaista, persoonatonta, asiantuntijuuteen, roolimalliin, traditioon tai sopusointuun nojaavaa. Moraaliset perustelut ovat vetoamista arvojärjestelmään, joskin varsinaiset arvot piilevät usein implisiittisinä tekstissä. Eksplisiittiset oikeuttamisen keinot, joissa moraaliset perustelut kielellistyvät, van Leeuwen erittelee kolmeen osaan: arviointiin, abstraktioon sekä analogioihin/vertailuun. Rationalisointi nojaa institutionaalisten ja sosiaalisten käytäntöjen mukaisiin tavoitteisiin sekä sellaiseen yhteiskunnalliseen tietoon, joka on konstruoitu tarjoamaan kognitiivista uskottavuutta. Rationaalinen oikeutus voi olla instrumentaalista, jolloin se vetoaa vaikutuksiin ja tavoitteisiin, tai teoreettista, jolloin se vetoaa ”asioiden luonnolliseen järjestykseen”. Tarinallistaminen on nimensä mukaisesti vakuuttamista erilaisten narratiivien avulla. Tarinallistava oikeutus käyttää erityisesti kerrontaa, joka kannustaa oikeutettuihin tekoihin ja rankaisee epäoikeutetuista teoista. Kategorioina voivat olla joko moraalinen tai varoittava tarina. (Emt. 94–107.)

Antonio Reyes (2011, 785–787) on laatinut sosiaalisten käytäntöjen ja politiikan oikeutuksen diskursseille hieman vastaavia kategorioita kuin van Leeuwen. Reyes nimeää kolme erilaista ja tutkimukseni kannalta hyödyllistä oikeuttamisen tapaa. Reyesin viiteen kategoriaan sisältyvät van Leeuwenin tapaan rationalismi ja asiantuntijoiden ääni (eli auktorisointi). Näiden lisäksi oikeutukseen voi käyttää tunteita, erityisesti pelkoa, hypoteettista tulevaisuutta ja altruismia. Käytän tutkimuksessani sekä van Leeuwenin että Reyesin laatimia kategorioita analyyysityökaluina, joilla erottelen aineistostani oikeutuksen diskursiivisia käytänteitä. Tällä pyrin välttämään virheelliset tulkinnat käytetyistä oikeutuksen diskursiivisista keinoista ja samalla tarkentamaan tutkimukseni tulokset ei vain diskursseiksi vaan *oikeutuksen diskursseiksi*. Vaara ja Tienari (2002, 295–296) havaitsivat yritysuoitisten oikeutuksen diskursiivisia tapoja tutkiessaan, että rationaaliset diskurssit dominoivat helposti muita puhetapoja. Rationaalisuus tarjoaa kehyksen, jossa toimintaa voi oikeuttaa välttämättömänä tai ”ainoana vaihtoehtona” (engl. ”*the only way*”). Rationaalinen diskurssi myös herättää vähemmän kriittisiä vastaaäniä kuin muut oikeutuksen puhetavat. Yksi esimerkki tällaisesta ”ainoan vaihtoehtona” puhetavasta on uusliberalismin historian merkkihenkilö Margaret Thatcher (Harvey 2005, 53). Vaikka oma tutkimukseni ei käsittele yritysmaailmaan liittyvää mediakeskustelua, on

rationaalisuuden ja välttämättömyyden oikeuttava puhetapa läsnä myös omassa tutkimusaineistossani.

Vallankäytössä keskeinen kamppailu kohdistuu juuri järkeen, realistisina ja rationaalisina pidettyihin asioihin ja toimiin (Kantola 2010, 117). Tiivistetysti voi sanoa, että järki toimii oikeutuksena vallalle (Flyvbjerg 1998). Erityisesti konsensukseen pyrkivässä monipuoluejärjestelmänä toimivassa suomalaisessa politiikassa on oleellista etsiä ja löytää järki ja yhteinen nimittäjä (Kantola 2010, 117). Esimerkki yhteiskunnan rakenteisiin kietoutuneesta, järjestä oikeuttavasta käsitteestä on luvussa 2.1.2 esittelemäni kilpailukyky. Kilpailukyky pyrkii ”esittämään valtiolle yhteisen järjen”, ja juuri tähän järkeen vetoamalla se oikeuttaa toimintaa. Osa oikeutuksen voimaa on yhdistelmä, jossa yhteinen järki liitetään kaikkien parasta ja yleistä hyvää tavoitteleviin pyrkimyksiin. Tässä on kyse modernista hallinnasta, jossa järjestelmän ja sen kohteiden tavoitteista tulee yhteistä hyvää. (Emt. 114–115.)

Jotta valta toimisi, sen oikeutus eli legitimizeetti täytyy tunnustaa – joskaan tämän tunnustuksen ei tarvitse olla tietoista tai ääneen lausuttua (Seppänen & Väliaverronen 2012, 177). Oikeutuksen prosessit ovat elimellinen osa myös ilmiöiden luonnollistumista (Vaara & Tienari 2002, 276). Yksittäisten toimintojen oikeuttaminen on askel matkalla siihen, että koko toimintakulttuuri luonnollistuu. Tämän myötä käytännöt, jotka aiheuttavat merkittäviä sosiaalisia seuraamuksia, selviävät vähällä kritiikillä. (Emt. 296.) Lähestyn vallan käsitettä Mikko Lehtosen (2014b, 234) ajatuksesta, jonka mukaan valta on sosiaalisen kanssakäymisen ulottuvuus eikä niinkään jonkinlainen kiinteä olento. Puhekielessä valtasuhteet määritellään herkästi konkreettisesti paikassa sijaitseviksi ja konkreettisten henkilöiden käsissä oleviksi (Emt. 231). Esimerkiksi suomalaisen kulttuuripolitiikan tapauksessa valta olisi Arkadianmäellä sijaitsevaa ja kulttuuriministerin hallinnoimaa valtaa. Valtasuhteet liittyvät kuitenkin oleellisesti ihmisten välisiin suhteisiin, ja ne täytyy aina tuottaa uudelleen, koska valtaa ei ole olemassa jollakin tapaa valmiina. Tällainen valta on ”inhimillisten toimijoiden kykyä käyttää keinoja, joilla vaikutetaan toimijan kanssa sosiaalisissa suhteissa olevien ihmisten toimintaan”. Toisin muotoiltuna vallan voi ajatella liittyvän mahdollisuuksiin tuottaa vaikutuksia. (Emt. 232–234.)

Vallan voi myös määritellä pragmaattiseksi toiminnaksi, jossa synnytetään liittoumia ja hankitaan omalle puolelle muita samanmielisiä. Tämä vaatii ideointikykyä, sillä päämääränä on kehittää ajatuksia, jotka perustelevat ja oikeuttavat vallankäyttöä (Heiskala & Kantola 2010, 124). Seppänen ja Väliaverronen (2012, 184) linjaavat, että symbolinen valta on oleellinen

yhteiskuntaa kannatteleva voima, jonka välittämänä ihmisten ja yhteiskunnan rakenteiden välille syntyy sosiaalinen yhteys. Symbolisen vallankäytön resurssien hankkiminen kietoo yksilön tai toimijan osaksi valtarakenteita. Yksilöiden ja toimijoiden omaamaa symbolista pääomaa ja sen oikeutusta arvioidaan jatkuvassa määrin enemmän mediassa (Emt. 188). Kulttuurikaan ei ole vallasta irrallinen vyöhyke, vaan päinvastoin juuri se ulottuvuus, jossa valta huomaamatta sisäistetään (Lehtonen & Koivunen 2011, 22).

4 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni laadullisen tekstiaineiston ja perustelen tekemäni aineistovalinnat. Käsittelen aineistoni erilaisia piirteitä käyttäen tukena lingvististä tekstilajiteoriaa. Tämän avulla erittelen virkamiesteksteille, päivälehdien sisällöille sekä ammattilehdille erityisiä piirteitä ja pääsen käsiksi siihen, millä tavoin aineiston kielellinen ja sosiokulttuurinen rakenne vaikuttavat tekemiini tulkintoihin ja analyysin tuloksiin. Lisäksi avaan aineistonrajaustani ja kuvailen varsinaisen diskurssianalyysin etenemistä sekä sitä prosessia, jonka pohjalta tutkimukseni tulokset ovat syntyneet.

4.1 Kolmen tason aineisto tekstilajiteorian näkökulmasta

Olen valinnut tutkimukseni empiiriseksi aineistoksi kolmen tason tekstimateriaalia: *Helsingin Sanomat* (jatkossa myös HS), taidealan julkaisut *Taide*-lehden ja *Taku*-lehden sekä opetus- ja kulttuuriministeriön (jatkossa myös OKM) tiedotteet. Perustelen kolmitasoista rajausta tutkimusongelmani kannalta ja sillä, että demokraattisessa yhteiskunnassa keskusteluun useimmiten kuuluu enemmän kuin yksi ääni. *Taide*- ja *Taku*-lehdet edustavat aineistossani taide- ja kulttuurialan ammattilaisten ääntä, OKM toimii päätäntävaltaa käyttävänä hallintoelimenä, ja *Helsingin Sanomat* tarjoaa valtakunnallisena uutismedian kentän kulttuuripoliittiselle debattille, kannanotoille ja uutisoinnille. Samalla HS antaa mahdollisuuden analysoida toimittajien ja perinteisen median edustajien vallankäyttöä keskustelussa.

Tällaisen tutkimusaineiston äärellä on tarpeen pohtia analyyttisesti keskeisiä tekstiaineistoni välisiä eroja. Ministeriön tiedotteet, ammattilehdet ja maan suurin päivälehti toimivat kaikki omista lähtökohdistaan, ja kaikkia ohjaavat omat motiivinsa ja myös rajoitteensa (tai rajoittamattomuutensa). Aineiston erittelyyn käytän tekstilajiteoriaa eli genreteoriaa, joka on kielitieteissä monin tavoin määritelty lähestymiskulma. Käytän tässä tapauksessa Faircloughin (1997, 101) esittelemää yleistävää määritelmää, jonka mukaan tekstilaji on kielenkäyttötapa, joka palvelee jotakin tiettyä sosiaalista käytäntöä. Lehtonen (1996, 184) puhuu tekstilajista eli genrestä sanattomana tietona, ohjaavina oletuksina tai tekniikoina, joita käytetään luennassa. Genreissä on kaksi puolta, säännönmukainen ja sääntöjä rikkova. Toistoa ja eroa ei tule siis etsiä toisistaan erillään, sillä ne ovat suhteessa toisiinsa. (Emt.) Tekstit eivät ole niinkään jonkin uuden tuottamista kuin jo syntyneiden mallien käyttämistä. Siten ei ole olemassa tilannetta, jossa merkityksistä ”puhdas” teksti sijoittuisi vaihteleviin konteksteihin. Tämä liittyy myös tekstien diskursiiviseen tasoon, sillä vertailut ja erottelut nojaavat suurilta osin jo olemassa

oleviin symbolisiin konventioihin. (Emt. 185.) Heikkinen (1999, 60) vertaa tekstilajeja McLuhanin sanontaan välineestä viestinä: tekstien tuotannon kannalta oleellista on, mihin tekstilajiin teksti sijoittuu ja mikä sen ulkoinen muoto on. Kun aineistoa tutkitaan kriittisen tekstin tutkimuksen näkökulmasta, tekstilaji ei ole ennalta määritelty kategoria, vaan pikemminkin tutkimuksen kohde. Tulkinnat eivät siis synny tekstilajin piirteiden perusteella. (Emt. 59.) Fokus on enemmän kysymyksessä, ”mitä mahdollisia joillekin teksteille yhteisiä piirteitä teksti sisältää” (Heikkinen 2000a, 66).

4.1.1 Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat on levikiltään Suomen suurin päivittäin ilmestyvä tabloid-kokoinen sanomalehti, jonka julkaiseminen alkoi vuonna 1889 nimellä *Päivälehti*. *Helsingin Sanomia* kustantaa Erkköjen suvun osakeomistuksessa olevan Sanoma-konsernin omistama yhtiö Sanoma Media Finland. Vuonna 2015 lehden levikki painettu ja digitaalinen sisältö yhteenlaskettuina oli 324 451 (LT2015). *Helsingin Sanomia* julkaistaan verkossa osoitteessa hs.fi, ja saman osoitteen alaisuudessa sijaitsevat näköislehti sekä arkisto. *Helsingin Sanomien* B-osassa julkaistaan päivittäin kulttuuri- ja mielipidesivut, jotka olen rajannut lehdestä tutkimusaineistoni lähteeksi.

Tekstilajiteoria on merkittävä vaikuttaja uutistekstin analyysissä. Heikkisen (1999, 60) mukaan sanomalehdissä tekstilajeihin pohjaava ajattelu on konventionaalinen tapa hallinnoida työtä. Tekstilajit ovat siis kuin toimintaohjeita ja samalla vakiintuneita keinoja, joilla tietyt asiat tuotetaan kielellisiksi. Tekstin muodossa konkretisoituvat lukuisat merkitysvalinnat. Kauko Pietilä ja Klaus Sondermann (1994) erittelivät tutkimuksessaan *Helsingin Sanomien* numeroa yhteiskunnan pienoismallina. Yksi merkittävimmistä johtopäätöksistä oli, että *Helsingin Sanomat* pidättäytyy yhteiskunnallisista ”peleistä”, koska median tehtävä on esittää faktoja eikä omia mielipiteitä. Tutkijat jopa totesivat, että ”Helsingin Sanomat ei kysy mitään. Se ei vastaa niin, että vastauksista seuraisi jotain”. (Emt. 326.) *Helsingin Sanomat* ei toiminut aineistossa niinkään sosiaalisten prosessien käynnistäjänä, vaan aloitteisiin vastaajana (Emt. 276). Toimijoissa tutkijat havaitsivat ”torjuntaa sisältävää vuorovaikutusta”. Keskenään samankaltaiset toimijat löytävät keskinäisen hyväksynnän, mutta lohkot ovat eriytyneitä ja niitä sitoo kanssakäyminen, jossa voimistuu keskinäinen torjunta ja epäluuloisuus. (Emt. 292.) Oman tutkimukseni kannalta Pietilän ja Sondermannin tutkimusta ei voi soveltaa yksiselitteisesti, sillä 23 vuodessa journalismi alana on kokenut kokonaisvaltaisia muutoksia esimerkiksi digitalisoitumisessa ja myös journalistiset juttutyypit ovat muuttuneet. Pelkästään päivittäisel-

lä *Helsingin Sanomien* lukemisella voi havaita, että toimittajat tuovat entistä enemmän mielpiteitään julki esimerkiksi kommenttien kaltaisten juttujen lisääntytyä. Puhtaiden uutisten rinnalla voi nähdä analyysien kaltaisia subjektiivisia juttutyypppejä.

4.1.2 Taide- ja Taku-lehdet

Taide-lehti on kuusi kertaa vuodessa ilmestynvä, kotimaista ja kansainvälistä kuvataidemaailmaa käsittelevä aikakauslehti, jota kustantaa Suomen Taiteilijaseura ry:n omistama Kustannus Taide Oy. Ensimmäinen lehden näytenumero julkaistiin vuonna 1959, ja *Taide*-lehti on Suomen ainoa kuvataidetta laajasti käsittelevä aikakauslehti. Lehden levikki oli vuonna 2015 3 000 kappaletta. Lehden päätoimittaja on Pessi Rautio. (Taidelehti.fi.)

Taku-lehti on taide- ja kulttuurialalla työskentelevien ja opiskelevien ammattijärjestön Taku ry:n kustantama järjestölehti, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Ammattijärjestön jäsenille lähetettävä lehti käsittelee kulttuuri- ja koulutuspoliittisia, yhteiskunnallisia ja taiteeseen liittyviä aiheita. Lehden levikki vuonna 2015 oli 3 800 kappaletta. Päätoimittajana toimii Kirsi Herala. (Taku.fi.)

4.1.3 Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö on Suomen valtioneuvostoon eli hallitukseen kuuluva ylintä toimeenpanovaltaa käyttävä hallinnonala, joka vastaa suomalaisen koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä (Minedu.fi). Tutkimuksen otanta-ajalla opetus- ja kulttuuriministerinä toimi alkuvuonna 2015 SDP:n Piia Viitanen, ja huhtikuusta 2015 alkaen kokoomuksen Sanni Grahn-Laasonen. Ministeriö julkaisee verkkosivuillaan toiminnastaan tiedotteita ja tuottaa julkaisuja, jotka ovat luettavissa tiedote- ja julkaisuarkistoista. Valtion alaisuudessa toimivan ministeriön tiedottamista ohjaa Suomen laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (Finlex.fi) eli julkisuuslaki.

OKM:n tiedotteet edustavat aineistossa virkamiestekstiä, jota määrittävät omat tekstilajille tyypilliset piirteensä. Hiidenmaa (2000, 35) toteaa, että koko julkishallinnon perusta, julkinen sopiminen, tulee näkyväksi yksittäisinä teksteinä. Nämä tekstit välittävät tietoa päätöksistä, ja niillä on myös muita tehtäviä. Itse asiassa hallinnolliset tekstit voi ymmärtää nimenomaan muiden kuin tiedonvälitykseen liittyvien funktioiden kautta. Päätösteksti on itsessään päätös, koska päätöstä ei olisi olemassa ilman tekstiä. Viranomaisten tekstit eivät ole tyhjiössä, vaan ne ovat osa kielen ja kulttuurin muutoksia siinä missä muutkin tekstit. Viranomaistekstit siis

peilaavat muualta tunnistettavia merkityksiä. Ajan trendit voivat näkyä viranomaisten teksteissä, ja varsinkin talous- ja yritysmaailmasta lähtenyt kasvun retoriikka on osa myös hallintokieltä. Heikkinen (2000, 324) tuo esiin, että virkamiestekstit on laadittu enimmäkseen ammattikielellä, mikä aiheuttaa merkittävän ristiriidan todellisuuden ja hallintokoneiston oletetun tehtävän välille. Kansalaistenhan pitäisi demokratian nimissä pystyä seuraamaan virkamiestyöskentelyä. Virallinen kielioppi on kuitenkin niin syvällä työssä, että virkamiesten julkiset tekstit tuotetaan suuren yleisön sijaan samanmieliselle ja asiasta tietävälle yleisölle. Institutionaaliseen ideologiaan siis kuuluu, että vain viralliseen yhteisöön kuuluvat voivat ymmärtää virallista. (Emt.) Kansankielessä hallinnon virkamiesteksteistä käytetään esimerkiksi termejä kapulakieli tai byrokraattinen jargon.

Aineistoni koostuu nimenomaan virkamiesten tuottamista tiedotteista. Kankaanpää (2006, 195–196) määrittelee hallinnon lehdistötiedotteiden kielenkäytön kolmeen tapaan: ohjailevaan, yksityiskohtaiseen ja poeettiseen. Ohjaileva kielenkäyttö on kansalaisten velvollisuudesta tiedottamista, ja ohjailu esitetään sellaisena, että se siirtyisi suoraan uutistekstiin. Yksityiskohtaisuus liittyy tiedotteen informaation määrään ja sopii hyvin sekä virkateksteihin että uutisten tapaan esittää asioita. Yksityiskohtaisuutta tukee myös tiedotteen tiivistävä otsikko. Poeettisuus ja kohosteisuus ovat ominaisuuksia, joilla pyritään tavoittamaan tiedotusvälineiden huomiota. Tällaisia kielellisiä piirteitä voi olla varsinkin otsikoissa.

4.2 Aineiston rajaamisen prosessi

Tutkimukseni aineisto sijoittuu ajallisesti vuoteen 2015. Kyseessä oli valtakunnallisen politiikan kannalta aktiivinen vuosi, sillä huhtikuussa 2015 käytiin eduskuntavaalit, toukokuussa 2015 Sipilän hallitus julkisti hallitusohjelmansa ja elokuussa 2015 valtiovarainministeriö julkaisi talousarvioesityksensä vuodelle 2016. Koska neljän vuoden välein käytävät eduskuntavaalit ovat käytännössä maan ylimmästä päätöksentekovallasta päättävä demokraattinen toimenpide, voi vuotta 2015 pitää myös kulttuuripolitiikan kannalta tärkeänä muutosvuotena. Kolmen poliittisen paalun (vaalit, hallitusohjelma sekä budjettiesitys) ympärille muodostuu analyysini kohteena oleva kulttuuripoliittinen keskustelu, jota käytiin *Helsingin Sanomissa* sekä *Taide-* ja *Taku-*lehdissä. Virkamiesaineistoksi valikoitui kulttuurialaa koskevista päätöksistä vastaavan opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotemateriaali.

Kuten johdannossa pohjustin, nousi kulttuuripoliittinen keskustelu tietoisuuteeni nimenomaan *Helsingin Sanomia* ja sen kulttuuriosastoa seuraamalla. Lehti tarjosi runsaasti mielenkiintoista

ja monitasoista tekstimateriaalia analysoitavaksi, ja tuntui luontevalta, että maan suurin päivälehti on yhteiskunnallisen vaikuttavuutensa ja merkityksensä vuoksi mukana tutkimuksessa. Vaikka useissa suomalaisissa päivälehdissä edelleen tuotetaan kulttuurisivua tai -sivuja, on *Helsingin Sanomat* ainoa, jossa kulttuuriosasto on useiden sivujen laajuinen jokaisena viikonpäivänä. Tämän lisäksi päädyin käymään läpi kaikki *Helsingin Sanomien* mielipideosaston sivut nähdäkseni, kirjoitettiinko kulttuuripoliittisista aiheista myös siellä.

Ajatus kulttuurialan omista erikoislehdistä nousi hyvin pian *Helsingin Sanomien* rinnalle. Ne voisivat tarjota vaihtoehtoisia näkemyksiä ja ääniä keskusteluun. Media-alaa kuristavasta murroksesta huolimatta kulttuurialan omia julkaisuja ilmestyy Suomessa yllättävänkin paljon, mutta monet ovat käytännössä vapaaehtoisvoimin tuotettavia pienilevikkisiä julkaisuja. *Taide*-lehdellä on suhteellisen oleellinen asema suomalaisen kulttuurikentän asiantuntijajulkaisuna sekä taidekritiikkien laatijana ja julkaisijana. Odotusten vastaisesti *Taide*-lehti oli kuitenkin vuoden 2015 aikana ottanut varsin harvoin kantaa kulttuuripoliittisiin aiheisiin tai edes sivunnut niitä. Kahta pääkirjoitusta lukuun ottamatta lehti piti selvästi asiantuntijalähtöisen, taiteeseen itseensä keskittyvän linjan. Tutkimusaineistooni nostetut kirjoitukset ottivat kuitenkin yksiselitteisen ja voimakkaan kannan valtakunnan kulttuuripolitiikkaan. Löysin kuitenkin pian tiedon, että taide- ja kulttuurialan ammattilaisilla on oma ammattijärjestölehti, *Taku*. Neljä kertaa vuodessa ilmestyvistä numeroista löytyikin *Taide*-lehteä enemmän kulttuuripoliittista sisältöä, myös analyysi- ja uutisjuttuja. Sävyiltään ja journalistiselta tyyliltään *Taku* käsitteli kulttuurikenttää laajemmin kuin kuvataiteen ympärillä liikkuva *Taide*-lehti. Sain tutkimusaineistoani varten useampi tekstejä *Takun* vuoden 2015 numeroista.

Suunnitteluprosessin edetessä opetus- ja kulttuuriministeriön eli viranomaissektorin huomiointi osoittautui tärkeäksi osaksi aineistoa. Käytännössä OKM on ylintä kulttuuripoliittista hallintovaltaa käyttävä toimija, ja ministeriö tuottaa verkkosivuilleen yleistä sisältöä, tiedotteita ja pidempiä julkaisuja ja selvityksiä. Tutkimusongelmani ja -näkökulmani kannalta mitään erityisen hedelmällisiä julkaisuja ei löytynyt, mutta käytyäni systemaattisesti vuoden 2015 tiedotearkistoa läpi havaitsin kulttuuripoliittisiin päätöksiin liittyviä tiedotteita. Yhteensä vuonna 2015 oli julkaistu 50 erilaista OKM:n tiedotetta. Useat yksittäiset tiedotteet vaikuttivat varsin lyhyiltä, mutta lingvistiselle tasolle katsottuani tekstit tarjosivat kiinnostavia ilmaisuja ja kielellisiä valintoja. Rajasin jo otsikoiden perusteella esimerkiksi palkitsemisia ja OKM:n toista toimialaa, koulutusta, koskevat tiedotteet tutkimukseni ulkopuolelle.

Aineistoa ensimmäistä kertaa havainnoidessani erittelin tiettyjä kulttuuripoliittisia piikkejä. Ennen huhtikuun vaalipäivää käsiteltiin puolueohjelmien mainintoja kulttuurista, eduskuntavaalien jälkeen puitiin ministerisalkkujen jakoa sekä kulttuuriministerin pestiä (Sanni Grahn-Laasosesta tuli lopulta kahden salkun opetus- ja kulttuuriministeri). Tutkimusongelmani kannalta erityisen hedelmällisiä ajankohtia olivat hallitusohjelman sekä budjettiarvion julkistukset. Sipilän hallitusohjelma julkistettiin 27.5.2015 ja valtiovarainministeriön budjettiarvio 14.8.2015. Molemmat tapahtumat synnyttivät kulttuuripoliittista kirjoittelua. Kävin aineistoa läpi *Taide*- ja *Taku*-lehtien osalta painetuista lähteistä sekä *Helsingin Sanomien* ja OKM:n tiedotteiden osalta digitaalisista lähteistä. Muista aineistoista kävin läpi kaikki vuonna 2015 ja alkuvuonna 2016 julkaistut tekstit, mutta *Helsingin Sanomien* osalta rajasin hakujani ensin tunnisteilla ”kulttuuri”, ”kulttuuripoliittikka” ja ”budjetti 2016”. Tätä perustelen lehden päivittäisellä julkaisutahdilla, jonka takia tutkimuksen kannalta epäoleellista materiaalia olisi ollut huomattavasti muita julkaisuja enemmän. Varmistaakseni otannan pätevyyden kävin läpi kaikki HS:n arkiston näköislehtien kulttuuri- ja mielipidesivut ajalta 1.4.2015–31.10.2015. Aloitin tarkastelun huhtikuusta, sillä eduskuntavaalit käytiin 19.4.2015. Rajasin alkuvuoden 2015 tarkastelun ulkopuolelle, sillä havaintojeni perusteella tuolloin käyty keskustelu poikkesi selkeästi tutkimusongelmastani. Olin ensimmäisen tunnistehaun perusteella havainnut kulttuuripoliittikkaa koskevan keskustelun hiljenneen lokakuussa, minkä takia päätin tarkastelujakson lokakuun loppuun. Päädyin käyttämään tutkimuksessani *Helsingin Sanomien* artikkeleiden verkkoversioita, sillä näköislehden tekstien tulostaminen ei olisi tuottanut selkeästi luettavia, yksittäiset jutut erottelevia tekstitulosteita. Valinta ei vaikuta artikkeleiden sisältöön.

Otanta-ajallani julkaistiin paljon muitakin kulttuuripoliittiseksi luokiteltavia tekstejä. Tällaisia olivat esimerkiksi Guggenheim-museoon liittyvä debatti ja yksittäiset avaukset esimerkiksi kirjastoapurahojen saajista. Jouduin tekemään rajavetoja erityisesti mielipidesivuilla julkaistujen tekstien kohdalla. Tutkimukseeni valitun aineiston yhtenäisenä temaattisena rajauksena pidin seuraavia määreitä: tekstiin/julkaisuun liittyy aiheasanana ja/tai otsikko- ja sisältötasolla kulttuuripoliittikka ja jokin kolmesta kulttuuripoliittikan haarasta: 1) kulttuuritalous tai taiteen rahoitus, 2) kulttuurin kärkihankkeet tai 3) kulttuurin tehtävien määrittelypyrkimys (tällä tarkoitan esimerkiksi pyrkimyksiä yhdistää kulttuuri sosiaali- ja terveysalaan). Tiedostan, että kyseisiä teemoja voi sisältyä myös aineistorajaukseni ulkopuolelle jääneisiin teksteihin. Tutkimukseni aineisto käsittää yhteensä 54 tekstiaineistoa. Näistä 38 on *Helsingin Sanomien* kulttuuri- tai mielipidesivuilla julkaistuja tekstejä (joista kuusi on mielipidekirjoituksia), yh-

deksän opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotetta, viisi *Taku*-lehden artikkelia tai mielipidekirjoitusta sekä kaksi *Taide*-lehden pääkirjoitusta (Käytetystä aineistosta tarkemmin, ks. liite).

4.3 Havainnoista diskursseiksi – analyysin kulku

Sari Pietikäisen (2000, 208) mukaan diskurssianalyysin prosessi kulkee sosiaalisen ilmiön, diskurssien tuottamiseen sekä vastaanottamiseen kuuluvien käytäntöjen ja näiden ilmentymien eri tasoilla. Nämä tasot pyritään yhdistämään toisiinsa. Analyysin tavoitteena voi pitää kolmea pyrkimystä:

- 1) tutkia kausaalisuhteita tekstin, diskurssikäytänteiden ja sosiaalisten ilmiöiden välillä, 2) tarkastella kuinka tekstit, diskursiiviset käytänteet ja ilmiöt ovat valtasuhteiden muovaamia ja 3) analysoida kuinka ne osallistuvat valtasuhteiden muuttamiseen, ts. toimivat ideologisesti. (Emt.)

Itse analyysin voi aloittaa miltä tahansa kolmesta tasosta – lingvistiksestä konkretiasta, diskursiivisista käytänteistä tai sosiaalisista käytänteistä –, mutta tasolta toiselle liikkuminen sisältää haasteita. Analyyttinen näkökulma ja tarvittavat työkalut vaihtuvat eri tasoilla. Lisäksi jokainen taso tarjoaa enemmän kuin tarpeeksi vaihtoehtoja joihin keskittyä, eikä kaikkea voi analysoida. Korostukset valitaan ja muodostetaan oman tutkimusongelman ja aineiston pohjalta, ja kriteerien tulisi tarkentua prosessin edetessä, kuten laadulliseen tutkimusotteeseen kuuluu. (Emt. 209.) Siinä vaiheessa, kun analysoidaan tekstin kielipillisiä piirteitä ja sanastoa, ei tule keskittyä vain poikkeuksellisiin tai selkeästi erottuviin muotoihin. Myös ne kielelliset keinot, jotka ovat ”normaaleja” tai keskenään samanlaisia, ovat osa tilanteista merkityksenantoa. (Hiidenmaa 2000, 37.)

Noudatin analyysiprosessissani Tuomen ja Sarajärven (2009, 91–93) laatimia laadullisen sisällönanalyysin yleisiä linjoja. Tutkija Timo Laineen alkuperäisen, laadullista analyysia kuvaavan rungon pohjalta Tuomi ja Sarajärvi erittelevät analyysin kulun. Ensimmäiseksi tulee päättää, mikä on aineistossa erityisen kiinnostavaa, ja pitäytyä tässä linjassa analyysin ajan. Aineiston läpikäyminen eli koodaus tarkoittaa, että aineisto käsitellään ja valittuun kiinnostuksen kohteeseen sisältyviä kohtia erotellaan ja merkataan. Valitut kohdat otetaan erilleen muusta aineistosta, minkä jälkeen tapahtuu varsinaiseksi analyysiksi kutsuttu vaihe eli aineiston tutkiminen esimerkiksi luokittelun, teemoittelun tai tyypittelyn kautta. Lopuksi nämä tulokset kirjoitetaan yhteenvedoksi. (Emt.) Omassa tutkimuksessani varsinainen aineiston analyysivaihe sisältää myös oikeutuksen diskurssien tunnistamisen ja nimeämisen kriittisen diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti.

Nämä lähtökohdat mielessäni pitäen aloitin aineistoni lukemisen ja tämän rinnalla alustavan koodauksen. Ensimmäisen lukukerran jälkeen olin pitkälti yleisten havaintojen tasolla. Tein yliviiivauksia ja reunamerkintöjä tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavista huomioista ja tekstin sävyistä. Kysyin aineistoltani tutkimuskysymyksiäni: *Miten mediakeskustelussa oikeutetaan kulttuurin olemassaoloa ja toisaalta siitä karsimista? Ketkä puhuvat ja ketkä eivät? Mitä taustaoletuksia ja -asetelmia kyseiseen keskusteluun sisältyy?* Tässä vaiheessa myös ratkesi, mitkä aineistoon rajaamani artikkelit ja tekstit tarjosivat lopulta riittävästi analysoitavaa. Olin lajitellut rajaamisprosessissa materiaalia otsikkotason perusteella (tästä edellisessä luvussa 4.2), ja vasta tarkempi läpiluku vahvisti aineistoni validiuden. Päätin poistaa yhden *Helsingin Sanomien* lyhyen uutisen, 16.10. julkaistun ”Työryhmä laatii kansallisen kulttuuriohjelman”, sillä viisirivisessä uutisessa luettiin työnryhmän jäseniä eikä käsitelty kulttuuriohjelman sisältöä lainkaan. Säilytin aineistossani kaikki sellaiset tekstit, joissa oli vähintään yksi maininta aineistolle asettamistani vaateista: 1) kulttuuritalous tai taiteen rahoitus, 2) kulttuurin kärkihankkeet tai 3) kulttuurin tehtävien määrittelypyrkimys. Useissa teksteissä teemoja käsiteltiin erilaisin tavoin ja myös rinnakkain.

Jo ensimmäisen lukukierroksen jälkeen alkoi korostua *Helsingin Sanomien* merkitys aineistoni suurimpana tekstiryhmänä. Tein alustavia luonnosteluja diskursseista, toimijoista ja taustakamppailuista, joita *Helsingin Sanomien* artikkeleista nousi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet ja *Taide-* ja *Taku-*lehdet eivät antaneet ensimmäisen lukukerran perusteella vielä selkeitä merkkejä siitä, kuinka ne asettuvat aineistoryppään linjaan. Aloitin siis uuden lukukierroksen. Kiinnitin huomiota ensimmäistä lukukertaa tarkemmin merkintöjeni ja erilaisten sanavalintojen, erityisesti verbien, substantiivien ja adjektiivien toisteisuuteen. Havainnoin myös laajemmin kaikkia sellaisia kohtia, joissa mielestäni pyrittiin perustelemaan kulttuuriin liittyviä kantoja. Kuten Fairclough (1992, 77) ohjeistaa, on yksi diskurssianalyysin käytännön keino koheesion etsiminen: miten lauseet yhdistyvät lauseryhmiksi ja miten tätä linkitystä toteutetaan esimerkiksi toistamalla sanoja, käyttämällä läheisiä synonyymeja ja konjunktiivisia sanoja, kuten ”kuitenkin”, ”siten” ja ”mutta”. Aineistoni otanta-ajalla *Helsingin Sanomissa* julkaistiin useita haastattelujuttuja. Erityisesti tällaisten artikkeleiden sitaattit ja toimittajien omat analyysijutut antoivat osviittaa siitä, mikä aineistossa oli huomionarvoista. Jälleen sekä OKM:n tiedotteet että taidealan lehdet tarjosivat haastavampaa tulkittavaa, jota pyrin peilamaan myös *Helsingin Sanomista* tekemiini havaintoihin.

Havaitsin varsin pian, että oikeutuksen puhettavat tulisivat olemaan todennäköisesti viimeinen taso, jolle analyysiprosessissani pääsisin. Aloitin kategorioiden hahmottelun selkeämmin erot-

tuvista piirteistä, toimijoista. Ryhdyin erittelemään näkyvien puhetapojen pohjalta kulttuuripoliittisen keskustelujen toimijaryhmiä. Kiinnostavaa kyllä, toimijoiden näkökulmat eivät rajautuneet selkeästi taiteen parissa työskentelevien ja siitä päättävien välille, vaan keskusteluun otti osaa myös ristiriitaisempia ääniä, kuten yksityisiä rahoittajia ja asiantuntijoita. Listasin alustavia toimijoita: kriittiset kyseenalaistajat (tähän sisältyivät sekä kulttuurialan asiantuntijat että osittain valtionhallinto), kaunopuheiset kulttuurin kannattajat (tähän sisältyi myös osittain valtionhallinto), siilipuolustajat (tähän kuuluivat pääosin institutionaalisten taidelaitosten edustajat ja ammattiliitot) ja kasvoton leikkuri (tähän kukaan puhuja ei halunnut kuulua). Aineistossani oli läsnä tarve ”niukkuuden jakamiseen”, mutta kukaan ei halunnut identifioitua leikkausten edustajaksi. Näin ei halunnut tehdä edes opetus- ja kulttuuriministeriö, joka pikemminkin ajoi kaksilla vaunuilla sekä laadukkaan kulttuurin edustajina että valitettavien, edellisen hallituksen jättämien leikkausten toteuttajana. Lisäksi havaitsin, että ”tavalliseksi kansaksi” tulkittavia puhujia oli koko aineistossani vain kahdessa HS:n mielipidekirjoituksessa. Muualla aineistossa saatettiin viitata kyllä kansaan, mutta sen konkreettiset edustajat eivät päässeet ääneen. Niinpä loin viidennen toimijakategorian, jonka nimesin hiljaiseksi kansaksi.

Toimijoista huomasin, että ne tuntevat vastustajansa: toimijat osasivat käyttää legitimointi- ja delegitimointitarkoituksiinsa suoraan vastapuolen pyrkimyksiä. Reyes (2011, 804) toteaa, että dikotomisessa tilanteessa yhden aseman oikeuttaminen tarkoittaa väistämättä vaihtoehtoisten asemien delegitimointia. Toisaalta toimijoiden välistä dynamiikkaa hallitsi tietynlainen passiivisuus. Todelliset rakenteelliset muutokset olivat aina jonkun muun käsissä. Myös opetus- ja kulttuuriministerin haastatteluissa toistuivat sanat ”toivoa” ja ”uskoa” varsinaisten aktiivisten toimintaverbien sijaan. Koska materiaalini sijoittui suurilta osin media-alustalle, ei näiden kuvailemieni asetelmien voinut naiivisti olettaa syntyneen jossakin aineistoni ulkopuolella, vaan kaikkea julkaisuun päätyntä puhetta ja tekstiä hallinnoivat toimittajat. Vaara, Tienari ja Laurila (2007, 814) muistuttavat, että journalistiseen perinteeseen kuuluvat useat näkökulmat ja vastakkainasettelut esimerkiksi rationaalisten ja moraalisten puolten välillä. Yksittäinen teksti voi olla helposti yhtä aikaa legitimoiva sekä delegitimoiva. Yksittäinen toimittaja ei välttämättä ole tietoinen siitä, minkälaisia oikeutuksen tapoja hänen rakentamaansa tekstiin sisältyy. Muiden ihmisten tavoin toimittajiinkin vaikuttavat vallitsevat diskurssit ja käytössä olevat diskursiiviset käytänteet.

Päädyin vähitellen tutkimusaineistoni taustaoletusten äärelle toisella aineistonlukukierroksella. Merkittävä keskustelua hallitseva tema oli jähmettymisen ja muutoksen ristiriita. Suoma-

laisen kulttuuripolitiikan kankeus ja ongelmakohdat sekä muutoksen tarve olivat selvästi tiedossa, mutta seuraava askel ja kiinnostus sen todelliseen ottamiseen puuttuivat. Peilattuani tekstimateriaalia esittelemiini kulttuuripolitiikan pitkiin linjoihin ja suomalaisen yhteiskunta-kehityksen ristiriitoihin asettui aineistoni tiukasti kiinni teoriataustaan ja historiaan. Toisaalta keskustelussa olivat selvästi läsnä niukkuuden jakaminen, yhteiset talkoot ja työllisyys, jotka sopivat kaikki moderniin Sipilän kilpailukyky-yhteiskuntaan. *Helsingin Sanomissa* käydyssä keskustelussa ja kirjoittelussa oli läsnä ”krooninen varpaillaan oleminen”: kaikki osapuolet toimittajat mukaan luettuna olivat valmiita poliittisesti epäedullisiin päätöksiin. Toisaalta kaikki osapuolet toivat esiin myös hyvinvointivaltiolista näkökulmaa ja kulttuurin lähes fundamentaalista roolia sivistysvaltiossa. Kiinnostavaa oli, että myös Anne Scott Sørensenin hahmottelema siirtymä osallistumisen kulttuuripolitiikkaan oli läsnä puhetaivoissa. Tämä ilmeni esimerkiksi korostettaessa kansalaisten oikeutta kyläkirjastoon ja nuorten mahdollisuuksia harrastaa kulttuuria.

Reyes (2011, 793) liittää hypoteettisen tulevaisuuden oikeutusstrategiaan menneisyyden, tulevaisuuden ja nykyhetken aikajanan, joka jaksottaa oikeutuksen perustelua. Mallissa menneisyys on ongelman syntypaikka. Nykyhetki on päätöksentekohetki, jossa vaihtoehtoina ovat puhujan näkökannan hyväksyntä tai hylkääminen. Tulevaisuus tuo tullessaan joko rauhaa ja tyytyväisyyttä tai ongelmia ja lähestulkoon kauhuja, riippuen nykyhetken tapahtumista ja puhujan näkökannan toteutumisesta. Sovelsin tätä rakennetta havaittuani selkeän aikajatkumon ja jännitteen aineistoni kulussa. Uudet kulttuurisektoriin kohdistuvat leikkaukset muodostivat otantajakson alkupuolella uhan, jota vastaan piti ryhtyä puolustautumaan. Menneisyyden ongelmallisen mallin pohjalta oli tiedossa, mitä pitäisi tehdä, jotta mahdolliset kauhut (mm. massatyöttömyys) eivät toteutuisi. Toisella janalla suomalainen kulttuuripolitiikka oli ongelmallisen menneisyytensä takia päätynyt jähmettyneeseen tilaan, ja oli nyt akuutisti jonkinlaisen korjausliikkeen tarpeessa. Muutoin tulevaisuus näyttäisi taiteenlajeille epätasa-arvoiselta ja synkeältä. Reyesin (2011, 804) mukaan rationaalisuuden käyttö on kulttuurisesti sidonnainen oikeutuksen keino, sillä järkeen käyvät asiat ja logiikat ovat eri kulttuureissa erilaisia. Omassa aineistossani rationaalisuuden keinot liittyivät tiiviisti talouden puhetapoihin, kuten niukkuuteen ”näin asiat vain ovat” -tilana. Puhetapa on vahvasti kytköksissä suomalaisen yhteiskuntapolitiikan murrokseen ja kilpailukykyaatteen voimistuneeseen asemaan hyvinvointivaltion kontekstissa. Niukkuus ja leikkaukset ovat 2010-luvun Suomessa hegemonisia puhetapoja, ne otetaan helposti vallitsevana totuutena ja siten ne toimivat erinomaisesti rationaali-

sen oikeutuksen välineenä. Merkilläpantavaa on, että myös niin sanotut vastapuolen edustajat, julkista rahoitusta tarvitsevat tai saavat tahot, ovat oppineet puhumaan talouden kielellä.

Käytyäni aineistoa läpi riittävän tarkasti aloin tunnistaa ja nimetä varsinaisia diskursseja. Tässä käytin apunani Vaaran, Tienarin ja Laurilan (2007, 800–802) esittelemää kolmen tason etenemistä. Ensimmäiseksi tehdään materiaalin temaattinen analyysi, jossa nimetään ilmeneviä kategorioita. Tämän jälkeen siirrytään erittelemään aineistosta nousevia erilaisia diskurssityyppejä, ja lopuksi tekstuaalisen analyysin kautta tunnistetaan tärkeimmät oikeutuksen strategiat. Niinpä hahmottelin teksteistä nousevia teemoja ja kategorioita. Nämä elementit olivat havaittavissa kaikissa kolmessa aineistoryhmässäni. Toistuvat kategoriat olivat: hyvinvointi, sivistys, työllisyys, osallistuminen, saavutettavuus, leikkauksen pelot, kauhukuvat, jaettava niukkuus, jähmettynyt järjestelmä ja muutoksen tarve. Nämä teemat saattoivat ilmetä yksittäisissä sanavalinnoissa (kuten ”irvokasta”) tai kokonaisina lauseina. Hypoteesini pohjalta olin osannut odottaa joidenkin käsitteiden, kuten sivistyksen ja leikkausten, toistumista, mutta erityisesti muutoksen ja kritiikin puhetapojen voimakkuus korostui jopa yllättävästi aineistossa.

Oikeutuksen kamppailuita ei käyty vain kulttuuriin kohdistuvien leikkausten puolesta tai vastaan, vaan myös suomalaisen kulttuuripolitiikan rakenteista, rahoituksesta ja tulevaisuudesta. Näihin teemoihin liittyvät kamppailut siitä, kuka pääsee lopulta määrittelemään kulttuurin käsitteen ja sen tehtävät 2010-luvun yhteiskunnassa. Paljonko kulttuurisektori ansaitsee julkista rahoitusta vai ansaitseeko se rahoitusta lainkaan? Pitääkö kulttuurin rahoituksen olla vastikkeellista? Jos niukkuutta pitää jakaa, minkälaiselle taiteelle rahaa suodaan? Mikä on taiteen ja kulttuurin tehtävä ja olemassaolon päämäärä, jos se saa julkista tai yksityistä rahoitusta ulkopuoleltaan? Jos nykyiset rakenteet puretaan, mikä ylipäättään on kulttuurin tulevaisuus? En pyri tutkimukseni tuloksilla suoraan vastaamaan näihin aineistossa leijuviin kysymyksiin, mutta ne auttavat hahmottamaan sitä kamppailua, joka suomalaisen kulttuuripolitiikan vaiheilla on käynnissä.

Tässä vaiheessa analyysiprosessia kävin korostuneita havaintojani läpi peilaten niitä sekä van Leeuwenin (2007) että Reyesin (2011) teoretisoimiin oikeutuksen diskursiivisiin strategioihin. Havaintojeni konkreettiset lingvistiset muodot ja keinot vaihtelivat *Helsingin Sanomien*, *Taide-* ja *Taku*-lehtien sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteiden välillä. Alkoikin kuitenkin käydä selväksi, että tutkimuskysymysteni kannalta oleellisia diskursiivisia elementtejä ei ole enää havaittavissa. Tämä tarkoitti, että aineisto oli saavuttamassa saturaatiopisteensä. Kävin

läpi erittelemiäni puhetapojen kategorioita sekä niitä kuvaavia tekstikatkelmia, ja laadin vähitellen laajoja ryhmittymiä, diskursseja. Tarkastelin erityisesti oikeuttamaan pyrkiviä kielellisiä rakenteita. Otin huomioon myös sellaisia ei-oikeuttavia puhetapoja, joissa korostuivat selkeästi samat piirteet kuin nimeämissäni oikeuttavissa puhetavoissa. Jo tämän prosessin aikana havaitsin, että aineistossani käydyt kamppailut eivät jakaudu selkeästi kahteen vastakkaiseen näkökulmaan. Samoilla oikeutuksen diskursseilla lingvistisine keinoineen toimijat puolustivat kulttuurin olemassaoloa ja nykyistä rahoitusta ja myös vastustivat nykyistä rahoitusmallia ja kulttuurin itseisarvoista ja autonomista asemaa.

Aineistostani ei noussut yhtäkään kulttuuria itsessään vastustavaa diskurssia, vaan kyse on hienojakoisista pyrkimyksistä oikeuttaa muutoksia kulttuurin rakenteisiin ja rahoitukseen (tällä tarkoitan myös leikkauspolitiikkaa) sekä pyrkimyksistä oikeuttaa omia, kulttuuria koskevia määrittelyitä ja tehtäviä (tällä tarkoitan esimerkiksi tuottavuusvaateita). Päinvastoin, kuria vaativat toimijat käyttivät mielellään myös kulttuuria puolustavia oikeutuksen tapoja ja korostivat kulttuurin merkitystä yhteiskunnalle. Päätin hyväksyä tällaisen oikeutuksen keinojen kaksinkertaisen merkityksen, sillä Reyesin (2011, 804) tavoin voi nähdä, että dikotomioissa legitimointi ja delegitimointi ovat rinnakkain läsnä. Yksi pohdintaa vaatinut elementti oli voimakas kärjistämisen ja ironian käyttö taidealan lehdistä valituissa kolmessa pääkirjoituksessa/kolumnissa (Taide-lehti 1/16 ja 2/15, Taku 1/15 B). Tekstien sisällöt tukivat muita havaintojani, mutta niiden perustelut poikkesivat muista strategioista. Pidín kuitenkin perusteltuna sisällyttää myös nämä artikkelit osaksi jo nimeämiäni diskursseja, sillä keinojensa poikkeavuudesta huolimatta ne tukivat muodostamiani diskursseja.

Supistin lopulta havaintoni ja teemakategoriani neljäksi päädiskurssiksi, joista erittelin myös niiden käyttämät oikeutuksen diskursiiviset keinot. Osa diskursseista asettui selvästi yhdelle puolelle kamppailua, mutta osa diskursseista oli tulkinnanvaraisempia. Erityisesti neljäs diskurssini, joka koski väistämätöntä muutosta, sijoittui hyvin selkeästi kamppailun harmaalle alueelle, mikä vahvisti käsitystäni, että analysoimani kulttuuripoliittinen keskustelu on kokonaisuudessaan monisyisempi ja asetelmiltaan moninaisempi kuin voisi olettaa. ”Hyviä” tai ”pahoja” ei ole, vaan määrittelypyrkimykset ja näkemykset kulttuurin (sekä kulttuuripoliittikan) tilasta ja suunnasta eroavat toimijasta riippuen. Pyöritellessäni havaintojani eli pyrkien Faircloughin (mm. 2003) korostamalle implisiittiselle tasolle, kohti sitä mitä *ei sanota*, ryhdyin kysymään tekstiltä, minkälaista kulttuuria toimijat ja diskurssit pyrkivät oikeuttamaan?

Kuten Pirnes (2008, 32–33) toteaa, kulttuuripoliittiseen keskusteluun osallistujilla on omat tulkintansa niistä tehtävistä, joita kulttuuripolitiikan tulisi hoitaa. Samaten on syytä muistaa Bennettin (1999, 16–19) toteama, jonka mukaan julkishallinnolle kulttuuripolitiikka edistää lopulta välineellisiä, todistettavia sosiaalisia hyötyjä: moraalista kehitystä, taloudellisia hyötyjä ja kansallista identiteettiä. Näihin teoreettisiin lähtökohtiin peilaten diskurssieni implikoidut kulttuurikäsitteet sijoittuivat osaksi laajempaa kuvaa. Koko aineistoni läpi kulkevissa puhetavoissa ja kamppailuissa painottui kulttuurin välineellinen rooli ja kulttuurin velvoite olla valmis mukautumaan ulkoisiin muutoksiin. Pohdinnan jälkeen laadin vielä nimeämistäni alustavista diskursseista sekä alustavista toimijuuksista yhtälön, jossa vertasin, sopivatko positiot ja puhetavat toistensa kanssa loogisesti yhteen. Havaitsin, että jokaiselle toimijalle löytyi yksi tai monesti useampi oikeutuksen puhetapa, jota he käyttivät omiin pyrkimyksiinsä. Seuraavassa luvussa esittelen ja pyrin perustelemaan tutkimukseni tulokset.

5 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen aineistoanalyysini tulokset. Edellisessä luvussa purin auki prosessin, jossa käytin kriittistä diskurssianalyysia ja oikeutuksen diskursiivisia strategioita (van Leeuwen 2007, Reyes 2011). Laadullisen aineistoanalyysin perusvaiheiden avulla muodostin *Helsingin Sanomien*, Taide- ja Taku-lehtien sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteiden teksteistä havaintoja, kategorioita ja lopulta oikeutuksen diskursseja. Tämä analyysiprosessi vastasi päätutkimuskysymykseeni ”*Miten vuoden 2015 kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa oikeutetaan kulttuurin olemassaoloa ja toisaalta siitä karsimista?*”. Vastatakseni myös apukysymyksiini, ”*Ketkä puhuvat ja ketkä eivät?*” sekä ”*Mitä taustaoletuksia ja -asetelmia kyseiseen keskusteluun sisältyy?*”, esittelen analyysivaiheessa tutkimani kulttuuripoliittisen mediakeskusteluaineiston keskeisiä toimijuuksia sekä tekstissä pääosin implisiittisinä olevia taustaoletuksia ja -asetelmia. Ensimmäisessä alaluvussa avaan keskustelusta löytämiäni ja nimeämiäni toimijoita viiden toimijakategorian kautta. Toisessa, pohdiskelevassa alaluvussa siirryn keskustelun taustaoletuksiin ja kamppailuihin. Kolmannessa alaluvussa pääsen tutkimusongelmani varsinaisiin päätuloksiin ja vastauksiin, aineistossani käydyn kulttuuripoliittisen keskustelun oikeutuksen diskursseihin.

5.1 Toimijat

Asetin tutkimukselleni johdantoluvussa varsinaisen tutkimuskysymyksen rinnalle kaksi analyysiani ohjaavaa apukysymystä. Ensimmäinen näistä oli ”*Ketkä puhuvat ja ketkä eivät?*”. Pyrin löytämään vastauksen tähän kysymykseen etsimällä ja nimeämällä aineistostani kulttuuripoliittisen mediakeskustelun toimijapositioneja. Erilaiset toimijaroolit ovat Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 31–32) mukaan osa kielenkäytön tilannekontekstia eli vallitsevaa sosiaalista tilannetta. Tältä pohjalta ryhdyin aineistoa lukiessani havainnoimaan, ketkä saavat esiintyä artikkeleissa omalla nimellään, kuka saa äänensä sitaattiin saakka, ja kuka ei näy eikä kuulu lainkaan. Suhteutin näitä havaintoja myös tutkimukseni kulttuurin oikeutuspyrkimyksiä koskevaan pääkysymykseen. Päädyin nimeämään löydökseni viideksi toimijakategoriaksi: kriittiset kyseenalaistajat, siilipuolustajat, kaunopuheiset, kasvoton leikkuri ja hiljainen kansa. Oleellista tutkimusongelmani ja kokonaisuuden kannalta on, että kaikki nämä toimijuudet kytkeytyvät tekstin tasolla yhteen luvussa 5.3 esittelemiini oikeutuksen diskursseihin. Jokainen toimijakategoria hyödynsi yhtä tai useampaa oikeuttamisen diskursiivista strategiaa. Myös näitä yhteyksiä puran seuraavissa alaluvuissa.

5.1.1 Kriittiset kyseenalaistajat

Ensimmäinen toimijaryhmä, kriittiset kyseenalaistajat, erottuu muista toimijoista pääasiallisesti ryhmänä, joka korostaa muutoksen tarvetta ja käyttää kriittisiä puheenvuoroja. Tähän positioon sijoittuivat *Helsingin Sanomien* haastateltavista esimerkiksi asiantuntijat Veli-Markus Tapio, Pasi Saukkonen, pääomasijoittajat kuten Ari Lahti ja opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen. Erityisen kiinnostavaa on, että tällaisen kriittisen ja rakenteiden jäykkyyden myöntävän roolin ottivat tarvittaessa myös taidealan toimijat. Toimijaryhmälle tyypillistä on suorasukainen järjestelmäkritiikki, jota ryhmän jäsenet pääsevät esittämään haastateltavien roolissa. Kriittiset kyseenalaistajat käyttivät aineistossani erityisesti diskursseja ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” sekä ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi”. Kyseenalaistajien asemaa ottivat aineistossani myös toimittajat, jotka saattoivat esimerkiksi kirjoittaa suorapuheisia analyysijuttuja kentän tilanteesta. Alla olevassa esimerkissä 1) *Helsingin Sanomien* Hanna Mahlamäki tuo esiin uudistumisen tarpeen.

- 1) Kulttuuripolitiikkaa on tehty niin, että **vanhojen rakenteiden** päälle on liimattu uusia asioita, mutta **mitään ei ole purettu** pois. --- Visioita ja **uudistamistakin voisi odottaa**. (HS 30.5.2015)
- 2) Rahoittajan näkökulmasta taideväki yrittää nyt varjella asemaansa siilipuolustustaktiikalla. Niin yksittäiset taiteilijat kuin heidän järjestönsäkin keskittyvät **torjumaan uhkia**, mutta näkemyksiä siitä, **mihin haluttaisiin päästä**, ei juuri esitetä. (HS 14.8.2015)

Kuten Kulttuurirahaston näkökulmaa käsittelevästä esimerkistä 2) käy ilmi, tulevat kulttuurikentän kehitystoiveet pääasiallisesti sieltä, missä valta ja raha asuvat. Toimijaryhmää yhdistää havaintojeni perusteella tietynlainen ulkopuolisuus suhteessa taidekenttään. Kukaan kyseenalaistajista ei ole riippuvainen taiteen tukimuodoista, eikä argumentoitu ”muutos” siten osuisi suoraan heihin. Toimijaryhmän suhde kulttuuriin ei lähtökohtaisesti ole vihamielinen, vaan se pyrkii enemmänkin määrittelemään kulttuurin käsitteen uudelleen ja päivittämään kulttuuripoliittisia rakenteita.

5.1.2 Siilipuolustajat

Toinen toimijaryhmä, siilipuolustajat, taas edustaa muutoksen vastaista liikettä. Puheenvuorot keskittyvät esimerkiksi pitkäjänteisyyden korostamiseen ja leikkausten vastustamiseen. Tähän ryhmään sijoittuivat taideinstituutioiden edustajat, kuten Ateneumin museojohtaja Susanna Pettersson ja Kansallisoopperan Päivi Kärkkäinen, Museoliiton Kimmo Levä ja *Taide-* ja *Ta-*

ku-lehtiin kirjoittaneet kulttuuritoimijat. Toimijaryhmä käyttää oikeutuksen diskursseista pääosin ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuutta”, mutta käytössä on argumentteja myös ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” -diskurssista sekä Kiky-Suomi -diskurssista (Diskursseista tarkemmin, ks. luku 5.3).

- 1) Kun haetaan uusia ratkaisuja, **lähtökohta ei voi olla** se, että **nykyinen on** välttämättä **huono**. (HS 2.10.2015)
- 2) Mutta kuvataide on kuitenkin näennäisestä universaaliudesta ja periaatteellisesta myyvyydestään huolimatta **erityisesti tukea vaativa** kohde. Kuvataiteen kauppa ja innostus sen hankkimiseen syntyy vain kun on tarpeeksi **laaja joukko sitä tuntevia**. (Taide-lehti 2/2015)

Esimerkeissä 1) ja 2) painottuu päämäärä, joka siilipuolustajia motivoi: nykyisen tilanteen säilyttäminen ennallaan. Kuten Museoliiton, sinfoniaorkestereiden yhdistyksen ja teattereiden yhdistyksen edustajat esimerkissä 1) tuovat esiin, ei uusien ratkaisujen lähtökohtana voisi olla huono nykytilanne. Esimerkissä 2) *Taide*-lehden pääkirjoitus pyrkii perustelemaan, miksi kuvataidetta tulisi tukea julkisesti siitä riippumatta, miten kuvataidekauppa käy. Esimerkin lopun, ”tarpeeksi laaja joukko sitä tuntevia”, voi tulkita viittaavan kuvataiteen ammattilaisten toiveeseen säilyttää asemansa. Siilipuolustajien toimijaryhmä muodostuu lähes kokonaan kulttuuri- ja taidealan sisällä toimivista henkilöistä. Tärkeä havainto ryhmän olemuksessa on, että siihen kuuluu pääasiallisesti valtionosuuslaitosten tai muiden institutionaalisessa asemassa olevien tahojen edustajia. Taiteen niin sanotun vapaan kentän ääni ei kuulu tässä toimijaryhmässä, sillä heidän äänensä ei kuulu laajemmin tutkimusaineistossanikaan. Vastaamatta jää kysymys siitä, minkälaista taiteen tulevaisuutta instituutioiden ulkopuolella toivotaan.

5.1.3 Kaunopuheiset

Kolmas erittelemäni toimijaryhmä on vähemmän tarkkarajainen tai -funktioinen kaunopuheiset. Tällä käsitteellä viitataan aineistossani toistuviin puhetapoihin, joissa korostetaan kulttuuriin liittyviä moraalisia perusteluja ja arvoja, kuten saatavuutta, hyvinvointia ja sivistystä. Toimijaryhmän nimeämisen perusteena on tapa, jolla kulttuuriin liitetään yhteiskunnassa arvostettuja vaikutuksia ja määreitä (kuten hyvinvointi). Varsinainen konkretia kuitenkin uupuu näiden käsitteiden ympäriltä. Ryhmään sijoittuvat erityisesti valtionhallinnon edustajat, kuten ministeri Grahn-Laasonen ja ylijohtaja Riitta Kaivosoja. Kaunopuheisten toimijaryhmä on kuitenkin muista erittelemistäni positioista poiketen varsin laaja, ja siihen voivat tilanteen mukaan sijoittua muutkin toimijat. Tietyt, kulttuuria ylevästi määrittelevät lausunnot, kuten

”Kulttuuri tuottaa hyvinvointia”, soveltuivat myös muiden kuin puhtaasti kaunopuheisten toimijoiden käyttöön. Toimijaryhmä käyttää erityisesti ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” -diskurssia. Huomionarvoista on, että tämän puhutavan rinnalla voi luontevasti käyttää myös jotakin toista näkökulmaa, kuten Kiky-Suomea tai ketterää muutosta.

- 1) Kulttuuripolitiikan tavoitteena on **vahvistaa** kulttuurin perustaa, **turvata** luovan työn tekijöiden toimintaedellytyksiä, lisätä kansalaisten **kulttuuriosallistumisen mahdollisuuksia**, tukea kulttuurin taloutta sekä turvata kulttuurin **saatavuus ja saavutettavuus**. (OKM 28.9.2015)
- 2) Parhaimmillaan **taide** tekee laitoksesta **paremman paikan** elää. (HS 3.10.2015)

Esimerkin 1) tiedotteessa on lueteltu suomalaiselle kulttuuripolitiikalle yleisiä tavoitteita. Osallistumisen mahdollisuudet, työn turvaaminen, vahvistaminen ja saatavuus istuvat erinomaisesti hyvinvointivaltion profiiliin. Kyseisessä tiedotteessa ei mainita kuitenkaan yhtään konkreettista toimea näiden ihanteiden saavuttamiseksi. Esimerkki 2) on *Helsingin Sanomien* Kaisa Viljasen prosenttitaidetta koskevasta näkökulmajutusta. Esimerkkiä edelsi tarkkanäköinen kritiikki siitä, miten puolivillaisesti toteutetuilla prosenttitaidehankkeilla ei välttämättä saavuteta toivottuja hyötyjä. Esimerkin 2) lause päättää kommentin, ja tulkintani mukaan se kuvastaa myös niitä ”yleismaailmallisia totuuksia”, joita taiteesta helposti lausutaan.

5.1.4 Kasvoton leikkuri

Neljäs, ja aiemmista positioista poikkeava, toimija on kasvoton leikkuri. Oleellista tälle puhujalle on, että kukaan ei halua identifioitua siihen, mutta tekstistä tällainen passiivimuotoinen niukkuuden jakaja on kuitenkin tunnistettavissa. Kulttuuriin kohdistuvat negatiiviset toimet onnistutaan muotoilemaan kielellisesti niin, että ne toteuttaa jokin hallitsematon voima. Tai ainakaan toimille ei voi mitään, sillä joku muu kuin kulttuuripoliittiseen keskusteluun osallistuva taho on päättänyt niistä. Kasvoton leikkuri käyttää nimeämistä oikeutuksen diskursseista hyvin yksiselitteisesti ”Työllistävää ja tehokasta Kiky-Suomea”. Alla olevassa Sanni Grahn-Laasosen lausumassa esimerkissä 1) tällainen vaille henkilöintiä jäävä leikkuri on edellinen hallitus.

- 1) ”Toki edelliseltä hallituskaudelta meillä on edelleen **perintönä toteutettavia säästöjä**, mutta toivottavasti kulttuurin nostaminen kärkihankkeeksi myös huomataan. Tietenkään **meillä ei ole** suoraa **mahdollisuutta vaikuttaa** siihen, miten kunnat panostavat kulttuuriin.” (HS 3.6.2015 A)

Toimijuuteen liittyy myös tietynlainen kielellinen ”käsien peseminen”, eli oman vastuun siirtäminen jonnekin ulkopuolelle. Tätä tuotettiin aineistossani esimerkin 2) tavoin ”toivon” ja

”uskon” -verbeillä, vaikka puhuja olisi ylintä päätäntävaltaa käyttävä toimialan johtaja. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että budjettiarviot tulevat lopulta valtiovarainministeriöstä, eivät hallinnonalan omasta ministeriöstä.

2) ”**Toivon**, että nimenomaan niihin panostetaan.” --- ”**Toivon, että kunnat** eivät koskaan lähde sellaiseen keskusteluun.” (HS 3.6.2015 A)

Kasvoton leikkuri ei kuitenkaan ole vain valtionhallinnon edustajien välttelemä positio, vaan sen sisälle voi sijoittaa myös laajemmin sellaisia puhujia, joille talouden realiteetit näyttäytyvät ikävänä välttämättömyytenä. Siltä osin tämä positio limittyy jopa kriittisiin kyseenalaistajiin, sillä molemmat ryhmät suhtautuvat mahdolliseen rahoituksen kurjistumiseen todennäköisimpänä skenaariona.

5.1.5 Hiljainen kansa

Viides nimeämäni toimijaryhmä, hiljainen kansa, vastaa kysymykseeni ”Ketkä eivät puhu?”. Ainoastaan kahdessa tutkimusaineistooni kuuluvassa *Helsingin Sanomien* mielikirjoituksessa puhui niin sanottu ”tavallinen ihminen”. Tämän tulkinnan tein sellaisissa yhteyksissä, joissa mielipidekirjoituksen kirjoittajan yhteydessä ei mainittu mitään etujärjestöä tai muuta organisaatiota. Kaikissa muissa aineistoon valikoituneissa mielipidekirjoituksissa kirjoittajat edustivat selkeästi jotakin tahoa oman subjektiivisen näkökulman sijaan. Kulttuurin kuluttajiin ei viitattu muissa teksteissä kuin silloin, kun oli tarpeen perustella kulttuurin olemassaoloa osana yhteiskuntaa. Kaikki keskusteluun osallistujat ovat huolissaan esimerkiksi kulttuurin saataavuudesta, mutta se, mitä kuluttajat itse ajattelevat, ei suoranaisesti selviä mistään aineistoni osasta. Totean kuitenkin ilman yleistäviä tulkintoja, että tähän puhujaposition kuuluvat molemmat HS:n mielipidekirjoitusten kirjoittajat, Heikki Pohjala ja Hannele Lehto. Lehto tosin on työskennellyt aiemmin opetus- ja kulttuuriministeriössä. Molemmissa kirjoituksissa käytetty oikeutuksen diskurssi oli pääosin ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” ja toisessa myös ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi”. Esimerkki 1) käyttää molempia diskursseja ja puolustaa kulttuuria niin tuottavilla euroilla, terveysvaikutuksilla kuin tasapuolisella saataavuudella. Ainakin tämän esimerkin perusteella myös rivikansalaiset tietävät, minkälaisin argumentein kulttuurikeskusteluun kannattaa osallistua. Kiinnostava huomio liittyy myös toistuviin mainintoihin ”tutkitusta tiedosta” ja ”laajoista tutkimuksista”. Auktoriteetilla ja tutkimustiedolla näyttäisi olevan tärkeänä pidetty asema suomalaisessa argumentoivassa keskustelukulttuurissa. Mielipidekirjoittaja haluaa käyttää tutkimuksia oikeutuksen keinona siinäkin tapauksessa, että maininta jää vaille tarkentavia faktoja.

- 1) On tutkittua tietoa, että yhteiskunnan esimerkiksi teatteriin **sijoittama euro** tulee puolitoistakertaisena takaisin. Ruotsissa on tehty laajoja tutkimuksia kulttuurin **vaikutuksesta** ihmisten **terveyteen**. Kulttuuria harrastavat elävät terveempää elämää ja pidempään kuin muut. **Kulttuurin** koko valtava **kirjo** kirjastosta urheilukentille kuuluu **tavallisen ihmisen jokapäiväiseen** elämään tiiviisti. (HS 7.4.2015)
- 2) Noin 3 000 kuvataiteilijaa edustava Suomen taiteilijaseura kiittelee kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasosen (kok) kehotusta tukea taiteilijoita taidetta ostamalla. Ministeri esitti **kansalaisille toiveen** HS:ssä keskiviikkona. ”On sinänsä hienoa muistuttaa siitä, että taiteen **ostaminen on tärkeää** ja **mahdollista myös tavalliselle ihmiselle**,” seuran toiminnanjohtaja Kirsi Korhonen sanoo. (HS 4.6.2015 A)

Esimerkissä 2) tulee esille, että suomalaiset voisivat kansana ottaa enemmän vastuuta taiteen tukemisesta ostamalla sitä. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan käsitellä missään keskustelun vaiheessa maalailun ”rahoittajaryhmän” kannalta. Kiinnostavaa on myös kysymys siitä, mistä voi ylipäättään tietää, onko taiteen ostaminen ”tärkeää ja mahdollista myös tavalliselle ihmiselle”? Suomen kansalaiset pelkistyvät vuoden 2015 kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa siksi kuuluisaksi kansaksi, jonka tahdosta ääntään käyttävät asiantuntijat ja mediapuhujat uskovat olevansa selvillä.

- 3) Kohoavat **yleisömäärät** ja **käyttäjätutkimusten positiivinen** palaute **kertovat**, että työ, jota teatterit, orkesterit ja museot tekevät, on perusteiltaan kunnossa. (HS 2.10.2015)

Esimerkissä 3) kansalaiset toimivat jo oikeutuksena kulttuuri-instituutioiden toiminnan säilyttämiselle nykyisellään. Yleisömäärät ja käyttäjätutkimukset ovat reaalisesti mitattavia faktoja, mutta esimerkkiä tutkiessa ei voi jättää huomiotta sitä, kuinka kulttuurin kuluttajien näkemykset typistyvät puhujan kannalta edulliseen virkkeeseen. On toki otettava huomioon, että toimitettujen mielipidekirjoitusten lisäksi kansalaisilla ja lukijoilla on suora mahdollisuus kommentoida *Helsingin Sanomien* artikkeleita verkkosivuilla tai sosiaalisten median tilien kautta. Nämä mahdolliset kannanotot olen kuitenkin rajannut ulos aineistostani. 2010-luvulla myös sosiaalisen median kanavat ja kommentointimahdollisuudet voi perustellusti laskea osaksi modernia mediajulkisuutta, mutta on kiinnostavaa panna merkille, kuinka hiljaisiksi ”tavallinen kansa” ja kulttuurin kuluttajat jäävät toimitetussa sisällössä.

5.2 Taustaoletukset ja kamppailut

Asetin tutkimukselleni johdantoluvussa varsinaisen tutkimuskysymyksen rinnalle kaksi analyysia ohjaavaa apukysymystä. Toinen näistä oli ”*Mitä taustaoletuksia ja -asetelmia kyseiseen keskusteluun sisältyy?*”. Tähän kysymykseen vastaaminen on huomattavasti tulkinnanvarai-

sempaa ja omista lähtökohdistani riippuvaisempaa kuin muiden tutkimuskysymysten ratkaiseminen. Tarkastelin kysymystä myös tutkimukseni pääongelman, kulttuurin oikeuttamisen valossa. Vuoden 2015 kulttuuripoliittisen mediakeskustelun taustalla vaikuttavat pitkälti ne lähtökohdat, joita luvussa kaksi eri näkökulmista esittelin. Päädyin erittelemään taustaoletuksista ja kamppailuista kaksi päälinjaa, joissa risteävistä intresseistä neuvotellaan ja väitellään. Toisaalla on kamppailu kulttuurin paikasta ja tehtävästä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä sisältää näkemykset ja näkemyserot siitä, mitä kulttuurin pitäisi yhteiskunnalle antaa ja millä tavoin talous linkittyy kulttuuriin. Samassa keskustelussa kulkee toiseen suuntaan kamppailu suomalaisen kulttuuripolitiikan järjestelmästä ja sen tulevaisuudesta. Kiistelystä kohteina ovat esimerkiksi, mistä rahoituksen pitäisi tulla, ketkä sitä ansaitsevat ja minkälainen on näihin vaihtoehtoihin sisältyvä kulttuurikäsitys.

Kamppailu kulttuurin paikasta yhteiskunnassa ulottuu pitkälle historiaan. Kysymys siitä, miten kulttuurin autonomisuus suhteutuu sen mahdolliseen velvoitteeseen olla hyödyksi muille yhteiskunnan sektoreille, ei ratkennut vuonna 2015. Kuten seuraavassa alaluvussa 5.3 tarkemmin esittelen, kulttuuri sitoutuu osaksi muuta yhteiskuntaa moninaisin puhetavoin ja käsittein. Esimerkiksi kulttuurin tuottama hyvinvointi ja sivistys ovat käsitteitä, jotka myös taidekentän sisällä operoivat toimijat mielellään tuovat esiin. Taidekentän ulkopuoliset toimijat tuovat kamppailuun paljon talouteen liittyviä määreitä: työpaikat, ketteryys, tehokkuus, kulttuuripalveluiden tavoittavuusluvut. *Vaikuttavuus* on se mystinen kattokäsite, jota kaikki kamppailun osapuolet tavoittelevat. Autonomisen ja itsenäisen kulttuurin puolikin saa äänensä kuuluviin, kuten alla olevassa esimerkissä 1), joka on näyttelijä-ohjaaja Jussi Lehtosen haastattelusta.

- 1) Tämä juuri pitäisi Lehtosen mielestä muistaa: että **taide on taidetta**, ja sille annetut välinearvot tai tehtävät jotain muuta. (HS 12.10.2015 B)

Toinen aineistossani myllertävä kamppailu koskee suomalaisen kulttuuripolitiikan tulevaisuutta. Kuten teorialuvussa 2.2 avasin, on kotimaan kulttuuripolitiikassa kolme pitkää linjaa, joista viimeisimmän voi ajatella edelleen jatkuvan. Puheet mahdollisen neljännen linjan synnystä eivät kuitenkaan aineistossani käytyjen kamppailuiden perusteella ole täysin utopiaa. Kiinnostavaa on, että lähtökohtaisesti kaikki keskustelun osapuolet myöntävät, että nykyinen järjestelmä on staattinen ja kaipaa muutosta.

- 2) Konsensuksen hakemisen ja työryhmien selän taakse piiloutumisen sijaan nyt tarvittaisiin tahdon lisäksi kykyä tehdä poliittisia päätöksiä pelkäämättä, miten oman puolueen äänestäjät reagoivat. **Kaikki myöntävät**, että rahoitus on **jäykkä ja epäoikeudenmukainen**. (Taku-lehti 4/2015)

3) ”On totta, että kulttuuripolitiikkaa on leimannut viime vuosina **visiottomuus**. Kovin suuria **muutoksia** ei ole tehty, ja se on varmasti liittynyt **pelkoon kohdata** kulttuurikentän **intressiristiriidat**.” (HS 8.10.2015)

Taku-lehden esimerkki 2) ja esimerkin 3) ministeri Grahn-Laasosen sitaatti tiivistävät kamppailun kipukohdat. Näitä ovat esimerkiksi rahoituksen epäoikeudenmukaisuus ja kulttuuripolitiikan visiottomuus, joka liittyy intressiristiriitoihin. Kulttuuripolitiikka on nimensä mukaisesti politiikan sektori, ja siksi muospaine kohdistuu erityisesti vallanpitäjiin ja heidän toimiinsa. Samaan aikaan harva kamppailun osapuoli on valmis muutoksiin. Tässä kamppailu kulttuuripolitiikan järjestelmästä kietoutuu aiemmin esittelemääni kamppailuun kulttuurin paikasta yhteiskunnassa. Rahoitusinstrumentit vaikuttavat siihen, minkälaiseksi kulttuurin paikka ympäröivässä maailmassa muodostuu ja minkälaisia vaikutuksia siltä odotetaan. On syytä pohtia, minkälaisiksi muodostuvat itse kulttuuripolitiikan sisällöt, jos rahoitus on veturi, joka johtaa kulttuuripolitiikan uudistusta. Tässä aineistoni taustakamppailut nivoutuvat luvussa 2.1 esittelemiini suomalaisen politiikan kamppailuihin. Mutta kuten Cuporen Pasi Saukkonen sanoo, ”Todellisia säästöjä tuottava taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuusjärjestelmän hallittu uudistaminen vaatisi tahtoa, voimaa ja aikaa, eikä niitä taida olla” (HS 27.5.2015). Palaan taustaoletusten ja -kamppailuiden analysointiin vielä johtopäätösluvussa kuusi.

5.3 Oikeutuksen diskurssit

Analyysiprosessin tuloksena päädyin nimeämään aineistostani neljä erilaista oikeutuksen diskurssia. ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus” on nykyasetelmia puolustava diskurssi, joka käyttää oikeutuksen keinoista erityisesti hypoteettisen tulevaisuuden strategiaa. ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” on kulttuuriin ja suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvien pyrkimysten diskurssi, joka käyttää oikeutuksen keinoista erityisesti arvoihin ja moraalisiin perusteluihin vetoamista. ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi” on talouden kieleen pohjaava diskurssi, jossa oikeutuksen strategioista korostuvat rationaalisuus ja auktorisointi. ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” on nimensä mukaisesti muutosta ajava, kyseenalaistavan sävyinen diskurssi, joka käyttää oikeuttamiseen varsinkin hypoteettisen tulevaisuuden strategiaa.

Kaikki nimeämäni neljä diskurssia ovat selvärajaisten blokkien sijaan joustavia kielellisiä rakennelmia. Aineistossani erilaiset puhutavat saattoivat vuorotella saman tekstin sisällä, eikä kaikkien oikeutuspyrkimysten tulkitseminen ollut täysin yksiselitteistä. Vaara, Tienari ja Laurila (2007, 814) määrittelevät, että spesifit oikeutuksen strategiat voivat kasvaa vakiintuneiksi osiksi diskursseja. Tällaista kaavaa toteutin myös löytämiäni diskurssien nimeämisessä, jota

johtivat diskurssin eri tasojen piirteet, merkitykset ja pyrkimykset. Kaikkia nimeämiäni diskursseja yhdistää niiden sisältämien havaintojen monitasoisuus: osa puhetavoista näkyy jo aineiston eksplisiittisellä tasolla esimerkiksi toistuvina käsitteinä (”hyvinvointi”, ”niukkuus”, ”työllisyys”), mutta puhetavoilla on myös implisiittinen taso, jota pyrin tulkitsemaan ja perusteamaan seuraavissa alaluvuissa.

Tulosten varmistamiseksi laskin kaikkien diskurssien esiintymisen yhtä tekstiä (esimerkiksi uutinen, kolumni, artikkeli tai tiedote) kohden. Yhdessä tekstissä saattoi esiintyä useita eri diskursseja, mikä on hyvä ottaa huomioon taulukkoa tarkastellessa. Taulukon 1 ylärivillä ovat aineistostani nousseet neljä oikeutuksen diskurssia, ja taulukon vasemmalla sivulla ovat julkaisualustat. Suluissa olevat numerot ovat tekstimateriaalin määriä kyseisessä lähteessä. Taulukon viimeisellä rivillä ovat diskurssien yhteenlasketut ilmenemiskerrat.

	Kuihtuvan laatu- taiteen tulevai- suus	Osallistuva, hy- vinvoiva ja si- vistynyt Suomi	Työllistävä ja tehokas Kiky- Suomi	Ketterän muu- toksen väistä- mättömyys
Helsingin Sa- nomat (38)	19	26	24	11
Taide- ja Taku- lehdet (7)	5	3	3	3
OKM (9)	-	4	8	-
Yht. 54	24	33	35	14

Taulukko 1

Kuten taulukosta voi huomata, esiintyivät kaikki diskurssit voimakkaimmin suurimmassa aineistoryhmässäni, *Helsingin Sanomissa*. Useimmiten teksteissä esiintyivät ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi”- ja ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi” -diskurssit. Taidealan lehdissä esiintymät olivat pienempiä, mutta odotettua monipuolisempia. Molemmat Suomi-diskurssit esiintyivät myös näissä teksteissä, mikä korostaa kyseisten puhetapojen hallitsevuutta koko aineistossani. Kiinnostavaa on, että myös ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” -diskurssi esiintyi näissä teksteissä. Voi todeta, että kentän toimijat tunnistavat kulttuuripolitiikan rakenteiden jämähtäneisyyden, vaikka he pyrkivät samaan aikaan myös vastustamaan muutosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet olivat aineistoni ainoa tekstiryhmä, jossa ei esiintynyt kaikkia nimeämiäni diskursseja. Merkillepantavaa on, että puuttumaan jäi-

vät nimenomaan muutoksen puolesta tai vastaan argumentoivat puhetavat. Sen sijaan laajat, Suomea koskevat puhetavat esiintyivät useissa teksteissä. Hallitsevan roolin otti odotetusti Kiky-Suomi -diskurssi.

Diskurssien esiintymistä täytyy suhteuttaa myös käytettyihin julkaisualustoihin. Valtakunnallisena päivälehtenä *Helsingin Sanomia* ohjaavat uutisjournalismille tyypillinen pyrkimys käsitellä asioita erilaisista tai vastakkaisista näkökulmista. *Helsingin Sanomien* aineistoteksteissä äänen saivat kulttuuria kiihkeästi puolustavat toimijat ja leikkauksia tai järjestelmän muutosta edustavat tahot. Siten myös kaikki neljä oikeutuksen diskurssia ilmenivät useissa eri teksteissä, ajoittain myös saman jutun sisällä. *Taku-* ja *Taide*-lehdet edustavat lähtökohtaisesti kamppailun yhtä puolta, taidekentän toimijoita. *Taide*-lehden aineistossa tämä asetelma oli hieman korostuneempi kuin ammattilehti *Takussa*. Ammattilehden luonteestaan huolimatta *Takun* numeroihin sisältyi paljon perinteistä uutista muistuttavia artikkeleita, joissa tuotiin esille muitakin kuin taidekenttää siilimäisesti puolustavia näkökulmia. Muutoksen tarve ja rakenteiden jäähäntäisyys tunnustettiin ja tunnustettiin, mutta ongelmana pidettiin politiikkoja ja heidän toimiaan. Voi siis todeta, että varsinkin *Taku*-lehden diskursiivisia sisältöjä ohjasivat osaltaan sen julkaisualustaan liittyvät ominaisuudet ja perinteisesti riippumattomaan lehdistöön liitetyt juttutyypit.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet sen sijaan olivat aineistossani mediakentän ulkopuolisia, täysin subjektiivisia julkaisuja. Tässä tapauksessa myös julkaisualustan vaikutus näkyi siinä, minkälaisia oikeutuksen diskursseja tiedotteissa oli. Ministeriön tiedottamista ohjaavat ministeriön poliittiset pyrkimykset ja toimet, joista myös käytetyt näkökulmat ja puhetavat tulevat. Mahdollisesti tämän takia tiedotteissa korostuivat laajat Suomi-diskurssit, ja kulttuuripolitiikan rakenteita ja muutoksen tarvetta kommentoivat kaksi muuta diskurssia jäivät huomiotta. Ministeriön edustaja otti kuitenkin muutoksen tarpeeseen kantaa juttutyypiltään uutisiksi tai haastatteluiksi luokiteltavissa teksteissä sekä *Helsingin Sanomissa* että *Taku*-lehdessä. Esittelemäni neljä oikeutuksen diskurssia on nimetty niiden diskursiivisen ja kielellisen sisällön perusteella. Olen nimennyt jokaiselle diskurssille Reyesin (2011) ja van Leeuwenin (2007) oikeutuksen diskursiivisten strategioiden pohjalta omat oikeutuksen keinonsa, jotka olen tiivistänyt alla olevaan taulukkoon 2. Ylärivillä ovat oikeutuksen strategiat, ja vasemmalla sivulla nimeämäni diskurssit. Avaan näitä yhteyksiä tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

	Hypoteettinen tulevaisuus	Moraaliset perustelut/altruismi	Rationaalisuus/auktorisointi	Tunteet (erit. pelko)
Kuihtuvan laatu- taiteen tulevai- suus	x			x
Osallistuva, hy- vinvoiva ja sivilis- tynyt Suomi		x		
Työllistävä ja tehokas Kiky- Suomi			x	
Ketterän muu- toksen väistä- mättömyys	x		x	

Taulukko 2

Seuraavaksi esittelen esimerkkien avulla nimeämäni diskurssit, ja palaan niiden keskinäisiin suhteisiin johtopäätösluvussa kuusi.

5.3.1 Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus

Ensimmäisen aineistostani tunnistamani diskurssin olen nimennyt ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuudeksi”. Tämä oli alusta saakka erottunut puhetapa, joka toistui monissa aineistoni osissa. Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus käyttää oikeutuksen strategianaan Reyesin (2011) nimeämää hypoteettisen tulevaisuuden oikeutuksen keinoa ja yhdistää mukaan tunteisiin vetoamista. Diskurssi luo tietynlaista kauhujen täyteistä ja negatiivista kuvaa suomalaisen kulttuurikentän tulevaisuudesta ja pyrkii siten oikeuttamaan omaa kantaansa, jonka mukaan kulttuurin rahoitus tulisi säilyttää ennallaan. Tätä taktiikkaa ja puhetapaa käyttivät aineistossani erityisesti siilipuolustajiksi nimeämäni taideinstituutioiden ja etujärjestöjen edustajat, joilla voi tulkita olevan eniten menetettävää kaikenlaisissa rakenteen muutoksissa ja siten suurin tarve säilyttää järjestelmä ennallaan tai jopa parantaa sen nykytilaa. Hypoteettisen tulevaisuuden oikeutuksen keino on läsnä myös joissakin muissa nimeämissäni diskursseissa, mutta tässä puhettavassa ominaispiirteenä on negatiivinen sanasto: pelko ja huoli toistuvat kaikissa

yhteyksissä, joissa puhutaan mahdollisista kulttuuriin kohdistuvista leikkauksista. Tässä kohdin on painotettava, että tällaisia sanallisia valintoja eivät tee vain artikkelien haastateltavat eli kulttuurikentän edustajat sitaateissaan, vaan myös lopullista kirjoitus- ja editointivaltaa käyttävät toimittajat.

- 1) Se, että kulttuurin määrärahojen **leikkauksia** ei mainita ohjelmassa nimeltä, **ei tarkoita** sitä, **ettei** niitä voisi olla tulossa. (HS 30.5.2015)
- 2) Kirjailija Kari Hotakaisen tuorein teos Luonnon laki (2013) on tänään **pelottavan** ajankohtainen, kun Juha Sipilän johtama ässäkolmikko kertoo kansakunnalle, mistä se tulee tulevina vuosina **säästämään**. (HS 27.5.2015 A)
- 3) ”Irvokasta” – kulttuuriväki **pelkää** valtiovarainministeriön **leikkaus**ehdotuksia. (Otsikko, HS 14.9.2015)

Kuten tekstiesimerkeistä 1), 2) ja 3) voi havaita, tekevät toimittajat kirjoittaessaan tietynlaisia valintoja, joissa leikkauksia pidetään todennäköisenä skenaariona ja ne yhdistetään pelon kokemiseen. Sanaston rinnalla kauhujen skenaariot todentuvat myös lausekokonaisuuksissa, joissa keskitytään esimerkiksi listaamaan negatiivisia seurauksia, jotka lähes väistämättä kohtaavat yhteiskuntaa leikkausten myötä.

- 4) Tutkijoiden, taidelaitosten johtajien ja muiden vaikuttajien vastausten perusteella rajut leikkaukset **ajaisivat** taiteilijat kortistoon, **pakottaisivat** taidelaitokset aiempaa riskittömämpään ohjelmistoon, **lamauttaisivat** paikallista elinkeinoelämää ja **nitistäisivät** nuorisotyötä. ---- Kulttuurinkuluttajat eli kansalaiset taas **havaitisivat leikkurin iskun** lyhentyneinä aukioloaikoina, vähempinä näytöksinä ja yksipuolisempaa tarjontana. (HS 27.5.2015 A)
- 5) **Leikkaukset osunevat** määräaikaisiin työntekijöihin. Näyttelyitä uusitaan **vähemmän** ja pidetään **vähemmän** auki. **Lippuhinnat nousevat**, kun museoiden pitää lisätä omia tuloja. (HS 30.9.2015 A)
- 6) Taiteilijoiden **työttömyys lisääntyy**, yhteiskunnallinen keskustelu ja into **tyrehtyvät**. Todennäköisesti myös **mielenterveysongelmat** lisääntyvät. (HS 27.5.2015 B)

Kuten tekstiesimerkeistä 4), 5) ja 6) käy ilmi, uutisten konditionaalimuotoiset tulevaisuuden ennusteet ovat osa hypoteettisen tulevaisuuden oikeutusstrategiaa. Sanavalinnat ovat jo itsessään negatiivisesti värittyneitä: pakottaa, lamauttaa, nitistää, leikkurin isku, väheneminen. Jos diskurssi asetetaan Reyesin (2011) esittelemään hypoteettisen tulevaisuuden aikajanaan, kiihtuvan laatutaiteen tulevaisuus käyttää asetelmaa, jossa nykyhetki on päätöksenteon hetki. Mi-

käli asiat eivät mene kuten oikeuttajat ehdottavat, on luvassa kurjuutta. Huomionarvoista suhteessa Reyesin kaavioon on, että tässä tapauksessa puhujat eivät vaadi muutosta, vaan pyrkivät pääosin säilyttämään tilanteen ennallaan. Kyseessä on muutoksen vastustaminen, sillä kaikille aineistoni kulttuuripoliittiseen keskusteluun osallistuville toimijoille näyttää olevan selvää, että jonkinlainen muutos on tulossa. Se todennäköisimmin heikentää niitä kulttuurikentän tahoja, joilla on tähän mennessä ollut kiinteän rahoituksen tuoma suhteellisen varma toimintatilanne.

- 7) ”Pistetään museo nyt kiinni ja avataan myöhemmin uudelleen. Hävitetään historia ja aletaan taas hoitaa sitä, kun tulee paremmat ajat. Ei se vaan toimi niin. **Väliaikaiset säästöt aiheuttavat museoalalle pysyvät ongelmat**”, Kimmo Levä sanoo. (HS 23.9.2015)
- 8) **Vanhuus ei ole syy lopettaa** jotakin. Vanhuuttaan kuolevat vain ihmiset, eläimet ja kasvit. Muut täytyy erikseen päätöksellä tappaa. Nyt meidän **on kai pakko kovasti tappaa**. (Taide-lehti 1/2016)
- 9) On liian helppo tarttua ajatukseen, että muutos vie aina automaattisesti parempaan. Se on mahdollista, mutta ilman vaihtoehtojen arvioimista **muutokseen ei pidä vain dynaamisuuden vuoksi lähteä**. (HS 2.10.2015)
- 10) ”Koko kulttuurialan on nyt oltava valppaana, **ettei tämä ihan villiksi länneksi muutu**.” (HS 4.6.2015 A)

Yllä olevissa tekstiesimerkeissä 7), 9) ja 10) haastatellut taidealan ammattilaiset kuvaavat, miten muutokset iskisivät taidekenttään, tai nimenomaisesti siihen taiteen kenttään, jota he edustavat. Esimerkin 8) kärjistetty kannanotto taas edustaa kielellisiltä oikeutuksen keinoiltaan enemmän narratiivista vakuuttamista, mutta viesti on sama: pitkään pystyssä olleita instituutioita ei tulisi sulkea tai lopettaa. Lakonisen toteamuksen ”Nyt meidän on kai pakko kovasti tappaa” voi tulkita viittaavaan usein välttämättömiksi kehystettyihin leikkauspuheisiin. Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus -diskurssi asettuu kaikkinsa varsin selkeästi kulttuuria ja sen olemassaoloa puolustavaan positioon. Diskurssin taustalla on perinteinen ajatus (korkea)kulttuurin autonomiasta ja pyrkimyksestä taidepiirien arvostamaan, laadukkaaseen sisältöön, vaikka oikeutuksen keinot korostavat kulttuurin välinearvoa yhteiskunnan eri toiminoille.

5.3.2 Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi

Toisen aineistostani tunnistamani diskurssin olen nimennyt ”Osallistuvaksi, hyvinvoivaksi ja sivistyneeksi Suomeksi”. Tämän diskurssin kohdalla jouduin pohtimaan rajaamisen ja osion jakamisen mahdollisuuksia, sillä diskurssin alle ja sen käyttämiin oikeutuksen keinoihin sisältyi hieman toisistaan eroavia käsitteitä. Kaikki esittelemäni käsitteet nojaavat pääosin kahteen samanhenkiseen oikeutuksen strategiaan: altruismiin (Reyes 2011) ja moraalisiin perusteluihin (van Leeuwen 2000). Käytännössä altruismin strategia tulee näkyväksi, kun puhujat tuovat toistuvasti esiin huolen muista ihmisistä. Huolena voi olla esimerkiksi syrjäkyläiden kulttuuripalveluiden säilyminen. Moraaliset eli arvoperustelut eivät ole selkeän eksplisiittisiä oikeutuksen keinoja, vaan kyseessä on tulkintaa vaativa strategia, joka nojaa vallitsevassa kontekstissa jaettuihin arvoihin ja moraaliin. Suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuuripolitiikan kontekstissa tällainen pyrkimys on huolehtia hyvinvoinnista ja osallistumisen mahdollisuudesta. Myös sivistystä koskeva puhetapa kytkeytyy hyvinvointivaltion kansalliseen kertomukseen. Kuka haluaisi sanoa vastustavansa niin kaunista asiaa kuin hyvinvointi, tai kuka toivoisi, ettei Suomi olisi länsimainen sivistysvaltio?

On tärkeää huomata, ketkä nimeämäni diskurssia käyttävät ja millä tavoin. Lähes kaikki toimijat käyttävät ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistys Suomi” -diskurssia. Taidealaa edustavat siilipuolustajat ja instituutioiden kaunopuheiset edustajat tuovat mielellään julki kulttuurin tuottamia ihanteita ja hyötyjä. Aineistossani ”kasvottoman leikkurin” äänellä puhuvat toimijat, kuten ministeriön edustajat ja ministeri Grahn-Laasonen, muistavat hekin korostaa esimerkiksi hyvinvoinnin tärkeyttä. Osallistumisen ja saatavuuden tulkitsin viittaavan tässä diskurssissa laajemmin sosiaalisen tasa-arvon ihanteeseen, jossa ollaan huolissaan esimerkiksi syrjäisten kylien kirjastopalveluista.

- 1) Jos joidenkin kuntien asukkaat **jäisivät vaille kirjastoa**, se voisi olla **ristiriidassa perustuslain** hengen kanssa. (HS 4.6.2015 B)

Kuten kulttuuriasianeuvos Hannu Sulin kertoo esimerkissä 1), voisi kulttuuripalveluiden saatavuuden heikentäminen olla peräti perustuslain vastaista. Tässä tapauksessa perustuslain mainitsemisen voi tulkita olevan myös autoritäärinen oikeutuksen tapa, sillä lain voimaa voi yleisesti pitää yhteiskuntaa ja sen toimijoita ohjaavana auktoriteettina. Toisaalta lauseen kokonaisuudesta voi tulkita hyvinvointivaltiolle tyypillistä moraalista periaatteellisuutta, jonka mukaan kirjaston tulisi olla kaikkien saatavilla. Hyvinvoinnin käsitteen tulkitsin viittaavan tässä kontekstissa sekä sosiaali- ja terveysalaan liittyvään fyysis-psykykkiseen hyvinvointiin että hyvinvointiin abstraktimpana hyvinvointivaltiollisena ihannekäsitteenä.

- 2) ”Erilaiset taidelähtöiset **toimintamuodot sosiaali- ja terveydenhuollossa** ovat osoittaneet **vaikuttavuutensa**. Taidetoiminta voi olla yksi tapa **vähentää** esimerkiksi vanhusten **yksinäisyyttä** ja parantaa elämänlaatua. Kyse on myös oikeudesta ja mahdollisuudesta **nauttia taiteesta** tai tehdä taidetta, **vaikka toimintakyky** olisikin **rajoittunut**. Kyse ei ole uudesta ja kustannuksia vaativasta toiminnasta, vaan siitä, että asioita tehdään toisin”, sanoi ministeri Huovinen. (OKM 16.4.2015)

Esimerkin 2) tiedotteessa peruspalveluministeri Susanna Huovisen sitaatti avaa monisanaisesti niitä vaatimuksia ja merkityksiä, joita diskurssin hyvinvointi-käsitteen käyttöön liittyy. Taiteeseen lähtökohtaisesti välinearvona suhtautuva puheenvuoro perustuu ajatukseen, että taide on kyennyt osoittamaan vaikuttavuutensa sosiaali- ja terveystalalla. Taiteella on yhteiskunnan kannalta hyödyllisiä tehtäviä, kuten mahdollisuus vähentää vanhusten yksinäisyyttä. Maininta oikeudesta nauttia taiteesta myös silloin, kun toimintakyky on rajoittunut, viittaa jälleen hyvinvointiyhteiskunnan moraalisiin perusteisiin. Kiinnostava on myös sitaatin viimeinen lause, jossa altruistinen hyvinvoinnin teema linkittyy valtiontalouteen: taidetoiminta ei tuottaisi yhteiskunnalle uusia menoeriä. ”Asioiden toisin tekemisen” voi tulkita tarkoittavan, että valtiolta määrittelee taiteen tehtävän uudelleen.

- 3) ”Hyvinvointiyhteiskuntaan **kuuluvat** kirjastot.” (HS 3.6.2015 A)

Esimerkki 3) avaa diskurssissa käytettyä toista hyvinvoinnin määrittelytapaa, hyvinvointia osana hyvinvointivaltiota. Esimerkin sitaatin lausuu *Helsingin Sanomissa* Sanni Grahn-Laasonen, ja jo lauseen verbimuodosta voi aistia hyvinvointivaltion määrittelyyn liittyvän ehdottomuuden: kirjastot nyt vain kuuluvat osaksi tätä valtiorakennelmaa. Määrittelystä voi tulkita useita taustaoletuksia, jotka kytkeytyvät jonkinlaiseen kansallisesti jaettuun ajatukseen hyvinvointivaltion olemuksesta. Moraaliseen perusteluun vetoamalla Grahn-Laasonen pyrkii oikeuttamaan kirjastojen säilymistä. Kolmas diskurssiin sisällyttämäni käsite on sivistys. Sen tulkitsin viittaavan tässä yhteydessä kulttuurin välinearvoisesti tuottamaan kansan sivistykseen ja laajasti demokraattisen sivistysvaltioon.

- 4) ”Kulttuuri on **sivistyksen** ja toimivan **yhteiskunnan mittari**.” (HS 27.5.2015 A)

5) Tarkkanäköisimmin todellisuutta hahmottaneet, sitä kautta uutta hyvää parhaiten luoneet ja sitä kautta myös **menestyneimmät ja demokraattisimmat yhteiskunnat** ovat olleet niitä, joissa **sivistyneisyys**, siis tieteen ja **taiteen** tuntemus on ollut uskonnollista päällystystä **laajemmin jakautunutta**; alkaen klassisesta Kreikasta. (Taide-lehti 2/2015)

Sekä esimerkit 4) että 5) pyrkivät oikeuttamaan kulttuurin olemassaoloa sen tuottamalla sivistyksellä. Esimerkin 4) puhuja, Ateneumin museojohtaja Susanna Pettersson kietoo kulttuurin osaksi toimivaa ihanneyhteiskuntaa puhumalla samassa lauseessa kulttuurista, sivistyksestä ja

yhteiskunnasta. Samaten *Taide*-lehden pääkirjoitus nitoo sivistyksen, taiteen ja menestyneen demokraattisen yhteiskunnan kiinni toisiinsa. Molemmat puheenvuorot perustavat oikeutuspyrkimyksensä siihen kansallisesti hyväksyttyyn periaatteeseen, että Suomi on sivistynyt länsimainen valtio ja demokraattinen yhteiskunta. Jos taide ja kulttuuri vahvistavat tätä pyrkimystä, miksi niistä olisi syytä luopua? Kielelliseltä olemukseltaan tämä diskurssi on jopa melko eksplisiittinen. Edellä esiteltyt käsitteet toistuivat aineistoni eri osissa, ja varsinaisen merkityksensä ne saivat käsitteen ympärille rakennetusta lauseesta tai lausekokonaisuudesta.

6) ”Taide voi tuottaa pitkällä aikavälillä **henkistä hyvinvointia**, mutta lyhyellä aikavälillä myös ahdistusta, **suoranaista pahoinvointia**”, Lehtonen muistuttaa. --- Taide olisikin syytä nähdä luonnollisena ja olennaisena osana kaikkien ihmisten **hyvinvointia, ilman erityisiä nimilappuja**. (HS 12.10.2015 B)

Esimerkki 6) on näyttelijä-ohjaaja Jussi Lehtosen haastattelusta, joka käsittelee hyvinvoinnin ja taiteen käsitteitä nimenomaan sosiaali- ja terveysalan yhteistyön kannalta. Käsite hyvinvointi ilmenee esimerkissä suoraan, mutta se saa hyvin erilaisia määrittelyitä ja puhetapoja kuin aiemmissa esimerkeissä. Teksti suhtautuu kriittisesti siihen tapaan, jolla kulttuurin tuottama hyvinvointi on valjastettu jonkinlaiseksi kansanterveyttä parantavaksi voimavaraksi. Kiinnostavaa on, että esimerkin viimeinen lause kuitenkin nojaa diskurssin mukaisesti siihen ajatukseen, että hyvinvointi ja kulttuuri kuuluvat yhteen. Oleellinen osa diskurssia on tapa, jolla ”Osallistuvassa, hyvinvoivassa ja sivistyneessä Suomessa” oikeutetaan kulttuuria. Kaikki edellä kuvailemani yhteiskunnalliset hyödyt ja arvot, kuten osallistuminen, hyvinvointi ja sivistys, esiintyvät aineistossani ihanteina, joita kulttuuri välinearvoisesti tuottaa. Sivistystä ja kulttuuria voi pitää käsi kädessä kulkevinä elementteinä, jotka tukevat ajatusta itseisarvoisesta, autonomisesta kulttuurikentästä. Aktiiviset kulttuurin puolustajat tuovat kuitenkin esiin myös sen, että sivistys hyödyttää yhteiskuntaa.

7) Talkoot ovat niin tehokkaat, että yhtäkään kiveä ei jää kääntämättä säästöjen takia. Harmi vain, että jos suhteettoman suuri osa näistä kääntökohteista tuntuu löytyvän sivistyksen puolelta. --- Mutta jos tässä **kilpailukyyn perään huudeltaisiin**, niin kai juuri tieteen ja **taiteen monimutkaisista yhteyksistä** sitä **saataisiin rakennettua** tässä maailmassa, missä pärjätäkseen pitää laaja-alaista ja nähdä uusia yhteyksiä asioiden välillä. (Taide-lehti 1/2016)

Oheisessa esimerkissä 7) *Taide*-lehden pääkirjoitus ruotii yhteiskunnan kaikille osa-alueille, myös sivistykseen, levittäytyviä säästötalkoita selkeän kriittiseen sävyyn. Tekstistä nousee esiin seuraavassa diskurssissa tarkemmin käsittelemäni kilpailukyyn käsite, joka yhdistyy taiteen (ja tieteen) mahdollisuuksiin. Voi tulkita, että pääkirjoitus perustelee taiteen olemassaoloa ja säilymistä sen mahdollisuuksilla tuottaa kilpailukykyä. Lähes lakonisen sävyn, ”kai

sitä saataisiin”, voi tulkita ilmentävän jollakin tapaa sitä kyllästyneisyyttä, jota jatkuva taiteen ja leikkausten teema toimituksessa herättää.

8) Myös Grahn-Laasosen mukaan uudistuksessa on tärkeää varmistaa, että myös tehtävän työn vaikuttavuudella ja tuloksilla on merkitystä. Hän pitää tärkeinä kriteereinä muun muassa **lasten ja nuorten saavuttamista** sekä kansainvälisyyttä. ”**Kulttuuri ei voi** jatkossakaan **olla vain pienen ryhmän etuoikeus**”, hän perustelee. --- ”Kokonaisuudistus **tietysti tarkoittaisi**, että joku saisi lisää ja toiselta **rahoitus vähenisi**”, Grahn-Laasonen lisää. (HS 8.10.2015)

Esimerkki 8) antaa mielenkiintoista analysoitavaa ministeri Grahn-Laasosen näkemyksistä. Esimerkin alkuosassa korostuvat ”vaikuttavuus” ja ”tulokset” eli kulttuurin tuottama välinearvo. Toisaalta hän diskurssiin sopien nimeää tällaiseksi vaikutukseksi lasten ja nuorten saavuttamisen. Lausuma kulttuurista jonain muuna kuin ”pienen ryhmän etuoikeutena” tuo jälleen ilmi hyvinvointivaltion tasapuolisuuspyrkimyksen. Samalla lausuma käyttää altruistista oikeutuksen strategiaa. Hieman myöhemmin Grahn-Laasonen kuitenkin lisää, että uudistukset ”tietysti tarkoittaisivat” rahoituksen leikkaamista joltakin taholta. Näin yhdessä kappaleessa ministeri onnistuu kietomaan yhteen hienot yhteiskunnalliset vaikutukset ja leikkausten välttämättömyyden. Tässä voi tulkita kaksi oikeutuksen keinoa edellytysuhteessa toisiinsa: altruistiset ja moraaliset pyrkimykset lasten ja nuorten hyväksi, ja toisaalta rahoituksen supistamisen rationaalisenä ”the only way” -perusteluna.

Tässä kulttuuriin myönteisesti suhtautuvassa ja sitä puolustavassa diskurssissa tiivistyy sellaisia käsitteitä ja moraalisia perusteita, joille suurin osa keskusteluun osallistujista haluaa antaa tukensa. Jos kulttuurista on aineistossa käydyn debatin ja ajanjakson aikana kuitenkin tarkoitus leikata, miksi valtiiovallan edustajat haluavat tuoda esiin yleviä hyvinvointivaikutuksia? Tätä havaintoa tulee peilata luvussa 2.1.2 käsittelemääni suomalaisen yhteiskunnan muutoskehitykseen ja siihen sisältyneisiin ristiriitoihin. Hyvinvointivaltiollisiin ihanteisiin kuuluu esimerkiksi altruistinen huolehtiminen sosiaalisesta tasa-arvosta. Nämä ihanteet eivät ole kadonneet 2010-luvun Suomesta, eikä niiden ”unohtaminen” opetus- ja kulttuuriministeriön puhetavoista vaikuttaisi ministeriön pohjimmaisen funktion huomioiden erityisen uskottavalta. Samalla on syytä muistaa vuoden 2015 kulttuuripoliittisten toimenpiteiden toinen puoli, hallituksen kärkihankkeet. Tutkimukseni otanta-ajalla linjaukset kulttuurin kärkihankkeista liikkuvat vielä melko yleisellä tasolla. Tiedotteissa kuitenkin oli tähän diskurssiin kuuluvia käsitteitä ja muotoiluja.

- 9) Prosenttitaiteen periaatetta laajennetaan muille kuin visuaalisille taiteenaloille ja laajemmin kulttuuriin. **Tavoitteena** on parantaa taiteen ja kulttuurin **saavutettavuutta** erityisesti **lapsille ja nuorille** ja myös koko **väestölle**. (OKM 4.9.2015)

Esimerkki 9) on lainaus OKM:n kärkihankkeita esittelevästä tiedotteesta. Prosenttitaiteen periaatteen laajentamista perustellaan toisessa lauseessa itse tavoitteella, kulttuurin saavutettavuudella. Tähän lisätään tarkennuksena, että tavoite koskee erityisesti lapsia ja nuoria, mutta toisaalta koko väestöä. Kun jättää viimeisen ristiriitaisuuden vähemmälle huomiolle, voi tästä hallituksen ääneen lausutusta tavoitteesta erotella diskurssiin tiiviisti istuvan oikeutuksen pyrkimyksen. Tiedote perustelee prosenttitaiteen laajentamista altruistisella ja moraaliin vetoavalla tavalla, mainitsemalla lasten ja nuorten mahdollisuudet kulttuuriin. Hyvinvointivaltion ajattelumallissa lapsilla ja nuorilla tulee (aivan erityisesti) olla tasapuolinen mahdollisuus esimerkiksi harrastaa ja nähdä taidetta. Jälleen kerran voi kysyä, kuka tällaista pyrkimystä haluaisi vastustaa?

5.3.3 Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi

Kolmannen diskurssin olen nimennyt ”Työllistäväksi ja tehokkaaksi Kiky-Suomeksi”. Kiky tarkoittaa tässä yhteydessä puhekielessä vakiintunutta kilpailukyvyn lyhennettä. Nimestään huolimatta kyseessä ei ole yksiselitteinen puhetapa, vaan erilaisista kielellisistä elementeistä koostuva kokonaisuus, jota aineistoni toimijat käyttävät sekä kulttuurin puolustamiseen että leikkausten oikeuttamiseen. Diskurssi pohjaa niin sanottuun ”talouden kieleen”, eli faktoihin ja lukuihin sekä tiettyihin yhteiskunnassa merkityksellistettyihin käsitteisiin, kuten työllisyyteen. Diskurssiin sisältyvät eksplisiittisesti esimerkiksi sanat niukkuus, tehokkuus, tulokset ja leikkaus. Oikeutuksen strategioista tämä puhetapa käyttää voimakkaimmin auktorisointia ja rationaalisuutta (Reyes 2011, van Leeuwen 2007), joiden yksi keskeinen keino on luonnollistaminen. Kuten luvussa 3.1.4 määrittelin Heikkisen (1999, 92–93) mukaan, luonnollistaminen on tiettyjen ilmausten vakiinnuttamisyrittämiä, joissa ilmaukset pyritään liittämään merkityksiin ja nämä merkitykset tekemään ongelmattomiksi. Tällaista strategiaa voi tunnistaa ehdottomuutta kuvaavissa sanavalinnoissa, joita erityisesti OKM:n tiedotemateriaalissa on. Käytännössä kaikki keskustelusta erottelemani toimijat (ks. luku 5.1) käyttivät jollakin tapaa työllistävän ja tehokkaan kiky-Suomen diskurssia ja siihen sisältyviä oikeutuksen strategioita. Tämä kertoo diskurssin merkityksestä kulttuuripoliittisessa keskustelussa.

- 1) ”**Tarvitsemme kasvua** ja työllisyyttä. Siksi kannustinjärjestelmää koskeva ehdotus on viimeistään nyt otettava vakavasti.” (OKM 23.1.2015)

- 2) **Valtio rahoittaa** tapahtumia, ja niiltä **odotetaan** monen tyyppisiä **hyötyjä** kansalaisten hyvinvoinnista aluetalouden vilkastumiseen. (OKM 22.4.2015)

Esimerkki 1) esittelee varsin selkeästi tiettyjen ilmausten luonnollistamista. Ministeri Pia Vii-tasen sitaatissa kasvulle on annettu ongelmaton merkitys ”tarvitsemme kasvua”. Tämä ”to-tuus” toimii suoraan perusteluna esimerkin toisessa lauseessa esitellylle ehdotukselle. Esi-merkki 2) luo ongelmattomaksi pyrkivän kausaalisuhteen. Koska valtio rahoittaa tapahtumia, kohteiden odotetaan tuottavan hyötyjä, ja nimenomaan ”monen tyyppisiä hyötyjä”. Tästä esi-merkkinä ovat hyvinvointi ja alueellinen talous. Rationaalinen, talouden käsitteisiin pohjautu-va puhetapa on joidenkin diskurssintutkijoiden, kuten Norman Faircloughin, mukaan jo va-kiinnuttanut asemansa uusliberaalina, hegemonisena diskurssina. Varsin ilmiselvä tulkinta nimeämästäni Kiky-Suomen diskurssista liittyy kulttuurisektoriin kohdistuvien leikkausten oikeuttamiseen. Tässä käyttötarkoituksessa korostui erityisesti ilmaisu ”niukkuuden jakami-nen”.

- 3) ”Nyt **kun niukkuutta jaetaan**, niin **ei voi** katteettomasti **luvata mitään**. Toivon, että ihmiset taidetta os-tamalla tukisivat taiteilijoita.” (HS 3.6.2015 A)

Esimerkissä 3) ministeri Grahn-Laasonen käyttää ”niukkuuden jakamista” vallitsevana asian-tilana, jolle ei oikeastaan voi mitään. Koska tämä on vallitseva asiantila, ei hän voi luvata mi-tään. Kiinnostavaa on myös esimerkin toisessa lauseessa esitetty lisäys, jossa Grahn-Laasonen toivoo ihmisten ostavan enemmän taidetta ja siten antavan tukensa taiteelle. Tämän voi tulkita jonkinlaiseksi vaihtoehtoiseksi ratkaisuehdotukseksi ”vallitsevaan tilanteeseen” eli valtion rahallisen tuen niukkuuteen. Toinen aineistosta nouseva esimerkki talouspuheen mahdollises-ta hegemonisuudesta on se, kuinka numerot, määreet ja esimerkiksi hinnoista puhuminen ovat soluttautuneet kulttuuriaiheisiin.

- 4) ”Rahoitus **määräytyy** kullekin laitokselle vahvistettujen toiminnan laajuutta kuvaavien **laskennallis-ten** henkilötyövuosien **määrän** ja henkilötyövuotta kohden määrättyjen **yksikköhintojen** perusteella.
--- Henkilötyövuoden **arvolisäveroton yksikköhinta** on 52 771 euroa. (OKM 3.11.2015)

Esimerkki 4) pyrkii oikeuttamaan rahoituksen tiettyä määrää hyvin rationaalisesti. Perusteena ovat ”laskennalliset henkilötyövuodet” ja näitä kohden määrättyt yksikköhinnat. Yhdellä hen-kilötyövuodella on ”arvolisäveroton yksikköhinta”. Ilmaisuu kuvastaa sitä, kuinka inhimillises-tä resurssista, jonkun työntekijän panoksesta vaikkapa orkesterin kokoonpanossa, tulee las-kennallinen määre. Asiapitoinen puhetapa tuo konkreettisesti ilmi Kiky-Suomi-diskurssin pääasiallisesti käyttämiä oikeutuksen keinoja, auktorisointia ja rationalisointia. Siinä missä

esimerkki 4) vetoaa lukuja laskevaan järkeen, vetoaa alla oleva esimerkki 5) auktoriteettiin. Hallitus on toimeenpanovaltaa käyttävä osa hallintoa, ja sen rooli on linjattu perustuslaissa. Näin itsessään epämukava aihe, säästöt, siirtyy ylemmän auktoriteetin harteille. Lauseen loppuosan lisäyksen, ”ja vuosien 2017–2019 julkisen talouden suunnitelmassa” voi tulkita käyttävän auktorisoivaa oikeutusta hieman erilaiseen sävyyn. Kun puhutaan tulevaisuuteen sijoituvasta, lukkoon lyödyistä suunnitelmasta, säästöt vaikuttavat ehkä jollakin tapaa mietityiltä ja kaukokatseiselta pyrkimykseltä.

- 5) Hallinnonalalle kohdistuvista säästöistä on **sovittu hallitusohjelmassa** ja vuosien 2017–2019 **julkisen talouden suunnitelmassa**. (OKM 28.9.2015)

Sipilän hallituksen yhtenä päätavoitteena on parantaa Suomen heikkoa taloustilannetta. Yhtenä pääkeinona tämän tavoitteen saavuttamiseksi on julkisuudessa esitetty työllisyyden lisäämistä ja vastaavasti työttömyyden vähentämistä aggressiivisinkin keinoin. Tässä kontekstissa kiinnostavaksi huomioksi nousee työllisyyden ja työpaikkojen korostaminen oikeutuksen keinona. Kuten Reyes (2011, 804) toteaa, on rationaalisuuteen vetoaminen oikeutuksen strategiana hyvin kulttuurisidonnainen keino. Tässä tapauksessa työllisyydestä puhuminen saa merkityksensä ja voimansa juuri Suomessa vallitsevasta poliittisesta ja yhteiskunnallisesta tilanteesta. Toisaalta työllisyyttä voi käyttää oikeutuksen keinona myös yksinkertaisen välttämättömyyden kautta, kuten alla olevassa esimerkissä 6).

- 6) Kulttuurityö **vaatii ihmisiä**. Esimerkiksi sinfoniaorkesterista on vaikeaa säästää **pudottamalla muusikoita** pois. (HS 30.9.2015 B)

Erityisen mielenkiintoista tämän diskurssin luonteessa ja käyttötavoissa on se monikäyttöisyys ja soveltaminen, jolla kulttuuria puolustavat puheenvuorot käyttävät taloudelle tyypillisiä käsitteitä ja lukuja. Havainto vahvistaa tulkintaa, jonka mukaan niin sanottu talouden kieli on pyritty omaksumaan myös muilla yhteiskunnan alueilla, jotta diskursiiviset kamppailut oikeutuksesta ja olemassaolosta käytäisiin ”samalla kielellä” tai ”vastustajan argumentein”. Ajatuksen tukena ovat seuraavat esimerkit, joissa kulttuuri-instituutioiden edustajat pyrkivät oikeutamaan kulttuurin nykyistä rahoitusta. He vetoavat esimerkiksi tuottolukuihin ja kävijämääriin. Lisäksi kulttuuria puolustavat toimijat ovat omaksuneet käyttöönsä uhkaskenaarion siitä, mitä tapahtuu, jos kulttuurin määrärahoja leikataan. Tämä tarkoittaisi henkilöstön irtisanomisia ja siten kasvattaisi hallituksen pelkäämää työttömyysprosenttia. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että vaikka kulttuuria puolustavat toimijat puhuisivatkin ”talouden kielellä” ja pyrkisivät vetoamaan kulttuurin tuomiin hyötyihin, voi puhetapa olla pakon edessä

omaksuttu eikä se välttämättä kovinkaan tarkasti implikoi toimijoiden todellisia ajatuksia ja arvoja.

7) Lisäksi on huomioitava, että **valtionosuuksia saavat toimijat** ovat huomattavia vapaan kentän **työllistäjiä ja rahoittajia**. --- Esimerkiksi vuonna 2014 teattereissa oli 653 vakituista taiteellista työntekijää. Tuotantokohtaisella freelancer-työvoimalla hoidettiin **lähes 2 500 työtehtävää**. (HS 2.10.2015)

8) Se on myös **elinkeinoelämän** kannalta **kasvava** toimiala, jolla on voimakkaasti **työllistävä vaikutus**. (HS 27.5.2015 B)

Esimerkki 7) on *Helsingin Sanomissa* julkaistusta kannanottotekstistä, jossa Suomen museo- liiton, Suomen sinfoniaorkesterit ry:n ja Suomen teatterit ry:n edustajat puolustavat kulttuurikentän nykytilaa. Esimerkissä 8) puhuu Ateneumin museojohtaja Susanna Pettersson. Esimerkeissä vilisevät tutut talouskäsitteet: elinkeinoelämä, kasvu, työllistyminen, työtehtävä. Kiinnostavaa on myös tapa, jolla esimerkin 7) kannanoton kirjoittajat puolustavat nimenomaan valtionosuuksia saavia toimijoita numeroiden avulla. Valtionosuusjärjestelmän piirissä olevien toimijoiden tulisi saada jatkaa avustusten piirissä, koska he työllistävät vapaata kenttää. Työllistävän ja tehokkaan Kiky-Suomen puhetapa sisältää ajatuksen kulttuurista välinearvona. Tämä voi ilmetä esimerkiksi niin, että rahoittajat vaativat suoria hyötyjä sijoitetun pääoman vastineeksi, kuten alla olevissa esimerkeissä 9) ja 10). Välinearvo voi olla myös epäsuoraa panos-tuotos-mallin mukaista hyötyä, kuten aiemmin esittelemissäni opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteissa.

9) ”Siksi etsimme vain sellaisia suomalaisia **sijoituskohteita**, joilla on kansainvälistä potentiaalia. Vain näin voidaan taata **riittävät tuotot**”, jatkaa pääomarahaston toinen perustaja Timo Argillander. (HS 11.9.2015 A)

10) Kulttuuria hän pitää kiinnostavana sijoituskohteena. ”Kyllä siitä voi saada **hyvänkin tuoton**, mutta **riskin** on sitten melkoinen.” (HS 11.9.2015 B)

Esimerkkejä 9) ja 10) täytyy tietysti analysoida kontekstissaan, ammattisijoittajien lausuntoina. Esimerkissä 10) puhuu Icecapital-pankkiiriliikkeen Ari Lahti ja esimerkissä 9) pääomarahaston Timo Argillander. On kuitenkin kiinnostavaa havaita, että kulttuurin käsite on valjastettavissa luontevaksi osaksi sijoituskieltä. Merkittävintä ovat tuotot, ja siksi mille tahansa ei kannata antaa rahaa. Esimerkin 10) lopussa olevan maininnan ”melkoisesta riskistä” voi tulkitta viittaavan kulttuurin ja talouden toisistaan eroaviin toimintalogiikoihin: ilmiö nimeltä ”kulttuuri” ei käyttäydy rahan logiikoiden mukaan, jolloin se aiheuttaa ”riskejä”.

5.3.4 Ketterän muutoksen väistämättömyys

Neljannen ja viimeisen diskurssini olen nimennyt ”Ketterän muutoksen väistämättömyydeksi”. Kyseessä on edellisen alaluvun tavoin hyvin monitulkintainen ja kulttuuria yhtä aikaa sekä puolustava että kritisoiva puhetapa. Kolme edellistä diskurssia keskittyivät kulttuurin ja talouden intressien kamppailuun ja pyrkivät ottamaan melko selkeästi kantaa kulttuurin toimialaan kohdentuviin leikkaus- tai supistusuuhkiin. ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” lähestyy suomalaista kulttuuripolitiikkaa hieman eri kulmasta. Havaitsin varsin nopeasti analyysiprosessini kuluessa, että tutkimassani mediakeskustelussa ei ollut yksiselitteisesti kahta vastakkain asettuvaa puolta eikä yksiselitteisiä näkemyksiä kulttuurin oikeuttamisesta ja määrittelyistä. Kyse ei ollut vain talouden intressien ja autonomisena pidetyn kulttuurin kohtaamisesta, vaan suomalaisen kulttuuripolitiikan spesifistä luonteesta ja järjestelmän kipukohdista. Käytännössä kaikki toimijat toistivat muutoksen käsitettä, mutta näkemykset siitä, miten muutos tulisi toteuttaa ja mitä siitä seuraisi ilmiölle ja käsitteelle nimeltä kulttuuri, vaihtelivat.

Ensimmäisessä diskurssissani ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus” puhujat pyrkivät vastustamaan nykyiseen järjestelmään kohdistuvia muutoksia ja leikkauksia, ja pyrkimystä oikeutettiin tulevaisuuden kauhukuvilla. ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” sijoittuu samankaltaiselle aikajanalle puolustamaan muutosta, ja se käyttää Reyesin (2011) hypoteettista tulevaisuutta oikeutuksen strategianaan. Diskurssi ja sen oikeutuksen keinot rakentavat aikajanan, joka kuitenkin poikkeaa ensimmäisen diskurssin vastaavasta janasta. Muutoksen kannattajille kulttuuripoliittinen historia näyttäytyy osittain huonosti ja päämäärättömästi rakennettuna järjestelmänä. Nykyhetki on ratkaiseva päätöksenteon momentum. Tulevaisuudesta maalailaan hitaasti kurjistuvaa ja kulttuurin laadulliset sisällöt kangistavaa maisemaa, mikäli rohkeutta uusiin päätöksiin ei ole. Käytännössä muutosdiskurssi ei pyri oikeuttamaan hallituksen kaavailemia leikkauksia eikä nykyisen rakenteen ylläpitoa, vaan kokonaan uutta suuntaa. Puhetapa oikeuttaa tulevaisuuden lisäksi rationaalisuuden avulla, ”ollaanpa nyt järkeviä” -hengessä.

Kriittistä muutosdiskurssia käyttivät pitkälti kriittisiin kyseenalaistajiin kuuluvat toimijat eli kulttuurialan asiantuntijaroolissa työskentelevät haastatellut. Muutoksen käsitettä toistelivat myös muut toimijat, mutta lausekokonaisuuksien tasolla puhetapaa toivat eniten esiin kyseenalaistajat. Puhetapaa yhdistävät sanastotasolla negatiivisiksi tulkittavat adjektiivit, kuten ”jähmeä”, ”sekava” ja ”staattinen”. Kuten luvussa 5.1 totesin, myös toimittajat käyttivät eri

diskursseja joko subjektiivisesta näkökulmasta tai editointivaltaa käyttämällä. Tässä tapauksessa myös toimittajat penäsivät ja oikeuttivat muutosta.

- 1) Nyt kehitysosasto on **lamaannuksen** tilassa eikä **prototyyppejä** synny. ”Tällä hetkellä kaikki yhteiskunnan keskeiset aloitteet tulevat **yrittäjiltä**, koska ne ovat enemmän hereillä kuin **taidekenttä**. Se on nurinkurista.” --- Hän myöntää, että joku **uudistuksessa kärsii**. ”Se kirpaisee kaikilla yhteiskunnan alueille. **Ei auta**, että taide asettuu ay-liikkeen lailla **vastahankaan kaikessa**.” (HS 27.9.2015 D)

Esimerkissä 1) Helsingin juhlatiikojen silloinen toiminnanjohtaja Erik Söderblom analysoi taidekentän tilaa yritysmaailmasta omaksutulla puhetavalla. Hän kuvaa taidetta yhteiskunnan kehitysosastoksi, joka ei kykene tuottamaan toivotusti prototyyppejä. Esimerkin toisessa lauseessa verrokkiparina ovat yritykset ja taidekenttä. Muutoksen väistämättömyyttä voi löytää hypoteettisen tulevaisuuden puhetavasta, jossa uudistus tulee tuottamaan myös kärsimystä, mutta enemmän haitaksi on, jos ”asettuu vastahankaan kaikessa”. Esimerkkien 2) ja 3) mukaisesti diskurssin sanavalinnoissa korostuvat negatiivissävyiset adjektiivit. Esimerkin 3) muotoilun, ”korporatiivisten intressikompromissien tuloksena” voi tulkita tässä yhteydessä viittaavan negatiiviseen lopputulokseen, jossa on myötälly eri tahojen haluja.

- 2) Kulttuurin ja taiteen rahoittaminen on tutkijan ja kahden asiantuntijan mielestä Suomessa **sekavaa, jähmeää** ja **epäreilua**. (Ingressi, HS 27.9.2015 A)
- 3) Selvityksessä todetaan suomalaisen tukijärjestelmän muotoutuneen ”**korporatiivisten intressikompromissien tuloksena**”, minkä seurauksena se on **jäykkä, pirstaleinen** ja monelle **epäoikeudenmukainen**. (HS 27.9.2015 A)

Esimerkissä 4) *Helsingin Sanomien* kulttuuritoimituksen esimies Hanna Mahlamäki ottaa analyttisessä juttutyypissä kantaa kotimaisen kulttuuripolitiikan tilanteeseen. Toive muutoksesta näkyy tekstissä. Esimerkin viimeisessä lauseessa olevan puheen ”hitaasta näivettymisestä” ja ”kasvavasta vastakkainasettelusta” voi tulkita viittaavan hypoteettisen tulevaisuuden oikeutusstrategiaan.

- 4) Moni kulttuurin kentän toimija on tuskastunut siihen, että **rahavirrat kulkevat** vääjäämättä **vanhojen rakenteiden** betonoituja väyliä pitkin. --- Mitä vahvemmat rakenteet, sitä vaikeampi niiden sisään on murtautua, ja sitä vahvemmin niiden ulkopuolelle jäävät toimijat ovat ulkopuolisia. Mitä vahvempi linna, sitä leppoisammin siellä voi majoilla **miettimättä uudistumista**. --- Yleinen ennustus alalla onkin **hidas näivettyminen** ja **kasvava vastakkainasettelu** taiteen kentällä. (HS 30.5.2015)

Entä miten muutosdiskurssi suhtautuu laajemmin kulttuurin käsitteeseen? On tärkeää huomata, että puhetapaan oleellisesti sisältyvä kritiikki ei varsinaisesti kritisoi kulttuurin sisältöjä

vaan kulttuuria ympäröiviä rakenteita. Diskurssiin sisältyvä taustakamppailu koskee nimenomaan suomalaisen kulttuuripolitiikan toimintamalleja ja rahoituksen järjestelyä tulevaisuudessa. Joistakin diskurssiin sisällyttämistäni esimerkeistä voi kuitenkin tulkita myös kulttuuria koskevia käsityksiä. Kukaan ei suoranaisesti vastusta mahdollisuutta, että laadukas taiteellinen tuotanto säilyisi autonomisena. Sen sijaan puhujat esittävät viitteitä ”joustamisesta” sen suhteen, miten kulttuurisisältöjen ja -tuotteiden tulisi sijoittua suhteessa kaupallisiin pyrkimyksiin.

- 5) ”Voisi miettiä, olisiko kuitenkin [hakijankin] paras vaihtoehto, että hänen **taiteensa olisi sellaista**, josta **yleisö haluaisi maksaa** ja apuraha vain täydentäisi sitä osuutta.” (HS 27.9.2015 B)

Esimerkissä 5) Kulttuurirahaston erityisasiantuntija Veli-Markus Tapio ottaa kantaa siihen, minkälaisia taidekäsityksiä apurahatuettuun kulttuurin tekemiseen sisältyy. Konditionaali-muotoisessa tulevaisuudessa yleisö olisi valmis maksamaan taiteesta, jolloin taide ei syntyisi varsinaisesti itseään varten, vaan yleisöä varten. Kriittisiä ajatuksia jämähtäneestä järjestelmästä ja sen suosimasta kulttuurisisällöstä löytyy myös taidekentän sisältä.

- 6) Kulttuuripolitiikassamme on kuitenkin aivan **selvästi ongelma**, joka näkyy säännöllisin väliajoin keskusteluissa ja **se on ns. ”korkeakulttuuri”**. Meillä **tuetaan tiettyä kulttuuria**: taidetta, musiikkia, kirjallisuutta. Oopperaa tuetaan suhteessa enemmän, kuin esimerkiksi musikaaleja. Tiettyjä taiteilijoita ja taidetiloja tuetaan enemmän kuin toisia. **Klassinen musiikki on tärkeää**, aloittelevat **pop-bändit eivät**. Ja niin edelleen. Itse asiassa voidaankin puhua kulttuuripolitiikan **paikalleen jämähtämisestä**. **Poliitikot** eivät pohdi aidosti, kuinka **muuttaa tukijärjestelmää** siten, että myös uusilla tulokkailla olisi mahdollisuus perustaa vaikkapa uusi teatteri tai erilainen musiikki saisi rahoituksensa. (Taku-lehti 1/2015)

Kuten aiemmin taulukossa 1 kävi ilmi, oli ketterän muutoksen väistämättömyys läsnä myös taidealan julkaisuissa. Esimerkissä 6) *Taku*-lehden kolumnisti Elena Gorschkow-Salonranta sanoo varsin yksiselitteisesti, että kulttuuripolitiikan ongelma on niin sanottu ”korkeakulttuuri”. Kysymys siitä, tuetaanko oopperaa määrällisesti enemmän kuin niin sanottua ”matalaa kulttuuria”, ei ole uusi. Myöskään verrokipari klassinen musiikki-pop-bändit ei ole tuore esimerkki, mutta on silti kiinnostavaa, että etujärjestön julkaisu panee merkille jämähtäneen tilanteen. Tietynlaisen sävyn kannanotolle antaa esimerkin viimeinen lause, jossa kulttuuripolitiikan jämähtäneisyys yhdistyy lähes suoraan tukijärjestelmään ja tämän kautta suoraan poliitikkoihin. Siinä, missä muut ketterän muutoksen väistämättömyyteen nojaavat puhujat odottavat muutosvalmiutta sekä kulttuuripolitiikan rakenteilta että taiteelta itseltään, odottavat taidekentän toimijat muutosta vain poliitikoilta. Näin taiteen ei itsessään tarvitsisi muuttua.

Sijoitan tähän diskurssiin myös puheen valtion ulkopuolisesta rahoituksesta. Tämä osa keskustelusta sijoittuu myös Kiky-Suomea oikeuttavaan diskurssiin, jossa kulttuurilla on tuottavuusvaatimuksia. Ulkopuolisen rahoituksen voi kuitenkin tulkita myös kulttuuria hyödyttävästä näkökulmasta.

- 7) Taiteen laatu olisi perusteista merkittävä, muttei ainoa. ”Sen rinnalla voi olla muitakin kriteerejä. **Laatua** voi olla vaikkapa uusien **yleisöjen saavuttaminen** tai organisaation **kustannustehokkuus** ja **ketteryys**. (HS 27.9.2015 C)

Esimerkissä 7) Cupore-säätiön johtaja Pasi Saukkonen hahmottelee uusia rahoituksen muotoja ja sen perusteita. Kiinnostavaa on, että laatu yhdistyy paitsi tavoittavuuteen myös yritysmaailmasta omaksuttuihin kustannustehokkuuden ja ketteryyden käsitteisiin. ”Ketterän muutoksen välttämättömyys” on siis omaksunut muutoksen välineikseen samoja mittareita kuin talouspuhetta korostava strategia. Muutoksen tarpeeseen ottaa kantaa myös ministeri Grahn-Laasonen. Esimerkissä 8) hän puhuu kahdesta eri näkökulmasta samassa kappaleessa.

- 8) ”Nykyinen **valtionosuusjärjestelmä** on kieltämättä **jäykkä**, ja uusien toimijoiden on vaikea päästä järjestelmän piiriin”, hän sanoo. ”Se **ei** myöskään **reagoi** riittävän nopeasti kulttuurikentän uusiin tuuliin vaan **suojelee vanhaa** järjestelmää. Toisaalta **nykymalli on tuonut vakautta** ja pitkäjänteisyyttä kulttuurin tekemiseen ja **turvannut** palvelujen **saatavuutta** ympäri Suomea.” (HS 8.10.2015)

Esimerkissä tiivistyvät oivasti myös ne ristiriitaisuudet, jotka osaltaan voivat olla vastassa ketterän muutoksen toteutumiselle. Vakaus, pitkäjänteisyys ja turva ovat kaikki hyvinvointivaltiollisen Suomen politiikkaan sopivia käsitteitä. On syytä pohtia, mihin suuntaan kulttuuripolitiikan muutos lopulta lähtee – jos lähtee. Seuraavassa luvussa kokoon päätelmäni oikeutuksen diskursseista, ja liitän tulokseni yhteiskunnalliseen kontekstiin.

5.4 Tulosten yhteenvetoa

Esittelin edellisissä alaluvuissa neljä aineistosta nimettyä oikeutuksen diskurssia. Lisäksi esittelin aineistosta nousseet toimijaryhmät ja käsittelin keskusteluun sisältyviä taustaoletuksia ja -kamppailuja. Aineiston ja tulosten moniulotteisuuden selkeyttämiseksi avaan alla olevassa taulukossa 3 oikeutuksen diskurssien suhteet toimijakategorioihin. Taulukon ylärivillä on nimetty neljä oikeutuksen diskurssia, ja taulukon vasemmalla sivulla toimijakategoriat.

	Kuihtuvan laatu- taiteen tulevai- suus	Osallistuva, hy- vinvoiva ja si- vistynyt Suomi	Työllistävä ja tehokas Kiky- Suomi	Ketterän muu- toksen välttä- mättömyys
Kriittiset ky- seenalaistajat			x	x
Siilipuolustajat	x	x	x	
Kaunopuheiset		x	x	x
Kasvoton leik- kuri			x	
Hiljainen kansa		x	x	

Taulukko 3

Kuten taulukosta 3 käy ilmi, oli toimijaryhmien eniten käyttämä diskurssi ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi”. Tätä puhetapaa käyttivät muutoksen vastustajat, muutoksen puolustajat, kulttuuria kehuvat ja siitä leikkaavat toimijat. Kiky-Suomi -puhetapa lävistää siis koko aineiston, mikä vahvistaa tulkintaani siitä, että talouden kieli on läpäissyt mediakeskustelussa myös sellaiset positiot ja aiheet, joissa työllistävyyden ja tehokkuuden kaltaisia käsitteitä ei normaalisti käytettäisi. Talous tarjoaa myös validiksi koettuja perusteita omalle oikeutuksen pyrkimykselle. Toiseksi käytetyimmät diskurssit olivat ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” sekä ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi”. Muutoksen puolesta puhuivat varsin odotetusti kriittiset kyseenalaistajat ja kaunopuheiset. Hyvinvoivaan Suomeen vetosivat kulttuurin olemassaoloa varjelleet siilipuolustajat sekä kaunopuheiset. ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus” -diskurssi oli vain siilipuolustajien hyödyntämä puhetapa.

Monipuolisimmin erilaisia oikeutuksen diskursseja sovelsivat kamppailuissa siilipuolustajat ja kaunopuheiset. Siilipuolustajien lähtökohta oli tietenkin muutosta vastustavassa ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus” -puhetavassa, mutta he vetosivat oikeutuspyrkimyksissään varsin runsaasti myös hyvinvoivan Suomen ja Kiky-Suomen diskursseihin. Kaunopuheiset käyttivät myös näitä kahta Suomi-diskurssia, mutta muutoksen kohdalla he sovelsivat ”Ketterän muutoksen väistämättömyyden” diskurssia. Kiinnostavaa kyllä, kriittiset kyseenalaistajat eivät käyttäneet muuten suosittua ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” -diskurssia omassa puheessaan. He nojasivat selkeästi muutosmyönteiseen oikeuttamispyrkimykseen, mutta ottivat tämän tueksi talouden kielen, Kiky-Suomi -diskurssin. Konkreettista identifikaatiota pakeneva kasvoton leikkuri käytti oikeutuksessa vain Kiky-Suomi -diskurssia. On hyvä ottaa

huomioon, että kasvottoman leikkurin puhutavan yhteydessä saattoi ilmetä myös hyvinvointia korostavaa kaunopuheisuutta. Näin oli esimerkiksi joissakin ministeri Grahn-Laasosen haastatteluissa tai OKM:n tiedotemateriaalissa.

Tulosluvun alussa esittelin diskurssien suhteet julkaisualustoihin. Alla olevaan taulukkoon neljä olen tiivistänyt toimijoiden suhteet julkaisualustoihin.

	Kriittiset kyseenalaistajat	Siilipuolustajat	Kaunopuheiset	Kasvoton leikkuri	Hiljainen kansa
Helsingin Sanomat	x	x	x	x	x
Taide- ja Taku-lehdet	x	x	x		
OKM			x	x	

Taulukko 4

Varsin odotetusti *Helsingin Sanomat* oli se alusta, jossa kaikki kulttuuripoliittiseen keskusteluun osallistuvat toimijat saivat äänensä kuuluviin. Taidealan julkaisuissa korostui subjektiivisempi näkökulma. Kulttuuripoliitikasta puhuivat lähinnä kaunopuheiset ja siilipuolustajat. Olen laskenut myös kriittisten kyseenalaistajien osallistuvan taidelehtien keskusteluun, sillä *Taide-* ja *Taku-*lehdistä oli löydettävissä muutospuhetta ja -argumentteja. Käsitys siitä, kuinka tämä muutos tulisi toteuttaa, erosi kuitenkin merkittävästi HS:n teksteissä puhuneista kyseenalaistajista. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteissa äänessä olivat vain kaunopuheiset ja kasvoton leikkuri, mikä tuloksena korreloi OKM:n tiedotteissa esiintyneiden ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” ja ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi” -diskurssien kanssa. Esittelin luvussa 5.2 keskusteluun sisältyviä taustaoletuksia ja -kamppailuita. Väitän aineistanalyysin perusteella, että molemmat kamppailut ovat suoraan tai välillisesti läsnä kaikissa tutkimukseni diskursseissa ja julkaisualustoissa. Vaikka keskustelu pyörisi päällisin puolin talouden tai sivistyksen argumenteissa, ei näitä teemoja voi irrottaa suomalaisesta kulttuuripoliitikasta ja sen linjoista. Samaten kulttuuripoliittisessa muutuskamppailussa on taustalla hyvinvointivaltion ja kilpailukykyvaltion kamppailu. Näin ollen myös mediakeskusteluun osallistuvat toimijat ovat tietoisesti tai tiedostamatta mukana näissä taustakamppailuissa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen nyt esitellyt tutkimusongelmani, tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen, yhteiskunnallisen kontekstin sekä tutkimusaineistoni ja siihen soveltamani menetelmän. Tutkielmani kulkea ovat ohjanneet tutkimuskysymykseni: *Miten vuoden 2015 kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa oikeutetaan kulttuurin olemassaoloa ja toisaalta siitä karsimista? Ketkä puhuvat ja ketkä eivät? Mitä taustaoletuksia ja -asetelmia kyseiseen keskusteluun sisältyy?* Luvussa viisi pääsin käsiksi varsinaisiin tutkimukseni tuloksiin, oikeutuksen diskursseihin. Neljän diskurssin lisäksi nimesin keskustelun toimijaryhmiä ja avasin niitä taustakamppailuita, joita aineistossani oli havaittavissa. On kuitenkin syytä syventyä vielä tarkemmin siihen, kuinka nimeämäni oikeutuksen diskurssit suhteutuvat lopulta toisiinsa sekä tutkimukseni teoreettisiin ja yhteiskunnallisiin lähtökohtiin.

Tutkimukseni tuloksia hallitsee oikeutuksen käsite ja pyrkimys omien päämäärien oikeuttamiseen. Pyrkimykset voi nimetä seuraavasti: 1) pyrkimys vastustaa kulttuurijärjestelmän muutosta ja oikeuttaa kulttuurin olemassaoloa nykyisellään, 2) pyrkimys edistää ja oikeuttaa kulttuuripoliittisten rakenteiden aktiivista muutosta, 3) pyrkimys oikeuttaa kulttuurin olemassaoloa hyvinvointiyhteiskunnan sivistyselementtinä ja 4) pyrkimys oikeuttaa kulttuurista karsimista taloudellisten tekijöiden takia tai toisaalta kulttuurin olemassaoloa taloudellisten tekijöiden takia. Nimeämistäni neljästä diskurssista voi erotella kaksi kamppailuparia. ”Osallistuva, hyvinvoiva ja sivistynyt Suomi” ja ”Työllistävä ja tehokas Kiky-Suomi” edustavat jo luvussa 2.1.2 avaamiani kilpailukyvyn ja hyvinvointivaltion välisiä ristiriitoja. Kulttuuripoliittisen mediakeskustelun kontekstissa hyvinvointi ja kilpailukyky mahtuivat usein jopa samaan lauseeseen ja saman puhujan suuhun. Taide ja kulttuuri voivat samaan aikaan tuottaa sekä kansalaisten hyvinvointia, pitää yllä Suomen mainetta sivistyneenä maana, parantaa osallistumisen kautta lasten ja nuorten asemaa ja toisaalta tuoda taloudellista voittoa, runsaita pääsylipputulaja ja työllistää kulttuurialan ammattilaisia. Tähän kamppailuun voi osuvasti soveltaa Lassilan (2014, 125) mainitsemaa kulttuuripoliittisen luovuuspuheen käsitettä. Samassa puhe-
tavassa on mahdollista kannattaa sekä taloudellisia hyötyjä että vahvaa, itsenäistä kulttuuria.

On tärkeää panna merkille, että molemmissa diskursseissa on varsin pitkälti kyse kulttuurin tehtävästä *tuottaa jotakin yhteiskunnalle*. Kuten luvussa viisi totesin, ei ole lainkaan epätavallista, että kulttuuri-instituutioiden ja taidekentän edustajat käyttävät tuottavia oikeutuksen strategioita. Päinvastoin voi todeta, että molemmat puhuvat Suomesta ovat juurruttaneet

asemansa yhteiskunnallisen keskustelun vallitseviksi puhetavoiksi. Tällaisiin ”yleispäteviin” argumentteihin vetoaminen voi tuntua tarpeelliselta ja välttämättömältä oikeutuksen keinolta myös siinä tapauksessa, kun puhujan pohjimmainen näkemys kulttuurin olemassaolosta poikkeaa käytetystä diskurssista. Vaikka puhujalle taide olisi arvokasta sellaisenaan, voi pääsylioputuloihin ja työllistämiseen vetoaminen olla pakon edessä omaksuttu keino, jonka puhuja tietää näyttävän uskottavalta muiden kamppailuun osallistujien silmissä. Tähän päätelmään voi soveltaa Kantolan (2010) ajatusta siitä, että kilpailukykyyn kietoutuu ”yhteinen valtion järki”. Valtio ja tässä tapauksessa valtion alaisuudessa toimiva kulttuuripoliittikka noudattavat toiminnassaan yhteistä järkeä, johon kaikkien osallistujien kannattaa nojata. Kuten aineistosani on käynyt ilmi, ei tämä ”kiky-järki” kuitenkaan ole ainoa kulttuuripoliittisen keskustelun oikeutuksen tapa. Tämä puolestaan vahvistaa ajatusta siitä, ettei kamppailu hyvinvoinnin ja kilpailukykyyn välillä ole suinkaan ohi.

Siinä, missä Suomi-diskurssien kamppailupari liikkuu yhteiskunnallisten teemojen yleistasolla, on tulosteni toinen diskurssipari spesifimmin kulttuuripoliittikan tasolla. ”Kuihtuvan laatu- taiteen tulevaisuus” ja ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” suhtautuvat vastakkaisista näkökulmista suomalaisen kulttuuripoliittikan rakenteisiin ja muutokseen. Kuten luvussa viisi esittelin, on ”Kuihtuvan laatu- taiteen tulevaisuudelle” tärkeää nykyisten asetelmien säilyttäminen tai jopa nykyisten vahvojen kulttuurin toimijoiden aseman parantaminen. Rahoitusta tarvitaan lisää, mutta rahoitusjärjestelmän ei tulisi muuttua. Tässä kohden on otettava huomioon, että vallitseva valtionosuusjärjestelmään sidoksissa oleva rahoitusmalli on turvallinen ja edullinen kaikille niille, jotka sen sisään on hyväksytty. Tälle kamppailun osapuolelle muutos ja leikkaukset edustavat nimensä mukaisesti laadukkaan kulttuurituotannon rapautumista. ”Ketterän muutoksen väistämättömyys” taas edustaa ”Kuihtuvan laatu- taiteen tulevaisuuden” vastakohtaa. Nykyinen kulttuuripoliittinen rakennelma on jumissa, ja kaikkien edun tähden järjestelmää tulisi muuttaa. Julkisen rahoituksen niukkuus on tässä diskurssissa lähtökohta, josta puhujat ideoivat kokonaan uusia, joiltakin osin talouden intresseihin nojaavia malleja. Kaikilla kulttuuripoliittikkaan vaikuttavilla tahoilla ei ole menetettävää järjestelmän muuttuessa, joten heillä on myös rohkeutta vaatia muutosta. Myös kulttuuritoimijat tunnistavat nykyisen jämähtäneisyyden tilan, mutta he hakevat ratkaisua pikemminkin poliitikoista kuin koko rakenteiden mylläämisestä.

Kulttuuripoliittinen muutoskamppailu kietoutuu luvussa 2.2 käsittelemääni suomalaisen kulttuuripoliittikan historiaan ja kolmeen pitkään linjaan. Suomalainen kulttuuripoliittikka on myös osa hyvinvointivaltion ja kilpailukyky-yhteiskunnan laajaa kamppailua. Vastaavasti Suomi-

diskurssien välisen kamppailun voi tiivistää yhdessä esimerkissä kulttuuripolitiikan linjoihin. Hyvinvointivaltiollinen ajatusmalli ja uusliberaalista taloudesta kieltä omaksunut ajatusmalli ovat kamppailleet myös kulttuuripoliittisten rakenteiden vallasta. Muutoksen edistäminen tai vastustaminen on konkreettisesti läsnä aineistossani, mikä herättää mielenkiintoisia pohdintoja suomalaisen kulttuuripolitiikan tulevaisuudesta. Jos neljännen pitkän linja syntyy alkaa olla käsillä, mitä se tulee sisältämään? Moderneja, yksityiseen rahaan nojaavia tukijärjestelmiä vai edelleen sinnittelevän valtionosuusjärjestelmän? Korostuuko jatkossa entisestään kulttuurin työllistävä vaikutus ja tulojen tuottaminen, vai rupeaako niin sanottu hyvinvointitaide, osallistumisen kautta fyysis-psykkistä hyvinvointia parantava ”hyötytaide” kasvattamaan alaa? Entä mihin tässä muotokuviossa sijoittuu taide autonomisena alana?

Aineistosta nousseiden tulosten valossa voisi ennustaa, että puhe esimerkiksi kaikkien kansalaisten osallistumisesta ja taiteen tuottamista fyysis-psykkisistä hyödyistä tuskin laantuu. Kulttuurin demokratisointipyrkimys siis elää voimakkaana vallitsevassa kulttuuripoliittisessa ajassa, ja se myös saa keskustelun kaikilta osapuolilta kannatusta. Työllistyminen ja työpaikat ovat hyvin näkyvä osa vallitsevaa politiikkaa, joten tämä hyöty säilynee osana keskustelua. Rahoitusmallien muutokseen kohdistuva paine saattaa entisestään kasvaa, mutta kuten aineistostani kävi ilmi, vaatisi koko julkisen rahoitusmallin päivittäminen poliittista tahtoa ja rohkeutta. Vaikka muutoksen puolestapuhujia riittää, on myös vastaan hangoittelevia. Diskursiivisella tasolla erittäin mielenkiintoista on taiteen välinearvoa korostavien puhetapojen määrä. Näyttäytyykö ”taidetta taiteen vuoksi” -puhujia ja argumentoijia modernissa kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa jollakin tapaa epäuskottavaksi? Aineistoni pohjalta voi todeta, että ainakin kaikki pyrkivät välttämään tätä positiota. Keskustelun realiteetit liikkuvat sellaisella yhteiskunnallisella tasolla, jossa kulttuurin voi kyllä liittää sivistykseen, mutta ajatus kulttuurista ”vain” itsellisenä osana yhteiskuntaa tuntuu irralliselta. On myös syytä muistaa Bennettin (1999) esittelemät kulttuuripolitiikan tehtävät, jotka perinteisesti korostavat juuri kulttuurin välinearvoisuutta: moraalista kehitystä, taloudellista hyötyä ja kansallisen identiteetin vahvistumista. Kiinnostavaa kyllä, aineistossani moraalinen kehitys ja taloudellinen hyöty nousivat esiin toistuvasti, mutta kansallisen identiteetin kysymykset eivät saaneet suoraa mainintoja. Vaikka kansan, kansallisuuden ja nationalismien teemat ovat 2010-luvun kuumimpia poliittisia kiistanaiheita myös kulttuurisesti, ei kulttuuripolitiikkaa ole tutkimusongelmani näkökulmasta (vielä) valjastettu mukaan tähän kamppailuun. Sfääriajattelun näkökulmasta katsottuna muusta yhteiskunnasta irrallista kulttuuria ole varsinaisesti edes ole. Läpi koko aineistoni käyvät

lukuisin tavoin ilmi sidokset, joilla kulttuurin sektori kytkeytyy muuhun yhteiskuntaan, talouden ja rahan realiteetteihin ja poliittisiin sekä henkilökohtaisiin intresseihin.

Tutkimukseni kamppailut tapahtuvat myös oikeutuksen strategioiden tasolla. Reyesin (2011) ja van Leeuwenin (2007) diskursiivisen oikeutuksen kategorioita soveltaen voi aineistosta erotella erilaisia laajoja kamppailuteemoja, jotka tässä tapauksessa kielellisesti konkretisoituvat kulttuuripoliitiikan ajankohtaisiin aiheisiin. Aineistoni eri tekstit käsittelevät hyvin vaihtelevia uutiskärkiä, kuten vaalien tuloksia, kulttuuriministerin pestiä, taiteen tehtävää hyvinvoinnin lisääjänä tai museoiden tulevaisuutta leikkausten uhan alla. Kriittisen diskurssianalyysin viimeistelemiseksi on kuitenkin syytä katsoa näiden teemojen alle ja väliin. Diskurssit eivät synny tyhjiössä, eivätkä diskursiiviset valinnat ole olosuhteista riippumattomia päätöksiä. Tästä näkökulmasta erittelemiäni oikeutuksen diskursiivisia strategioita ei voi pitää ennalta määrättyinä tai objektiivisina. Molemmat kulttuuripoliittista muutosta käsittelevät diskurssit käyttävät hypoteettisen tulevaisuuden strategiaa. Kamppailua käydään siis jonkin asian tai järjestelmän tulevaisuudesta ja muutoksesta eli siitä, mihin suuntaan asiat kehittyvät ja kuka siitä saa päättää. Tulevaisuuteen vetoaminen viittaa siihen, että puhujat ennakoivat muutoksen olevan käsillä, ja osapuolilla on voimakas halu vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu.

Aikaa kiihkeästi mittaavalle ihmiskunnalle historian, nykyhetken ja tulevan käsitteet ovat yksi toiminnan tukiranka. Siinä missä historiaan ei voi enää vaikuttaa ja nykyhetki lipeää hetkessä ohi, on tulevaisuus se kamppailun kohde, johon subjektit pyrkivät vaikuttamaan. Williamsin (1977) teoreettiset käsitteet jäänteellinen, vallitseva ja orastava soveltuvat tähän näkökulmaan erinomaisesti. Vallitseva järjestelmä on se asetelma, johon tutkimusongelmani sijoittuu aineistossa. Sen sijaan on kiinnostavaa pohtia, mikä on keskustelussa jäänteellistä. Onko kankeaksi, jähmeäksi ja staattiseksi kuvattu kulttuuripoliittinen järjestelmä lipeämässä kohti tätä statusta? Onko siilipuolustajien varjelema kulttuuripoliittinen rakenne tässä keskustelussa se, jolla ei ole tulevaisuutta? Vielä haastavampi tehtävä on pohtia orastavaa. Williamsin mukaan orastavassa on usein vallitsevalle vastakkaisia elementtejä, ja tutkimusaineistoni eittämättä sisältää tällaisia muutosmyönteisiä, tietynlaista vastarintaa esittäviä sävyjä. Voisiko ketterän muutoksen mallissa olla tällaista potentiaalia? Yhden laadullisen tutkimuksen pohjalta on vaikea vakuuttavasti argumentoida tiettyjen teemojen olevan jäänteellisiä tai tiettyjen olevan orastavia. On kuitenkin selvää, että kamppailu siitä, mikä kulttuuripoliittinen suunta tai malli siirtyy seuraavaksi jäänteelliseksi ja mikä pääsee orastamaan, on käynnissä.

Toinen diskursseissani esiintynyt strategia on talouden kielestä omaksuttu rationaalisuus. Tällainen järkeen vetoava, ”the only way” -ajattelu korostui odotettavasti juuri silloin, kun puhujat mainitsivat talouden luvut tai realiteetit. Markkinatalouden teorioiden yksi peruspylväs, ihmisen rationaalinen ajattelu, on siis läsnä myös siellä, missä markkinatalous ei pintapuolisesti näytä asuvan. Toimijat antavat ja rakentavat luvuille sellaista oikeutuksellista uskottavuutta, jota esimerkiksi ”mutu-tuntumalla” ei vaikuta olevan. Kolmas ja näkyvä oikeutuksen strategia on altruismiin tai moraalisiin perusteluihin (eli arvoihin) vetoaminen. Tästä strategiasta identifioin juuri suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillisiä moraaliperusteluita: kansalaisten tasavertaisuutta, hyvinvointia, sivistystä ja yleistä huolenpitoa siitä, että heikossa asemassa olevilla ihmisillä olisi mahdollisuus nähdä taidetta. Nämä perustelut saavat voimansa kulttuurisesta sidonnaisuudestaan eli siitä, että lähtökohtaisesti kuka vain suomalainen nyökyttelisi tällaisten diskursiivisten ilmaisujen mukana.

Analyttisesti kenties kiinnostavimmat oikeutuksen strategiat ovat auktorisointi ja tunteisiin vetoaminen. Erityisen kiinnostavia ne ovat yksittäisten keinojen sijaan vertailuparina. Aineistostani on nimittäin havaittavissa, että kun puhujat mieltävät itsensä auktoriteetiksi (eli esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriössä), he eivät perusta oikeutuspyrkimyksiä tunteelle. Kylmät faktat ja passiivimuotoiset toteutumalauseet, kuten ”rahoituksesta leikataan”, riittävät (tai niiden ainakin uskotaan riittävän) uskottavaan oikeuttamiseen. Tässä on käytössä Juhilan (2016) esittelemä faktuaalistamisen strategia, johon virkamiesten kielenkäyttö tyypillisesti nojaa. Tietylle tiedolle on kasvanut niin suuri totuusarvo, ettei se tarvitse perusteluja. Auktorisoinnin strategian rinnalla on rationaalisuus, joka tukee asiapohjaista, toteavaa oikeutuksen diskurssia. Niissä tapauksissa, joissa puhujat eivät koe olevansa lähellä konkreettista päätöksentekovaltaa (esimerkiksi taidekentän sisällä toimivat henkilöt), puolestaan korostuvat voimakkaammin tunteisiin vetoavat ilmaukset. Puhetavasta selkein esimerkki on ”Kuihtuvan laatutaiteen tulevaisuus” -diskurssissa esittelemäni negatiivinen, pelkoa korostava sanasto. Toimijat hakevat päämäärilleen oikeutusta vetoamalla tunnereaktioihin, sillä heillä eivät ikään kuin ”riitä natsat” siihen, että he toteaisivat asioita puhtaasti autoritäärisesti. Tämän hyvin konkreettisen valta-aseman epätasapainon takia puhujat lisäävät tunteisiin vetoamisen rinnalle yhteiskunnallisesti päteviksi ajateltuja oikeutuksen tapoja, kuten hyvinvointiyhteiskunnan moraalisia perusteluja sekä rationaalisia lukuja. Voi todeta, että kulttuuripoliittisessa mediakeskustelussa käytetyt diskursiiviset valinnat ja oikeutuksen strategiat ovat varsinaisten päämäärien lisäksi suhteessa siihen, paljonko puhuja kokee itsellään olevan valtaa. Edellä

kuvailemani kamppailut tuovat tulokseni teoreettisesti oleelliselle tasolle: siihen, että oikeutuksessa on pohjimmiltaan kyse vallasta.

Tiedonsosiologian näkökulmasta oikeutusta teoretisoineet Berger ja Luckmann (1994, 108) toteavat, että niin kauan kuin instituutio on kaikille osapuolille selvä tosiasia, se ei varsinaisesti tarvitse legitimoinnin tukea. Siinä vaiheessa, kun instituutiojärjestelmä muuttuu osaksi historiaa ja se pitäisi siirtää uuden sukupolven tietoisuuteen, tarvitaan legitimaatiota. Tottumukset ja muistikuvat eivät riitä tekemään instituutiosta itsestään selvää, ja historian yhtenäisyys katkeaa. Tämän tilan korjaamiseksi institutionaalisen tradition tärkeimmät osat tarvitsevat oikeuttamisen prosessia ja selittämistä. Oikeuttava selittäminen tapahtuu kahdella keinolla. Instituution objektiivisen aseman saavuttaneista merkityksistä pyritään tekemään kognitiivisesti päteviä, ja instituution vakiintuneet toimintatavat pyritään arvottamaan positiivisesti. (Emt.) Oikeuttamisen prosessi käyttää siis keinoinaan sekä tietoa että arvoja. Kun tämä teoreettinen kuvio yhdistetään tutkimukseni tuloksiin, voi nimeämistäni oikeutuksen diskursseista ja niiden kamppailuista identifioida lopulta jonkinlaisen instituution kriisin. Mikäli instituution asema olisi itsestään selvä, ei sen tarvitsisi osallistua väittelyyn ja oikeutuksen kamppailuun. Oman tutkimusaineistoni tasolla erittelisin tällaisia pyrkimyksiä varsinkin kulttuuri-instituutioiden puhetavoista. Tietoon, järkeen ja moraalisiin perusteluihin eli arvoihin vetoamalla instituutioiden edustajat käyvät kamppailuun järjestelmänsä puolesta. Autonominen ja itseisarvoinen kulttuuri on menettänyt itsestään selvän asemansa, jonka puolesta se pelkää välineellisiä hyötyjä korostavassa ilmapiirissä.

Entä mikä on muiden kulttuuripoliittiseen mediakeskusteluun osallistuvien instituutioiden tilanne? On muistettava, että kaikki keskusteluun osallistujat eivät edusta suoraan jotakin instituutiota. Esimerkiksi kulttuuripoliitiikan yksittäiset asiantuntijat tai pääomasijoittajat eivät suoraan liity johonkin isompaan instituutioon, vaikka he ovat omien intressiensä ja arvojensa edustajia. Yksi instituutioasemassa oleva toimija ovat kulttuurihallinto ja OKM. Väittäisin, että opetus- ja kulttuuriministeriön kohdalla kyse ei ole niinkään ministeriö-nimisen järjestelmän akuutista huolesta tulla syrjäytetyksi, vaan kyse on politiikkaan luontaisesti kuuluvasta jatkuvasta toimien oikeuttamispyrkimyksestä äänestäjien eli kansan silmissä. Suuret, ilmiöihin ja ihmisiin vaikuttavat päätökset tarvitsevat kansan äänekkään tai äänettömän tuen. Clarcken (2010) ajatuksia käyttäen, uusliberaali talouspuhe ei nauti enää varauksetonta luottamusta, ja siksi on mahdollista tulkita, että leikkauspolitiikka-niminen instituutio alkaa olla kriisissä ja tarvitsee oikeutusta taakseen.

Toisaalta poliittisissa neuvotteluissa puhutavat eivät aina käy yksiin, ja lausumat saattavat poiketa aiotusta ”virallisesta kannasta”. Yksittäinen kiinnostava esimerkki tästä on aineistoni artikkelissa ”*Keskustalle kulttuuriministerin pesti on ”imagojuttu” ja ”neuvottelukysymys”*” (HS 21.4.2015). Vaalivoittaja keskustan puoluesihteerin Timo Laaninen toteaa jutussa, että ”[J]oudutaan miettimään, miten tärkeää sivistysvaltion imagon kannalta on, että joku on kulttuuriministerin nimikkeellä”. Vaalivoittajan auktoriteetilla poliitikko on valmis myöntämään, että oikean tahdon sijaan kyse on imagoasiasta. Kulttuuri on tärkeä väline sivistysvaltion imagon säilyttämisessä. Ei siis väline *sivistysvaltion* säilyttämisessä, vaan *sivistysvaltion imagon* säilyttämisessä. Vaikka kyseessä on yksittäinen tekstiesimerkki, joka ei heijasta tutkimukseni koko tuloksia, nostaa se esiin kiinnostavan kysymyksen auktoriteetin tuomista mahdollisuuksista. Siksi on tarpeen kohdistaa katse siihen, kuka käyttää auktoriteettia. Kuka saa määritellä keskustelun lopulliset ja ratkaisevat reunaehdot? Diskurssieni moniulotteisuudesta huolimatta keskustelua hallitsee talouden intressien ensisijaisuus. Kaikki puhujat ovat omaksuneet talouden kielen ja käyttävät Kiky-diskurssia päämääriensä oikeuttamiseen – myös pakon edessä. Toisaalta täytyy huomata, että talous ei ole vain itsenäisesti hiipinyt osaksi kulttuuria, vaan se on myös tuotu osaksi kulttuuripoliittikkaa. Sikäli keskustelun reunaehdot saa määritellä hallitus, jonka tahtoa vastaan kulttuurikenttä kapinoi. Kulttuuripoliittisesta muutoksesta kamppaileva keskustelu noudattaa näitä samoja reunaehtoja. Keskustelujen tahtipuikkoa heiluttaa se, jolla on taskussaan vallan avaimet ja lompakko. Tämä taho ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti OKM, sillä valtion taloutta hallinnoi valtiovarainministeriö.

Erityisen kiinnostavaa on panna merkkille, että keskustelun reunaehtojen lisäksi autoritäärisillä toimijoilla on valtaa siihen, kuinka tietyt käsitteet lopulta määritellään. Mitä tarkoitetaan taiteella, joka tuottaa sivistystä? Minkälaista on hyvinvointia lisäävä taide? Jokaisella kulttuuripoliittisen keskustelun toimijalla olisi varmasti vastaus näihin kysymyksiin, mutta toisten vastaukset painavat aina enemmän kuin toisten. Yleisömmääriä, palkkoja ja kustannuksia mitataan numeroissa, mutta käsitteet ovat määrittelykamppailun tulosta. Nämä kamppailut esimerkiksi ”sivistävästä taiteesta” jäivät kuitenkin aineistossani varsin maltillisiksi. Vuoden 2015 kulttuuripoliittisen mediakeskustelun osalta näyttää, että auktoriteetti on edelleen ylimmällä päätöksentekovallalla ja talouden intresseillä. Valta keskustelun reunaehtoihin ja siihen, miten diskurssit rajautuvat, on kuitenkin eri kysymys kuin se, kenellä on valta puheeseen.

Kulttuuripoliittisen keskustelun pääareena oli tutkimuksessani *Helsingin Sanomat*. Medialla on siis huomattava valta siihen, kuka pääsee julkisesti kamppailemaan kulttuurin suunnasta ja kuka saa lausua oikeutuksen strategiansa niin kovaan ääneen, että se tavoittaa laajasti lähes

koko kansan. Aineistostani kävi selvästi ilmi, että asiantuntijoiden, vallankäyttäjien, ammatti-laisten (tässä tapauksessa taiteilijat) ja toimittajien itsensä mielipide saa isomman tilan kuin rivikansalaisten ääni. Kaikkia kiinnostaa, mitkä ovat kulttuurin ja leikkausten vaikutukset yhteiskuntaan, mutta harvaa kiinnostaa, mitkä ovat kulttuurin ja leikkausten vaikutukset lop-pukuluttajiin.

Tutkimukseni pääasiallinen tavoite on ollut oikeutuksen diskurssien erittely ja nimeäminen. Tätä tavoitetta ohjeisti tutkimuskysymykseni siitä, miten kulttuurin olemassaoloa puoluste-taan ja miten siitä leikkaamista perustellaan. Tulosten analysoinnin äärellä on kuitenkin kiin-nostavaa laajentaa pohdintaa hetkeksi siihen, minkälaisia kulttuurikäsitteitä keskusteluun sisältyy. Huomionarvoista on, että puhujat mainitsivat hyvin harvoin tai eivät lainkaan luo-vuuden, luovan talouden tai kulttuuriteollisuuden kaltaiset, talouskielen sävyttämät käsitteet. Esimerkiksi HS:n mielipide 30.5.2015 B, ”*Pienen väestömme kaikki luovuus on saatava käyt-töön*” käsitteli itse leipätekstissä vain taiteen perusopetusta ja sen tuomaa luovuutta. Myös maininnat ja vastakkainasettelut ”korkeasta” tai ”matalasta” kulttuurista olivat vain yksittäi-siä, kuten *Taku*-lehden kolumnissa 1/2015 B. Tekstissä kolumnisti kuulutti taidekäsitteiden avartamista ”populaarimpaan” suuntaan. Kulttuuripoliittinen mediakeskustelu pyöri aineistos-sani niin pitkälti kulttuurin tehtävien ja kulttuuripoliittisen järjestelmän ympärillä, että se oh-jasi myös käytettyjä diskursseja. Puhujat asettivat aineistossa kulttuurille erilaisia tehtäviä, kuten tuottaa sivistystä tai luoda työpaikkoja, mutta minkälaista tämä kulttuuri olisi? Ilmoille jää mahdollisuus, että taiteilijoiden ja kulttuurin tekijöiden on kokeiltava, mikä toimii ja tuot-taa. Jäljelle jäisivät ne produktiot ja tuotteet, jotka tuottavat toivottuja vaikutuksia. Näin kyy-niseltä tulevaisuus tuskin näyttää, sillä monissa osissa aineistoa korostuivat kuitenkin ”taidetta osallistavan sivistysvaltion vuoksi” -näkemykset. Puhujat puolustivat esimerkiksi julkisen rahan sijoittamista pikkukirjastoihin ja nuorten kulttuuritoimintaan.

Ilmoille jää OKM:n tiedotteissa muhiva ristiriitainen puhe, jonka mukaan leikkauksista huo-limatta hallinto toivoo kulttuurilta erilaisia hyötyjä. Tähän ristiriitaan oman ratkaisunsa toivat kriittiset kyseenalaistajat, jotka pyrkivät luomaan vaihtoehtoista tulevaisuutta. Heidän mallis-saan toiminta olisi tulkintani mukaan ketterää, mutta ohjautuisi osittain sen mukaan, mistä kuluttajat ovat valmiita maksamaan. Tämänkaltaista skenaariota taloustutkija Pasi Holm esit-teli blogissaan jo loppuvuodesta 2016 todeten, että tarjonnan sijasta tulisi tukea kysyntää. Kulttuurin tuki olisi sidottu lippujen hintoihin. Holm puhui myös ”ylevien periaatteiden” ja taloudellisen kannattavuuden negatiivisesta korrelaatiosta (mm. Koppinen 2017). Täysin toi-senlaisena kulttuuripoliittisena vaihtoehtona odottaa jämähtäminen vallitsevaan tilaan, jossa

vastustajien argumenteista huolimatta niukentuva rahoitus kuristaa toimintamahdollisuuksia. Aineistostani ei noussut mitään yllättäviä tai kulttuuripoliittisesta kaanonista poikkeavia skenaarioita. Kompromissien värittämässä suomalaisessa politiikassa on kuitenkin täysin mahdollista, että muutokset eivät lopulta noudata yhdenkään kamppailun toimijan luomaa mallia. Oman sävynsä tulevaisuuden analysointiin tuo huhtikuussa 2017 tapahtunut kulttuuriministerin vaihdos. Sipilän hallitus päätti puoliväliriihessään lisätä ministerien määrää kolmella, ja kulttuuriministerin tehtävä siirtyi Sanni Grahn-Laasoselta perussuomalaisten Sampo Terholle (mm. Sutinen 2017). On syytä toivoa, ettei diskursiivinen kamppailu ajaudu tulevaisuudessa ainakaan tilanteeseen, johon kirjailija Kari Hotakainen joutui *Helsingin Sanomien* jutussa:

Hotakainen kieltäytyy laittamasta vanhukselle hankittavaa hengityskonetta ja kulttuuripalvelua vastakain. ”Tuohon kysymykseen on mahdollista vastata vain väärin. Sen pohtiminen johtaisi vain surrealistiseen lopputulokseen.” (HS 27.5.2015 A)

Lähdin tutkielmani tekoon joiltakin osin hyvin erilaisista lähtöoletuksista ja hypoteeseista kuin mihin lopulta tulosteni myötä päädyin. Uusliberaalin talouden vaikutus ylikorostui hyvinvointivaltion ja kilpailukyky-yhteiskunnan kamppailun kustannuksella. Tarkoitukseni oli välttää kulttuuriin liitettyjen arvojen pyörittelyä, mutta tämä oli lähes mahdotonta aineistanalyysin edetessä. Vasta empiirisen aineistoni tarjoamien havaintojen ja tulkintojen myötä minulle vahvistui, mitkä ovat ne teoreettiset ja yhteiskunnalliset kamppailut, joiden varaan aineistossa käyty kulttuuripoliittinen mediakeskustelu todella rakentuu. Tutkimusaineistoni on kvalitatiivinen ja suppeahko otanta vuoden 2015 kulttuuripoliittisesta uutisoinnista, ja pelkäämään aineistooni sisältyviä 54 tekstiä olisi mahdollista lähestyä myös useista muista tutkimusongelmista lähtien. Laajentamalla otanta-aikaa ja aineiston kokoa olisi mahdollista saada vielä validimpi kuva siitä, minkälaisia määrittelykamppailuja kulttuurin kentällä tuona aikana käytiin. On myös muistettava, että laadullisen tutkimuksen luonteelle ominaisesti tutkielmani on ollut sarja objektiivisuuteen pyrkiviä, mutta subjektiivisesti tehtyjä valintoja ja rajoituksia. Oma asemani ja taustatietoni kulttuuripolitiikasta ja mediasta on varmasti vaikuttanut siihen, minkälaisiin asioihin olen analyysiprosessissa kiinnittänyt huomiota.

Jälkikäteen arvioituna pidän aineistovalintaani ja tutkimusongelmani kärkeä, oikeutuksen diskursseja, onnistuneena yhdistelmänä. Kolmesta eri aineistolähteestä koostunut tekstimassa ja sen kielellinen tarjoama mahdollistivat paitsi kriittisen diskurssianalyysin toteuttamisen myös oikeutuksen diskursiivisten strategioiden erittelyn. Kuten kriittistä diskurssianalyysia käsitelleessä luvussa 3.1.1 totesin, ei CDA ole ongelmaton tutkimusmenetelmä. Sara Mills (2004, 140) toteaa, on suhteen rakentaminen vallan ja tekstuaalisuuden välille varsin yksinkertaistava

malli, ja riskinä on esimerkiksi olettaa, että voimakkaimmat osallistujat hallitsevat diskursseja muiden yli. Tiukka itsekriittisyys ”totuuden” suhteen on ollut itselleni koetinkivi, jonka mui-
taminen analyysin edetessä oli haastavaa. Myös tasapainottelu kriittisen diskurssianalyysin eri tasojen välillä vaati ajoittain paljon ajatustyötä. Kysymys siitä, kuinka lingvistisesti tarkkoja perusteluja kukin oikeutuksen diskurssi tai toimijapositio vaatii, pyöri tuloksia kirjoitettaessa mielessäni. En päätenyt käyttämään esimerkiksi Isoa suomen kieliooppia diskurssieni peruste-
lussa, vaan käytin kielentutkimuksellisesti keveämpää lähestymiskulmaa. Pysin kuitenkin avaamaan analyysiprosessini mahdollisimman tarkasti, ja tiivistin diskurssien esiintymisen myös numeeriseen taulukkoon (ks. luku 5.3). Analyysini ja tutkimustulosteni lopullinen luotettavuus on kuitenkin jokaisen lukijan arvioitavissa.

Tutkimusaiheena suomalainen kulttuuripoliittinen keskustelu tarjoaa mielestäni vielä runsaasti lisää tutkittavaa. Käsillä oleva kamppailu hienojakoisemmista järjestelmän muutoksista sekä laajoista kulttuurille asetetuista vaateista ei suinkaan ole hiipumassa, vaikka päivänpoli-
tiikassa se ei aina näkyisi. Omassa tutkimuksessani esiin nousseita teemoja voisi lähestyä esimerkiksi Kansalliskallian tapaisten uusien rahoitusmallien näkökulmasta. Sen lisäksi tutkimuksessani vahvasti esillä ollutta hyvinvointivaltion ja kilpailukyky-yhteiskunnan kamppailua voisi avata vielä hienojakoisemmin. Mitä hyvinvoinnin ja sivistyksen kaltaisten käsitteiden käyttäminen kulttuurikeskustelussa tarkoittaa esimerkiksi lingvistiikan näkökulmasta? Oikeutuksen diskursiiviset keinot ovat diskurssitutkimuksellisenä lähestymiskulmana varsin antoisa valinta. Tulevaisuudessa olisi tarpeen tehdä enemmän oikeutuksen laadullista tutkimusta ja soveltaa sitä esimerkiksi kulttuurin monimuotoisiin tutkimusteemoihin.

Suomalainen kulttuuripoliitiikka ja kulttuurin kenttä on kiinnostavassa tilanteessa. Edessä voi olla uhrauksia ja saavutuksia mukanaan tuova järjestelmän muutos ja mahdollinen neljännen kulttuuripoliittisen linjan alku. Vaihtoehtoisena skenaariona on jo nyt pitkään jatkuneen stagnaation ja kankeuden ajan pidentyminen entisestään. Toimijoiden ja diskurssien kamppailut kentällä tulevat joka tapauksessa jatkumaan.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti (1996): *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Vastapaino: Tampere
- Alasuutari, Pertti (2006): *Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen?* Teoksessa Heiskala, Risto ja Luhtakallio, Eeva (toim.): *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus: Helsinki
- Alasuutari, Pertti, Mikola, Elina, Rautalin, Marjaana, Syväterä, Jukka ja Valkeasuo, Laura (2013): *Globaalien kehityslinjojen luominen ja kotoistaminen*. Teoksessa Lehtonen, Mikko: *Liikkuva maailma*. Vastapaino: Tampere
- Beetham, David (1991): *The Legitimation of Power*. Macmillan: Lontoo
- Bennett, Oliver (1999): *Kulttuuripolitiikka, kulttuuripessimismi ja postmoderniteetti*. Teoksessa Kangas, Anita ja Virkki, Juha (toim.): *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteen*. SoPhi: Jyväskylä
- Berger, Peter L. ja Luckmann, Thomas (1994): *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suomentanut Vesa Raiskila. Gaudeamus: Helsinki
- Bitektine, Alex (2011): *Toward a Theory of Social Judgements of Organizations: the Case of Legitimacy, Reputation, and Status*. *Academy of Management Review* 36(1), 151-179.
- Chouliaraki, Lilie ja Fairclough, Norman (1999): *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh University Press: Edinburgh
- Clarke, John (2010): *Of Crises and Conjunctures: The Problem of the Present*. *Journal of Communication Inquiry* 34(4), 337-354.
- Couldry, Nick (2010): *Why Voice Matters? Culture and Politics After Neoliberalism*. Sage Publications: Lontoo
- Deephouse, David L. (1996): *Does Isomorphism Legitimate?* *The Academy of Management Journal* 39(4), 1024-1039.
- Deephouse, David L. ja Suchman, Mark C. (2008): *Legitimacy in organizational institutionalism*. Teoksessa Greenwood, Royston, Oliver, Christine, Sahlin, Kerstin ja Suddaby, Roy (toim.): *The Sage handbook of organizational institutionalism*. Sage: Lontoo

- Eagleton, Terry (2000): *The Idea of Culture*. Blackwell Manifestos: Oxford
- Fairclough, Norman (1989): *Language and Power*. Longman Group: New York
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Polity Press: Cambridge
- Fairclough, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Longman Group: New York
- Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu*. Vastapaino: Tampere
- Fairclough, Norman (2000): *Language and Neo-Liberalism*. *Discourse & Society* 11(2), 147-148.
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge: Lontoo
- Flyvbjerg, Bent (1998): *Rationality and Power. Democracy in Practise*. The University of Chicago Press: Chicago
- Frow, John (1995): *Cultural Studies and Cultural Value*. Clarendon Press: Oxford
- Gronow, Pekka (1976): *Kulttuuripolitiikan käsikirja*. Otava: Helsinki
- Grossberg, Lawrence (1995): *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Vastapaino: Tampere
- Grossberg, Lawrence (2010): *Cultural Studies in the Future Tense*. Duke University Press: Lontoo
- Habermas, Jürgen (2004): *Julkisuuden rakennemuutos: tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä. Vastapaino: Tampere
- Hall, Stuart (1991): *Reading Gramsci*. Teoksessa Roger, Simon (toim.): *Gramsci's Political Thought*. Lawrence & Wishart: Lontoo
- Hall, Stuart (1992): *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Vastapaino: Tampere
- Hall, Stuart (1997): *The Centrality of Culture: Notes on the Cultural Revolution of Our Time*. Teoksessa Thompson, Kenneth (toim.): *Media and Cultural Regulation*. Sage Publications: Lontoo

- Harvey, David (2005): *Uusliberalismin lyhyt historia*. Suomentanut Kaisa Koskinen. Vastapaino: Tampere
- Heikkinen, Vesa (1999): *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki
- Heikkinen, Vesa (2000a): *Tekstuaalinen pirunnyrkki*. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo ja Tiililä, Ulla: *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus: Helsinki
- Heikkinen, Vesa (2000b): *Virallisen ideologiaa*. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo ja Tiililä, Ulla: *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus: Helsinki
- Heikkinen, Vesa (2012): *Konteksti*. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Voutilainen, Eero, Lauerma, Petri, Tiililä, Ulla ja Lounela, Mikko: *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Gaudeamus: Helsinki
- Heiskala, Risto (2006): *Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen muutos*. Teoksessa Heiskala, Risto ja Luhtakallio, Eeva (toim.): *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus: Helsinki
- Heiskala, Risto ja Kantola, Anu (2010): *Vallan uudet ideat: Hyvinvointivaltion huomasta valmentajavaltion valvontaan*. Teoksessa Pietikäinen, Petteri (toim.): *Valta Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki
- Heiskala, Risto ja Luhtakallio, Eeva (2006): *Johdanto: Suunnittelutaloudesta kilpailukyky-yhteiskuntaan?* Teoksessa Heiskala, Risto ja Luhtakallio, Eeva (toim.): *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus: Helsinki
- Heiskanen, Ilkka, Ahonen, Pertti ja Oulasvirta, Lasse (2005): *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot*. Cuporen julkaisuja 6. Cupore: Helsinki
- Herkman, Juha (2011): *Politiikka ja mediajulkisuus*. Vastapaino: Tampere
- Hesmondhalgh, David (2007): *The Cultural Industries*. Toinen painos. Sage Publications: Lontoo
- Hiidenmaa, Pirjo (2000): *Poimintoja virkakielen rekisteristä*. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo ja Tiililä, Ulla: *Teksti työnä, virka kielenä*. Gaudeamus: Helsinki

Ilmonen, Kaj (1998): *Moraalikysymysten ajankohtaisuus. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): Moderniteetti ja moraali.* Gaudeamus: Helsinki

Jokinen, Arja ja Juhila, Kirsi (2016): *Valtasuhteiden analysoiminen.* Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö.* Vastapaino: Tampere

Jokinen Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero (2016): *Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet.* Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö.* Vastapaino: Tampere

Juhila, Kirsi (2016): *Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa.* Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö.* Vastapaino: Tampere

Kangas, Anita (1999): *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet.* Teoksessa Kangas, Anita ja Virkki, Juha (toim.): *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet.* SoPhi: Jyväskylä

Kangas, Anita ja Virkki, Juha (1999): *Johdanto.* Teoksessa Kangas, Anita ja Virkki, Juha (toim.): *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet.* SoPhi: Jyväskylä

Kankaanpää, Salli (2006): *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki

Kantola, Anu (2002): *Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä.* Loki-Kirjat: Helsinki

Kantola, Anu (2010): *Kilpailukyky politiikan valtastrategiana.* Teoksessa Kaisto, Jani ja Pyykkönen, Miikka (toim.): *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä.* Gaudeamus: Helsinki

Koistinen, Tero, Sevänen, Erkki ja Turunen, Risto (1995): *Johdanto. Populaari- ja massakulttuurin tutkimisen lähtökohdista.* Teoksessa Koistinen, Tero, Sevänen, Erkki ja Turunen, Risto (toim.): *Musta lammas. Kirjoituksia populaari- ja massakulttuurista.* Kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksia. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta: Joensuu

Kuortti, Joel, Mäntynen, Anne ja Pietikäinen, Sari (2008): *Kielen rakennustelineillä: kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteen merkitys.* Tiedotustutkimus 31(3), 25–37.

Kuusela, Hanna (2014): *Luovuuden uusi aalto*. Teoksessa Lehtonen Mikko, Valaskivi, Katja ja Kuusela, Hanna (toim.): *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Vastapaino: Tampere

Kuusela, Hanna ja Ylönen, Matti (2013): *Konsulttidemokratia. Miten valtiosta tehdään tyhmä ja tehoton*. Gaudeamus: Helsinki

Lassila, Ahti (2014): *Epäpyhä allianssi. Luovuus taloudessa ja talous kulttuurissa*. Teoksessa Lehtonen Mikko, Valaskivi, Katja ja Kuusela, Hanna (toim.): *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Vastapaino: Tampere

Lehtonen, Mikko (1996): *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Vastapaino: Tampere

Lehtonen, Mikko (2001): *Post scriptum. Kirja medioitumisen aikakaudella*. Vastapaino: Tampere

Lehtonen, Mikko (2014a): *Tehtävä kulttuurille?* Teoksessa Lehtonen Mikko, Valaskivi, Katja ja Kuusela, Hanna (toim.): *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Vastapaino: Tampere

Lehtonen, Mikko (2014b): *Maa-ilma. Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia*. Vastapaino: Tampere

Lehtonen, Mikko (2016): 'What's going on?' in Finland: Employing Stuart Hall for a conjunctural analysis. *International Journal of Cultural Studies* 19(1), 71–84.

Lehtonen, Mikko ja Koivunen, Anu (2011): *Miltä tuntuu todella? Arjen kulttuuriset merkityskamppailut*. Teoksessa Lehtonen, Mikko ja Koivunen, Anu (toim.): *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Vastapaino: Tampere

Liikkanen, Mirja (2014): Tilastot kulttuuripoliittisen käänteen palveluksessa. Teoksessa Lehtonen Mikko, Valaskivi, Katja ja Kuusela, Hanna (toim.): *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Vastapaino: Tampere

Mayr, Andrea (2008): *Introduction: Power, discourse and institutions*. Teoksessa Mayr, Andrea: *Language and Power. An Introduction to Institutional Discourse*. Continuum: Lontoo

McGuigan, Jim (2004): *Rethinking Cultural Policy*. Open University Press: Berkshire

- Miller, Peter ja Rose, Nikolas (2010): *Miten meitä hallitaan*. Suomentanut Risto Suikkanen. Vastapaino: Tampere
- Mills, Sara (2004): *Discourse*. Routledge: New York
- Moisio, Sami (2012): *Valtio, alue politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Vastapaino: Tampere
- Pietilä, Kauko ja Sondermann, Klaus (1994): *Sanomalehden yhteiskunta*. Vastapaino: Tampere
- Phillips, Nelson, Lawrence, Thomas B. ja Hardy, Cynthia (2004): *Discourse and Institutions*. Academy of Management Review 29(4), 635–652.
- Pirnes, Esa (2008): *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä
- Pietikäinen, Sari (2000): *Kriittinen diskurssintutkimus*. Teoksessa Sajavaara, Kari ja Piirainen-Marsh, Arja (toim.): *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus: Jyväskylä
- Pietikäinen, Sari ja Mäntynen, Anne (2009): *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino: Tampere
- Porttikivi, Merja (2016): *Organisaatioiden diskursiivinen legitimaatio kiistelevässä verkkojulkisuudessa*. Väitöskirja. Aalto University publication series: Helsinki
- Pälli, Pekka (2003): *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto: Tampere
- Rautiainen-Keskustalo, Tarja (2014): *Taide palveluna ja taide arvonluojana – Musiikin arvosta ja lisäarvosta kilpailukapitalismissa*. Teoksessa Lehtonen Mikko, Valaskivi, Katja ja Kuusela, Hanna (toim.): *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Vastapaino: Tampere
- Reyes, Antonio (2011): *Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions*. Discourse & Society 22(6), 781–807.
- Ridell, Seija (2006): *Yleisö*. Teoksessa Ridell, Seija, Väliaho, Pasi ja Sihvonen, Tanja (toim.): *Mediaa käsittämässä*. Vastapaino: Tampere

Rosanvallon, Pierre (2008): *Demokraattinen oikeutus. Puolueettomuus, refleksiivisyys, läheisyys*. Suomentanut Vappu Helmisaari. Vastapaino: Tampere

Saul, John Ralston (1993): *Voltaire's Bastards. The Dictatorship of Reason in the West*. Vintage Books: New York.

Seppänen, Janne ja Väliverronen, Esa (2012): *Mediayhteiskunta*. Vastapaino: Tampere

Sevänen, Erkki (1998): *Taide instituutiona ja järjestelmänä. Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki

Sørensen, Anne Scott (2014): *Danish cultural policies and communication 1961–1914*. Panel paper for ICCPR - the 8th International Conference on Cultural Policy Research, Hildesheim, Germany, 9–12 September 2014.

Throsby, David (2001): *Economics and Culture*. Cambridge University Press: Cambridge

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Seitsemäs painos. Tammi: Helsinki

Turunen, Risto (1995): *Musta lammas ja hyvät paimenet. Populaari- ja massakulttuurin institutionaalisesta asemasta*. Teoksessa Koistinen, Tero, Sevänen, Erkki ja Turunen, Risto (toim.): *Musta lammas. Kirjoituksia populaari- ja massakulttuurista*. Kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksia. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta: Joensuu

Uusitalo, Niina (2016): *Tekstintutkimuksen työpaja. Osa 4: Diskurssianalyysi*. Power Pointesitys. Tampereen yliopisto: Tampere

Vaara, Eero ja Tienari, Janne (2002): *Justification, Legitimization and Naturalization of Mergers and Acquisitions: A Critical Discourse Analysis of Media Texts*. Organization 9(2), 275-304.

Vaara, Eero, Tienari, Janne, ja Laurila, Juha (2007): *Pulp and Paper Fiction: On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring*. Organization Studies 27(6), 789-810.

van Dijk, Teun A. (1988): *News as Discourse*. Lawrence Erlbaum Associates: New Jersey

van Dijk, Teun A. (1993): *Principles of critical discourse analysis*. Discourse & Society 4(2), 249-283.

van Leeuwen, Theo (2007): *Legitimation in discourse and communication*. Discourse & Communication 1(1), 91–112.

Williams, Raymond (1977): *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Vastapaino: Tampere

Williams, Raymond (1981): *Culture*. Fontana Paperbacks: Glasgow

VERKKOLÄHTEET

Finlex (1999): *Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta*. Verkkolähde. Viitattu 15.11.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Kalliokoski, Matti (2015): *Oy Suomi Ab kokoaa nyt uutta johtoryhmäänsä*. Helsingin Sanomat 7.5.2015. Verkkolähde. Viitattu 1.12.2016.

<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002821972.html>

Koppinen, Mari (2017): *Kulttuurin tuki täysin uusiksi, ehdottaa taloustutkija Pasi Holm: Julkista rahaa sinne, minne ihmiset oikeasti haluavat mennä*. Helsingin Sanomat 11.1.2017. Verkkolähde. Viitattu 14.5.2017.

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005040955.html>

Media Audit Finland (2015): *Levikkitiedot 2015*. Verkkolähde. Viitattu 6.4.2016.

<http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2016/04/LTtilasto2015.pdf>

Ojakangas, Mika (2016): *Taiteen poliittinen genealogia*. Key note- luento Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivillä 6.10.2016. Verkkolähde. Viitattu 17.10.2016.

<https://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/ytk/yhteiskuntatieteiden-ja-filosofian-laitos/kup/kptp-2016/keynote-161006>

Opetusministeriö (2009): *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 12. Verkkolähde. Viitattu 27.10.2016.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016): *Kulttuuri hallitusohjelmassa*. Verkkolähde. Viitattu 11.10.2016.

http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/kulttuuri_hallitusohjelmassa/?lang=fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016): *Ministeriö ja hallinnonala*. Verkkolähde. Viitattu 8.4.2016.

http://www.minedu.fi/OPM/Ministerioe_ja_hallinnonala/index.html

Rautiainen, Pauli, Roiha, Taija ja Rensujeff, Kaija (2015): *Taiteen ja kulttuurin barometri 2015. Taiteen toimintaympäristö ja rahoitus*. Cuporen verkkojulkaisuja 33. Verkkolähde. Viitattu 19.4.2016.

http://www.cupore.fi/documents/Taiteenjakulttuurinbarometri_v10.pdf

Saukkonen, Pasi (2014): *Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripolitiikan viimeaikainen kehitys*. Cuporen verkkojulkaisuja 23. Verkkolähde. Viitattu 11.10.2016.

<http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuripolitiikankehitys.pdf>

Suomen Kulttuurirahasto (2015): *Rahan kosketus. Miten taidetta Suomessa rahoitetaan?* Suomen Kulttuurirahaston julkaisuja. Verkkolähde. Viitattu 19.4.2016.

https://skr.fi/sites/default/files/tiedostot/Rahan_kosketus.pdf

Sutinen, Teija (2017): *Sampo Terho nousee perussuomalaisten uudeksi kulttuuriministeriksi: ”Suuri kunnia”*. Helsingin Sanomat 27.4.2017. Verkkolähde. Viitattu 14.5.2017.

<http://www.hs.fi/politiikka/art-2000005187945.html>

Taidelehti.fi (2016): *Mediakortti*. Verkkolähde. Viitattu 6.4.2016.

http://www.taidelehti.fi/files/1534/Mediakortti_2016.pdf

Taku.fi (2016): *Mediakortti*. Verkkolähde. Viitattu 6.4.2016.

http://www.taku.fi/files/984/Mediakortti_2016.pdf

Tieteen Termipankki (2016): *Oikeutus*. Verkkolähde. Viitattu 22.11.2016.

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:oikeutus>

Valtiovarainministeriö (2016): *Valtion talousarvioesitykset*. Verkkolähde. Viitattu 11.10.2016.

<http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2016&lang=fi&maindoc=/2016/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:245:679:>

LIITE

Analyysissa käytetty aineisto

Helsingin Sanomat (haettu 6.4.2017):

- 1) 7.4.2015: Ehdokkaat ovat unohtaneet kulttuurin. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002814229.html>

- 2) 13.4.2015 A: Puolueiden vaaliohjelmien kulttuurilinjauksista jää vähän käteen. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002815834.html>

- 3) 13.4.2015 B: Ei nyt, taiteilijat, meillä on muuta tekemistä. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002815822.html>

- 4) 21.4.2015 A: Kulttuuriväki: Taidamme elää kuplassa – keitä ne perussuomalaiset ovat? Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002817969.html>

- 5) 21.4.2015 B: Keskustalle kulttuuriministerin pesti on ”imagojuttu” ja ”neuvottelukysymys”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002817963.html>

- 6) 22.4.2015: Suomi tarvitsee kulttuuriministerin. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002818193.html>

- 7) 27.5.2015 A: Mistä kulttuurissa leikataan? Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002827093.html>

- 8) 27.5.2015 B: HS Kysyi: Kulttuurileikkaukset. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002827094.html>

- 9) 28.5.2015: Kulttuuri nouseekin yhdeksi kärkihankkeista. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002827387.html>

- 10) 29.5.2015: Grahn-Laasonen Ylelle: ”Sivistystä ja kulttuuria pitää vahvistaa”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002827617.html>

11) 30.5.2015 A: HS-analyysi: Kulttuuri säästyi rajuilta leikkauksilta – mutta olisiko niistä voinut olla hyötyäkin? Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002828008.html>

12) 30.5.2015 B: Pienen väestömme kaikki luovuus on saatava käyttöön. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002827947.html>

13) 3.6.2015 A: Uusi kulttuuriministeri Grahn-Laasonen HS-haastattelussa: Tukekaa taidetta ostamalla sitä. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002828918.html>

14) 3.6.2015 B: Kommentti: Mitä päätellä uudesta ministeristä? Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002828907.html>

15) 4.6.2015 A: Taiteilijaseura pelkää kulttuurialan siirtyvän ”villin lännen” meininkiin. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002829191.html>

16) 4.6.2015 B: Kirjastojen tulevaisuus on epäselvä. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002829196.html>

17) 14.8.2015: Kulttuurin rahoittajan näkökulma: Oman edun ajajia riittää, mutta koko taidekentän etua ei puolusta kukaan. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002844805.html>

18) 9.9.2015: Säästöt vaarantavat museoiden tulevaisuuden. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002850988.html>

19) 11.9.2015 A: Haussa suomalainen Wallander – kulttuurista tuli sijoituskohde. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002851532.html>

20) 11.9.2015 B: Ari Lahti: Kulttuuri on riskialtis kohde. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002851530.html>

21) 12.9.2015: Tarja Halonen puhuu taiteesta: ”Onneksi uskoin ajoissa, ettei minusta tulisi itseään elättävää taiteilijaa”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002851812.html>

22) 14.9.2015: HS-analyysi: ”Irvokasta” – kulttuuriväki pelkää valtiovarainministeriön leikkausehdotuksia. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002852227.html>

23) 17.9.2015: Prosenttiperiaate tuo taidetta kaikille. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002852925.html>

24) 23.9.2015: Museoliitto huolissaan suunnitelluista leikkauksista – vaarana jopa museoiden sulkeminen. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002854651.html>

25) 27.9.2015 A: HS-analyysi: Kuinka kulttuurin miljardi jaetaan? Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002855414.html>

26) 27.9.2015 B: Kulttuurirahaston erityisasiantuntija Veli-Markus Tapio: ”Pelkona, että paikkansa varmistaneet käyvät siilipuolustukseen”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002855410.html>

27) 27.9.2015 C: Cupore-säätiön johtaja Pasi Saukkonen: ”Järjestelmä on kyllä äärimmäisen staattinen”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002855411.html>

28) 27.9.2015 D: Juhlaviikoilta lähtevä Erik Söderblom: ”Yritykset ovat enemmän hereillä kuin taidekenttä”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002855409.html>

29) 30.9.2015 A: Kulttuuribudjetin leikkauksista kärsivät varsinkin museot. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002856060.html>

30) 30.9.2015 B: Kommentti: Kärkihankkeen idea on kaunis. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002856066.html>

31) 2.10.2015: Keskustelua: Valtionosuus-laitokset työllistävät myös vapaata kenttää. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002856604.html>

32) 3.10.2015: Näkökulma: Prosenttitaiteelle pitää vielä raivata tietä. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002856925.html>

33) 5.10.2015: Keskustelua: Taiteilija on näyttelypalkkansa ansainnut. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002857308.html>

34) 8.10.2015: Grahn-Laasonen haluaa uudistaa taiteen rahoituksen: ”Kulttuuri ei voi olla pienen ryhmän etuoikeus”. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002858075.html>

35) 12.10.2015 A: Tausta: Kulttuurista haetaan terveyttä. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002858990.html>

36) 12.10.2015 B: Jussi Lehtosen Kiertuenäyttämö tekee esityksiä niille, jotka eivät taidetta muuten näe. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002858998.html>

37) 17.10.2015: Kuvataiteilijat nousivat palkkakapinaan. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002860302.html>

38) 21.10.2015: Taiteella ei todellakaan ole hoitotakuuta. Osoitteessa:

<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002861121.html>

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet (haettu 20.1.2017)

1) 23.1.2015: Viitanen: Luova ala osaksi kasvun ja työllisyyden politiikkaa. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/01/Luova_ala_SES.html?lang=fi&extra_locale=fi

2) 16.4.2015: Työryhmä: Taiteelle ja kulttuurille enemmän jalansijaa hyvinvoinnin edistämisessä. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/04/taiku.html?lang=fi&extra_locale=fi

3) 22.4.2015: Taide- ja kulttuuritapahtumille 4,7 miljoonan tuki valtiolta. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/04/festarit.html?lang=fi&extra_locale=fi

4) 9.6.2015: Opetus- ja kulttuuriministeriön organisaatiouudistus vahvistaa kärkihankkeiden toimeenpanoa. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/06/organisaatio.html?lang=fi&extra_locale=fi

5) 14.8.2015: OKM:n talousarvioesitys vuodelle 2016. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/08/okmtae2016.html?lang=fi&extra_locale=fi

- 6) 4.9.2015: Osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeilla uudistetaan suomalaista koulutusta. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/09/osaaminen_koulutus.html?lang=fi&extra_locale=fi

- 7) 28.9.2015: OKM:n hallinnonala valtion vuoden 2016 talousarvioesityksessä ja julkisen talouden suunnitelmassa 2017–2019. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/09/budjetti.html?lang=fi&extra_locale=fi

- 8) 15.10.2015: Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen: Byrokratianpurkutalkoot ulotetaan myös kulttuuritapahtumiin. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/10/norminpurku.html?lang=fi&extra_locale=fi

- 9) 3.11.2015: Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen päätti taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuuksista. Osoitteessa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/11/kulttuurilaitosten_vosit_2016.html?lang=fi&extra_locale=fi

Taku-lehti (painettu aineisto)

- 1) 1/2015 A: Mitä puolueet lupaavat kulttuurille vaalivuonna
- 2) 1/2015 B: Kolumni: Kulttuuripolitiikka ja eduskuntavaalit
- 3) 2/2015: Kulttuuriministeripolitiikkaa eduskuntavaalien jälkeen
- 4) 3/2015. Raha ja kulttuuri – rakennerahastot ja maaseuturahoitus kulttuurityön tukena
- 5) 4/2015. Ministerin mahdoton tehtävä

Taide-lehti (painettu aineisto)

- 1) 2/2015: Pääkirjoitus: Sivistysvaltio ja menestyvän taiteen tuki
- 2) 1/2016: Pääkirjoitus: Taide saa mennä aina